

บทที่ 3

จวนคือใคร? ความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน สังคมและวัฒนธรรม

ในบทที่สองได้นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องการเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ใน ส.ป.ป. ลาว ผ่านวิธีการจัดกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ที่รัฐลาวเคยทำขึ้นในแต่ละยุค ทำให้เราเห็นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างๆ ที่รัฐบาลลาวมีต่อกลุ่มชนเผ่าบนพื้นฐานทางด้าน “เชื้อชาติ” “ชนชาติ” “ชนเผ่า” ซึ่งมีนัยยะยะของการเพิ่มอำนาจหรือลดทอนอำนาจของแต่ละกลุ่มตามการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองการปกครองและความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ส่งผลให้กลุ่มคนจวนถูกรวมเข้าเป็นกลุ่มต่างๆ ตามการนิยามความหมายของผู้มีอำนาจในทางการเมืองการปกครองในแต่ละช่วงแตกต่างกันไป ดังนั้นในบทนี้จะนำเสนอเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับกลุ่มคนจวน จากมุมมองของคนจวน โดยจะเริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของจวน เรื่องเล่าที่เป็นตำนานการเกิดความเป็นจวนที่มีอยู่ในพื้นเวียดนามและในประเทศลาว การตั้งถิ่นฐาน การเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจวน เข้าสู่ลาว ภาพรวมบริบทชุมชนที่กลุ่มคนจวนเข้าไปอาศัยอยู่ รวมถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของจวน ตลอดจนเรื่องความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน สิ่งที่น่าสนใจมาเสนอมาทั้งหมด เป็นการศึกษาทำความเข้าใจการเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ที่ส่งผลต่อการก่อตัวของการสร้างอัตลักษณ์จวนและอัตลักษณ์ของผู้หญิงจวนให้มีความแตกต่างหลากหลาย

3.1 ความหมายของคำว่า “จวน”

จวน (Nguon)¹ มาจากคำว่า “โงิน จวน เซิน ต็อก” (Ngôn nguôn dân tộc) มีความหมายในภาษาเวียดนามว่า คนที่อาศัยอยู่ในเขตภูคอย อาศัยอยู่ตามป่าดงในพื้นที่สูงหรือคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ต้นน้ำ สมัยก่อนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตดังกล่าวถูกเรียกว่า “เหงือย จวน” (Nguròi Nguôn) ที่แปลแบบตรงตัวว่าคนจวน โดยทั่วไปกลุ่มชนเผ่าไม้ (Mây) แซก (sách) ลุก (rục) ตั่ว (chùa) และ กิงญ์ (Kính) ที่ดำรงชีวิตอยู่ในเขตพื้นที่ของแขวงกวางบิง (Khuang Bing) ประเทศเวียดนาม เรียกกลุ่มคนจวนว่า “จวน” (nguôn) เนื่องจากแหล่งที่อยู่ดั้งเดิมของกลุ่มคนจวนมีลักษณะเป็นเขต ภูคอย

¹ ในประเทศลาวจะเขียนคำว่า จวน เป็นภาษาอังกฤษว่า “Nguon” ซึ่งทำให้การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับคนจวนตามเว็บไซต์ หรือเอกสารต่างประเทศ ไม่ตรงกัน ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้เขียนจึงเขียนคำว่าจวนเป็นอักษรภาษาอังกฤษว่า “Nguon” ทั้งหมด ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนจวนทั้งในประเทศลาวและประเทศเวียดนาม

เป็นเขตป่าดง ซึ่งถูกมองว่าเป็น “คนป่า” ดังนั้น คำว่า “งวน” จึงกลายมาเป็นชื่อของกลุ่มคนงวนที่ใช้เรียกแทนกลุ่มของตนเอง ปัจจุบันกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “งวน” ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ของประเทศเวียดนามและในประเทศลาว

จากการบอกเล่าของกลุ่มคนงวน ในเมืองมินฮว่า แขวงกวางบิง ประเทศเวียดนาม เกี่ยวกับเรื่องอคติทางชาติพันธุ์ที่เคยเกิดขึ้นกับกลุ่มคนงวน โดยผ่านการเล่าต่อๆ กันมาดังนี้

“ในอดีตคนพื้นราบของเวียดนามจะรังเกียจคนงวนมาก เพราะถือว่าเป็น “คนป่า” “บ้านนอก” “ล้าหลัง” ทำให้คนงวนมีความรู้สึกต่ำต้อยกว่ากลุ่มคนอื่นๆ ซึ่งในอดีตกลุ่มคนงวนไม่เคยบอกใครว่าตนเองเป็นคนชนเผ่างวน แต่จะระบุว่าตนเองเป็นคนชนเผ่าอื่นที่มีภาษาใกล้เคียงกัน เช่น คนงวนในเขตกยูดาค (แขวงกวางบิง) ได้ระบุว่าตนเองเป็นคนชนเผ่ากิงญู ส่วนคนงวนในเขตแขวงแทงฮวา และแขวงร่าตัง ระบุว่าตนเองเป็นคนชนเผ่าเมือง ดังนั้น ในเอกสารทางการไม่เคยมีชนเผ่างวนในระบบบัญชีรายชื่อกลุ่มชนเผ่าของเวียดนาม แต่ช่วงในระยะหลังๆ รัฐบาลเวียดนามได้มีนโยบายพิเศษต่อชนเผ่าส่วนน้อยหลายอย่าง เช่น หากเป็นคนชนเผ่าส่วนน้อยในบัญชีรายชื่อชนเผ่าของเวียดนามแล้ว ลูกหลานจะได้เข้าเรียนฟรีพร้อมทั้งได้รับเบี้ยเลี้ยง และมีโควตาให้กับคนชนเผ่าส่วนน้อยได้เข้าทำงานในภาครัฐมากขึ้น หรือถ้าในเขตชุมชนที่อยู่ห่างไกล ทางรัฐบาลได้สร้างโรงเรียนในหมู่บ้านและสร้างบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นอีกด้วย กลุ่มคนงวนจึงพยายามที่จะเสนอให้รัฐบาลเวียดนามรวมจัดให้งวนเป็นกลุ่มชนเผ่าทางการของเวียดนาม โดยแยกออกจากกลุ่มชนเผ่ากิงญู และชนเผ่าเมือง...”

ข้อสังเกตจากความหมายของคำว่า “งวน” ที่แปลแบบตรงตัวว่า ภูคอย ป่าดง หรือพื้นที่สูง ได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนงวน ดังปรากฏอยู่ในความหมายของชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มคนงวนตั้งแต่เริ่มต้นแล้วว่างวนคือคนภูคอย มีนัยยะของการเป็น “คนป่า” “ล้าหลัง” “ไม่ฉลาด” “สกปรก” กลุ่มคนงวนจึงเป็นที่รังเกียจจากกลุ่มอื่นๆ แต่ทว่าความเป็นชนเผ่าส่วนน้อยที่ “ด้อยพัฒนา” หรือเป็นกลุ่มคนที่ “ล้าหลัง” กลับเป็นกลุ่มที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลเวียดนาม ซึ่งทำให้กลุ่มคนงวนที่ถูกรวมเข้าเป็นกลุ่มเดียวกันกับชนเผ่ากิงญู และชนเผ่าเมืองไม่ได้รับประโยชน์จากการถูกจัดให้เข้าเป็นกลุ่มเดียวกันกับชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ทั้งที่จริงกลุ่มคนงวนยังคงเป็นกลุ่มที่ยากจนที่ยังต้องการความช่วยเหลือจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ ดังนั้น กลุ่มคนงวนที่ดำรงชีวิตในเขตเมืองมินฮวา (ประเทศเวียดนาม) ต่างพยายามที่จะเสนอต่อรัฐบาลรวมกลุ่มคนงวนเข้าในระบบบัญชีรายชื่อกลุ่มชนเผ่าของเวียดนาม ซึ่งการเรียกร้องดังกล่าวกลับทำให้กลุ่มคนงวนถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชนเผ่าไม่เป็นทางการของเวียดนาม (none official ethnic group) หรือเป็นกลุ่มที่ต้องรอการพิจารณาว่าให้แยกเป็นชนเผ่าหนึ่งต่างหากได้หรือไม่ ซึ่งทำให้งวนยังคงมีสถานภาพที่ถูกเรียกว่า (Nguòi Nguòn) ไม่ใช่ (dân tộc Nguòn) หรือเป็นคนชนเผ่างวน

3.1.1 คนงวน หรือคนป่า?

ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนทรัพย์สินสมบัติ เฉพาะของแต่ละชนเผ่า และภาษายังเป็นเครื่องมือในการจำแนกแต่ละชนเผ่าออกจากกัน ในทำนองเดียวกัน กลุ่มคนที่ พูดภาษาเดียวกันถูกนับว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่คนที่พูดภาษาต่างไปจากกลุ่มของตนก็จะกลายเป็นคนอื่น ซึ่งกลุ่มคนงวน ได้มีภาษาพูด ของตนเองคือภาษางวน หรือคนงวนมักเรียกภาษาของตนเองว่า “เที่ยงงวน” (tiếng Nguôn) ซึ่งภาษางวนได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มคนงวน (collective identity)

ภาษางวน ได้มีแบบแผนของคำพูดและการออกเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ในภาษางวนเองและมีโครงสร้างของคำ สำเนียง ที่มีความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน กับภาษาของกลุ่มคนชนเผ่าจืด ชนเผ่าเมือง และกิงญ์ (Dinh Thanh Du, 2004: 32) ในภาษางวน ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง แต่เค้าโครงของภาษางวนมีการยืม คำในภาษาห่าน (hầu) ซึ่งเป็นภาษาของพวก “จีนฮ่อ” หลังสมัยของพระเจ้ารุ่งเวือง (Hùng Vương) ในอาณาจักรวันตาง (Văn Lang) ถูกยึดเป็นเมืองขึ้นของจีนมาเป็นเวลาพันกว่าปี ภาษางวนจึงมีลักษณะของการยืมและ นำภาษาห่าน มาผสมผสานกับภาษาเวียดนาม กลายเป็นภาษาห่าน-เวียดนาม (hầu-Việt) ดังนั้น ภาษางวนจึงมีความแตกต่างจากภาษาของกลุ่มอื่นๆ ซึ่งคำต่างๆ ในภาษางวนมีหลายคำที่มีลักษณะเป็นคำในภาษาเวียดนามดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาจีน และคำในภาษาเวียดนามที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ภาษางวนถูกจัดให้เข้าอยู่ในตระกูลภาษาเวียดนาม-เมือง (Việt-Mường) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับภาษาจืด (Chứt) ภาษาเมือง (Mường) และภาษา กิงญ์ (Kính)

ความแตกต่างทางด้านภาษาของแต่ละกลุ่มชนเผ่าได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ซึ่งแฝงนัยยะของความแตกต่างทางด้านชนชั้น เช่น ใน ยุคการปกครอง แบบศักดินา เวียดนาม และระบอบการปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศส นับตั้งแต่ ชนชั้นผู้ปกครอง เชื้อสายราชวงศ์ลงมาถึงคณะรับผิดชอบรัฐบาลในระดับแขวง ระดับเมือง ตำบล และระดับหมู่บ้าน ต่างมองว่างวนคือ “คนป่า” “ป่าเถื่อน” และ “ล่าหลัง” ผ่านทางภาษาของกลุ่มคนงวน เพราะภาษางวนฟังแล้วยังเกิดความสับสน เปรียบเสมือน ว่าเป็น “ภาษาของคนป่า” ซึ่งฟังแล้วไม่สามารถเข้าใจได้และในบางประโยค บางคำมีภาษาลาวปะปนอยู่ในนั้นด้วย (Dinh, 2004: อ้างแล้ว)

ในช่วงหลังการปฏิวัติเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ที่ประเทศเวียดนาม มีกองทหารของเวียดนามห์ เข้ามาเคลื่อนไหวกว้างขวางในพื้นที่ของเมืองมินห์ฮวาและได้ประกาศให้กลุ่มคนงวนละทิ้งภาษาดั้งเดิมของตนเองโดยให้เปลี่ยนมาใช้ภาษากิงญ์หรือภาษาเวียดนาม แทน เพื่อให้กลุ่มคนงวนมีความ “ศิวิไลซ์” เหมือนกันกับชนเผ่าส่วนใหญ่ของเวียดนามและจัดให้ภาษางวนกลายเป็นภาษาท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่ที่สุดหรือเป็นภาษาเวียดนามโบราณที่ถูกแยกออกจากภาษากิงญ์ดั้งเดิม

อย่างไรก็ดี แม้ว่าทางการ เวียดนาม มีการประกาศ ให้งวนละทิ้งภาษาดั้งเดิม แต่กลุ่มคนวงวนส่วนใหญ่ยังคงรักษาและเสริมขยายคุณค่าของภาษา กลุ่มตนเองไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ จากการศึกษาถึงเหตุของผู้เขียน ตลอดระยะเวลาที่เก็บข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านกุกดาต (ประเทศเวียดนาม) พบว่าคนวงวนยังคงใช้ภาษาวงวนในการติดต่อสื่อสารกับคนวงวนด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มเครือญาติของผู้เขียนที่ประเทศเวียดนาม ต่างยังคงใช้ภาษาวงวนในการพูดคุยกันภายในบ้าน ในชุมชน และในพื้นที่ตลาด ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ชาววงวนในเวียดนามกล่าวว่า

“โดยทั่วไป ลักษณะพิเศษของคนวงวน เราแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดของประเทศหรือนอกประเทศ ต่างยังคงใช้ภาษาวงวนเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารกัน ใช้เพื่อ พูดคุยกับคนภายในบ้าน ในชุมชน และในสังคมของวงวนเป็นส่วนใหญ่โดยไม่สนใจว่าคนอื่นจะมองอย่างไร”

หากนำคำพูดของผู้เฒ่าผู้แก่ข้างต้น นำมาเชื่อมโยงกับเรื่องเล่าที่เกิดจากประสบการณ์ของคนวงวนในหมู่บ้านสมสะอาดแล้ว ดูเหมือนว่าคำพูดเหล่านั้นจะเป็นความจริงขึ้นมาได้ ตัวอย่างในกรณีของแอ็งเฮือง (นามสมมุติ) เป็นคนวงวนที่ เกิดและโตในลาว มีอาชีพรับจ้างขับรถขนไม้ไปส่งที่ประเทศเวียดนาม ได้เล่าประสบการณ์ตนเองเกี่ยวกับเรื่องขอความช่วยเหลือจากกลุ่มคนที่พูดภาษาวงวนด้วยกันว่า

“ครั้งหนึ่งที่เคยขับรถขนไม้ข้ามเขตชายแดนลาวเข้ามาในเขตเวียดนามเวียดนามไม่ไกลนัก รถเกิดติดร่องติดโคลนลึก จึงเดินเข้าไปหาชาวบ้านเพื่อ ขอยืมอุปกรณ์รถขึ้นมา ตอนนั้นที่เองรู้เพียงว่าชาวบ้านในเขตนี้ น่าจะพูดภาษา เวียดนาม ได้ดีกว่าภาษาลาว พี่จึงขอยืมอุปกรณ์กับชาวบ้านโดยพูดเป็นภาษาเวียดนาม แต่ถูก ปฏิเสธ แต่ก่อนที่ชาวบ้านจะเดินผ่านไป บังเอิญที่ได้ยินชาวบ้านกลุ่มนั้น พูดคุยกัน เป็นภาษาวงวน พี่ได้เดินตามชาวบ้านไปและลองขอยืมอุปกรณ์กับชาวบ้านอีกครั้ง โดยพูดภาษาวงวนว่า “จี เอีย จี ตูย สิน เมื่อน แจ็ด สุกคัต เนื่อ นะ ” (พี่ๆ ผมขอยืมเสียมขุดดิน หน่อย) ซึ่งทำให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวต่างได้ อุทานขึ้นมาว่า “เอ็ ง่าย เม็ง หา บี จี หน่อย เทียง งวน เตือก ” (ฮ่าว! คนเราหรือ!! ทำไมถึงพูดภาษาวงวนได้-ผู้เขียน) พี่ตอบชาวบ้านไปว่า ไซ้ผมเป็นคนวงวนอยู่ลาว เพียงเท่านั้นแหละ ชาวบ้านได้รับนำอุปกรณ์มาให้พร้อมทั้งเกณฑ์แรงงานมาช่วยกันเข็นรถขึ้นไปด้วย ทุกคนมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และชาวบ้านยังได้ถามถึงญาติ ของพวกเขาอยู่ในลาวอีกด้วย วย แต่ละคนตื่นเต้นกันใหญ่ที่รู้ว่าพี่เป็นคนวงวนเหมือนกันกับพวกเขา”

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากภาษาวงวนกับกลุ่มคนวงวนด้วยกัน ในกรณีของ จิหลาน (นามสมมุติ) เป็นคนวงวนในหมู่บ้านสมสะอาดโดยกำเนิดได้เล่าประสบการณ์ของการเดินทางไปเที่ยวเวียดนามครั้งแรกในชีวิตให้ผู้เขียนฟังว่า

“พี่กับครอบครัวและญาติๆพากันขับรถส่วนตัวข้ามเขตชายแดนลาว-เวียดนาม โดยผ่านด่านนาฟ้าวไปตามเส้นทางเลขที่ 12 เพื่อมุ่งหน้าไปในแขวงร่าดิ่ง (ประเทศเวียดนาม) แต่รถของพี่

เกิดพลัดหลงกับรถของพี่สาวที่ออกเดินทางไปด้วยกัน โทรศัพท์ที่ใช้โทรศัพท์กับพี่สาวก็เงินหมดพอดี โชคดีที่รู้มาก่อนว่าจากเขตชายแดนลาวเข้าไปเวียดนามประมาณ 80 กิโลเมตร ประชาชนในเขตนี้ส่วนใหญ่เป็นคองขวานเกือบทั้งหมด พี่จึงลงไปขอใช้ โทรศัพท์ กับผู้หญิงคนหนึ่งในเขตดังกล่าวโดยพูดกับผู้หญิงคนนั้นเป็นภาษางวนว่า “จีเอีย จี ตูย ชิน เหมือน เตียนทวาย เนื้อ นะ” (พี่ๆ ลั่นขอใช้โทรศัพท์หน่อย) ผู้หญิงงวนคนนั้นหยิบเอาโทรศัพท์ออกจากกระเป๋าตัวเองแล้วยื่นมาให้พี่ ยืมแถมยังไม่เรียกเก็บเงินค่าโทรศัพท์ด้วยนะ ก่อนออกมาผู้หญิงคนนั้นยังบอกกับพี่ว่าถ้ามีโอกาสไปเยี่ยมญาติที่ลาวจะแวะไปเยี่ยมบ้านของพี่ด้วย...”

จากสองกรณีตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากจะเป็นการสะท้อนคำพูดของผู้เฒ่าผู้แก่ชาววนที่ว่า “ลักษณะพิเศษของคองขวานไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดต่างยังคงใช้ภาษางวนเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารกัน” มันยังแสดงให้เห็นในยามลำบากกับชนภาษางวนได้มีความหมายสำคัญในการเป็นสื่อกลางในการขอความช่วยเหลือจากคนที่พูดภาษางวนเหมือนกัน แม้ว่าทั้งสองจะไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก็ตาม แต่ด้วยความเป็นคองขวานเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็คองขวานในประเทศลาวหรือคองขวานประเทศเวียดนามต่างมีความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพี่น้องที่เกิดมาจากสายเลือดเดียวกันภาษางวนจึงกลายมาเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อหล่อหลอมอัตลักษณ์ของกลุ่มคองขวานไว้ด้วยกันทั้งที่อยู่ในประเทศเวียดนามและในพื้นที่ของประเทศลาว

3.2 งวนในตำนานและคำบอกเล่า

3.2.1 ตำนานการเกิดความเป็นงวน

จากการค้นพบร่องรอย วัตถุโบราณ ทางประวัติศาสตร์ในเขตภูเขา (กาเซอเหิงยีน (cơ sở Nguyễn) และกิมลิงเหิงยีน (Kim linh Nguyễn))² ของนักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ชื่อว่า Madeleine Colani ได้ยืนยันว่าในเขตถ้ำแห่งนี้เคยมีคนเข้ามาอาศัยอยู่มาแล้วกว่าพันปี ซึ่งชาวบ้านที่ดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณเขตดังกล่าวต่างเชื่อกันว่าเป็นแหล่งกำเนิดของบรรพชนคองขวาน ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ได้สอดคล้องกับเรื่องเล่าที่เป็นตำนานการเกิดความเป็นงวนจากปู่ย่าตายายชาววนที่เล่าให้ลูกหลานของตนฟังอยู่เสมอว่า

“ในอดีตกาล เจ้าก็ก เจ้าเหล่าของคองขวานเรานี้ดำรงชีวิตอยู่ในเขตภูเขาที่มีชื่อว่า กาเซอเหิงยีน และกิมลิงเหิงยีน ในเขตโบจิงเจา ที่ขึ้นกับแขวงเหงะอาน (Nghe An) (ปัจจุบันคือ เมืองมินห์ฮวา แขวงกวางบิง) แต่ก่อนพื้นที่แห่งนี้มีคนพื้นเมืองจำนวนหนึ่งเข้าไปดำรงชีวิตก่อน กลุ่มคองขวาน ซึ่งเป็นคนชนเผ่าก้อย (Coi) ในบริเวณดังกล่าวมีคนชนเผ่าก้อยจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ตามร่อง

² ในอดีตกาเซอเหิงยีนและกิมลิงเหิงยีน เป็นชื่อของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในแขวงกวางบิง ปัจจุบัน หมู่บ้านทั้งสองถูกรวมเข้าเป็นเขตกุดคาด ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองมินห์ฮวา แขวงกวางบิง ประเทศเวียดนาม

ภูเขาโดยเรียกกันว่าชนเผ่าลูก (Ruc) ส่วนชนเผ่าที่อาศัยที่ดำรงชีวิตอยู่ตามตีนภูเขาบริเวณของถ้ำเรียกว่าชนเผ่าแซก (Sach) และมีคน ก้อยจำนวนหนึ่งดำรงชีวิต อยู่ตามร่องดินเขาสองฟากแม่น้ำ และตามห้วยน้ำต่างๆ เรียกว่า คนนอกบ้าน อยู่ในบริเวณถ้ำกาเตา (Ca Trau) ถ้ำจาแรด (Cha Her) หุ่งแดง (Hung Deng) หุ่งลาเคน (Hung La Khen) หุ่งโตน (Hung Thon) โปน้อกลัก (Phon Oc Lac) พื้นที่ต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นดินแดนที่มีคนชนเผ่าก้อยอาศัยอยู่ มาก่อน ผ่านช่วงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น ช่วงที่เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของจีนมากกว่าพันปี สมัยการปกครองของศักดินาเวียดนามในแต่ละยุค และการปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศส ได้ทำให้ผู้คนเคลื่อนย้ายไปมาและตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน มีการแต่งงานข้ามกลุ่ม ชนเผ่ากัน ออกลูกออกหลานมาเป็นคนชนเผ่าจิด (Chut)³ และชนเผ่าวงวน (Nguon) โดยนับเครือญาติเชื้อสายวงศ์ตระกูลทางฝ่ายบิดาเป็นหลัก ดังนั้นการแต่งงานระหว่างชนเผ่าก้อยและชนเผ่าอื่นๆ จึงทำให้ดินแดนของคนชนเผ่าก้อยเกิดมีลูกหลานแบ่งออกเป็นหลายชนเผ่าด้วยกัน เช่น ชนเผ่าจิด (ไม้ ลูก แซก) และ ชนเผ่าวงวน ซึ่งชนเผ่าวงวนมีจำนวนมากกว่าชนเผ่าอื่นๆ เผ่าวงวนจึงได้ยึดเอาดินแดนทำกินในเขตนี้ทั้งหมดมาเป็นของตนเอง ทำให้ชนเผ่าจิด ไม้ ลูก และแซก ต้องย้ายขึ้นมาอยู่เขต จวงจิด (Choong Ngut) ต่าลา (Ta Ra) โตโก (Toco) ล่อม (Lom) จนถึงปัจจุบัน” (Dinh, 2004: 8-9)

เรื่องเล่าที่เป็นตำนานการเกิดความเป็นงวนยัง ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่า ของคนชนเผ่าจิด (Chut) ซึ่งมีเค้าโครงของเนื้อเรื่องในลักษณะคล้ายกันกับเรื่องราวของกลุ่มคนงวนในเมือง มินห์ฮวา ผู้เล่าผู้แก่ของคนชนเผ่าจิดต่างได้เล่าขานกันมาตลอด

“บ้านเกิดเมืองนอน หรือต้นกำเนิดของปู่ย่า ตา ยาย ของพวกเราสมัยก่อนคืออยู่ในเขตกาเตา (Ca Trau) จาแรด (Cha Her) หุ่งแดง (Hung Deng) หุ่งลาเคน (Hung La Khen) หุ่งโตน (Hung Thon) โปน้อกลัก (Phon Oc Lac) ซา (Sar) แซด (Ser) แตม (Trem) และที่อื่นๆ จากนั้นพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกกลุ่มคนงวนยึดครองและบีบบังคับให้คนชนเผ่าจิด ต้องขึ้นไปอยู่ตามเนินภูเขาหยุด (Ngut) ก้ายอ็อกแซก (Gia Oc Sach) ตารา (Ta Ra) โตโก (To Co) ล่อม (Lom) ชนเผ่าจิดจึงได้ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินในพื้นที่ดังกล่าวมาถึงปัจจุบัน” (Dinh, อ้างแล้ว)

ทั้งชนเผ่าวงวนและชนเผ่าจิดได้มีเรื่องเล่า นิทานปรัมปรา บทกลอน บทขับลำหรือ “คู่ม” (Doom) ร่วมกัน อาทิ เรื่อง “แม่เกียจลูกว่าลูกเป็นคนก้อย ที่อยู่ก้อย แต่เสียงสำเนียงของเราเป็นอันเดียวกัน” เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า

“แต่ก่อนมีฝัวเมียคู่หนึ่งมีลูกชาย ด้วยกัน สองคน วันหนึ่งฝัวพูดกับเมียว่าสร้างครอบครัวให้ลูกทั้งสองแล้ว พวกเราก็จะตายจากลูกไป หลังจากที่พ่อและแม่ตาย ได้ไม่นาน ครอบครัวของที่ชายคนโตได้ยึดทรัพย์ ยึดสมบัติทั้งหมดของพ่อแม่ แล้วย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เนินราบ ออก

³ สาขาย่อยของชนเผ่าจิดจะประกอบไปด้วย ชนเผ่าไม้ (May) แซก (Sach) ลูก (Ruc)

ลูกหลานมาเป็นชนเผ่าวน ส่วนครอบครัวของน้องชายได้เอาหนังสือของพ่อมาเพียงเล่มเดียว แล้วพาครอบครัวขึ้นไปทำมาหากินตามเขตภูดอย ออกลูกหลานมาเป็นชนเผ่าไม้ หรือชนเผ่าจิด”

เรื่องเล่าที่เป็นตำนานของกลุ่มชนเผ่าวนและชนเผ่าจิดที่มีร่วมกันหรือมีลักษณะที่คล้ายกันดังกล่าว ทำให้ชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่ในเขตเมือง มินห์ฮวา แขวงกวางบิง (ประเทศเวียดนาม) ต่างได้สันนิษฐานกันว่าคนงวนและคนจิดมีสายสัมพันธ์กันทางสายเลือด มีบรรพชนมาจากคนเดียวกันคือ กำเนิดมาจากคนชนเผ่าที่อยู่ในเขตพื้นที่ ภูเขากาเซ อเหิงยนและกิมลิ่งเหิงยน เหมือนกันจากคำพิพากษาที่ว่า “งวนหรือจิดต่างเป็นพี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน ฉะนั้นจึงอย่าได้รังเกียจกันและกันเลย”

เรื่องราวดังกล่าว กลายเป็นเรื่องเล่าต่อๆ กันมาของคนชนเผ่าวนและชนเผ่าจิดมาโดยตลอด ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าชนเผ่าวนและชนเผ่าจิดหรือชนเผ่าไม้ คือพี่น้องที่เกิดมาจากพ่อแม่เดียวกัน และเรื่องเล่าทั้งสองเรื่องนี้ถูกนำมาใช้เพื่อบ่งบอกถึงต้นกำเนิดของกลุ่มคนงวนว่าเกิดมาจากคนชนเผ่าที่อยู่ในเขต ภูเขากาเซ อเหิงยนและกิมลิ่งเหิงยน เช่นเดียวกันกับคนชนเผ่าจิด แซ็ก เผ่าไม้ นอกจากนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ชาววนมีความเห็นตรงกันว่ากลุ่มคนงวนไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะพื้นที่ของเมืองมินฮวา กวางบิง ของประเทศเวียดนามเท่านั้น แต่งวนได้กระจายตัวอยู่ในเขตพื้นที่อื่นของประเทศ เช่น งวนในเขตดงเล เมืองเตียนฮวา (แขวงกวางบิง) และในเขตแขวงเหงะอาน ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นกำเนิดของตนเองมีความคล้ายกันกับชนจิดข้างต้น กลุ่มคนงวนที่อยู่ในแขวงเหงะอาน จะเรียกตนเองว่า คนโถ่หรืองวนโถ่

จากการรายงานการประชุมเกี่ยวกับปัญหาชนเผ่า ครั้งที่ 17 ที่จัดขึ้นในเมืองมินฮวา แขวงกวางบิง ประเทศเวียดนาม ได้สรุปเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มคนงวน ซึ่งในเอกสารรายงานดังกล่าวระบุว่าไว้ว่า มีผู้ อาวุโสท่านหนึ่งชื่อว่า ลุงเตียงวันแซก เป็นคนชนเผ่าโถ่หรืองวนโถ่ ในแขวงเหงะอาน ได้มาเล่าประวัติ ศาสตร์และตำนานการกำเนิด ของกลุ่มคนงวน ในแขวงเหงะอานดังนี้

“ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ได้มีกษัตริย์องค์หนึ่ง นามว่า หุ่งเวือง (Hung Vuong) ผู้นำการปกครองของอาณาจักรวันลาจ (Vau Lang) เข้าตีเอาหัวเมืองในเขตนี้ (เมืองมินห์ฮวาในปัจจุบัน) เมื่อมาถึงหมู่บ้านของคนโถ่ พระองค์ได้สั่งให้ทหารที่ร่วมขบวน มากับพระองค์ ให้หยุดพักผ่อนในหมู่บ้านของคนโถ่หนึ่งคืน เพื่อพักเอาแรงและเดินทางต่อในวันรุ่งขึ้น แต่ในคืนวันนั้นกลับโชคไม่ดี ซ้ำที่มากับพระองค์ได้ตายลง กษัตริย์ หุ่งเวือง สั่งให้ประชาชนคนโถ่เอาดินเอาหินมาถมข้าง ให้เสร็จก่อนที่พระองค์จะออกจากหมู่บ้านไป แต่ประชาชนกลับถมข้างได้เพียงครั้งเดียว เหลือส่วนหัวของข้างไว้ ซึ่งทำให้กษัตริย์หุ่งเวือง เกิดโมโหและเคียดแค้นประชาชนอย่างมาก จึงสั่งให้ทหารฆ่า

ประชาชนในเขตดังกล่าวให้หมด ซึ่งทำให้ประชาชนพากันแตกตื่นหนีกันไปคนละทิศละทาง บ้างก็หนีเข้าไปอยู่ป่า ไปอยู่แขวงเหงะฮาน และที่อื่นๆ”⁴

จากเรื่องเล่าดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านทั้งคนโถ่และคนงวนในพื้นที่ต่างๆ ของเวียดนามเชื่อกันว่าคนงวนที่อยู่ในเมืองมินห์ฮวาในปัจจุบันคือ กลุ่มเดียวกันกับคนโถ่ที่ย้ายไปอยู่ในแขวงเหงะฮาน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันกับคนชนเผ่าเมืองรวมถึงคนงวนที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในประเทศลาว เนื่องจากคนโถ่ในเขตเมืองเหงะเทียนและเหงะฮาน ได้มีบทเพลง บทพ็อน และวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่มีลักษณะคล้ายกันกับคนงวนที่อยู่ในเมืองมินห์ฮวา โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาของคนงวนกับภาษาเมืองมีลักษณะคล้ายกันมาก เจ้าก๊ก เจ้าเหล่า หรือต้นตระกูลของคนงวนในแต่ละพื้นที่จะมีนามสกุลแตกต่างกันออกไป เช่น นับจากแขวงแทงฮวา (Tang Hoa) เหงะฮาน (Nghe An) และร่าดิง (Ha Tinh) กลุ่มคนงวนในเขตนี้จะมียุทธนามสกุลว่า “เจือง” (Trung) ส่วนกลุ่มคนงวนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองกุกคาด ในเมืองมินห์ฮวา มีนามสกุลว่า “ดิง” (Dinh) (Dinh, 2004: 12-13)

3.3 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

3.3.1 งวนในประเทศเวียดนาม

ในเอกสารบางฉบับได้กล่าวถึงต้นกำเนิดคนงวนไว้ว่า ช่วง ค.ศ. 1905 งวนถูกค้นพบในเขตหุบเขาของแม่น้ำงวนน่า น (Nguon Nan) ใน เขต 11 หมู่บ้านของเมืองมินห์ฮวา (http://en.wikipedia.org) นักวิจัยหลายท่าน ต่างได้มีความเห็นที่แตกต่างกัน ออกไป อย่างเช่น Mac (1964) และ Nguyen D.B. (1975) ได้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครอบครัวของคนงวนที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของเวียดนาม โดยได้ยืนยันว่าคนงวนมีต้นกำเนิดมาจากกลุ่มคนเวียดนาม (Viet group) ที่ย้ายจากแขวงร่าดิงและ แขวงเหงะฮาน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองมินห์ฮวา ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ซึ่ง Mac ยังได้ยืนยันในเอกสารการสำรวจจำนวนประชากร ค.ศ. 1960 ด้วยว่า กลุ่มคนงวนเกือบทั้งหมดที่เขาได้สัมภาษณ์ต่างเรียกตัวเองว่าเป็นคนเวียดนาม ขณะที่นักวิจัยอีกคน Nguyen V. T. (1975) กลับให้ความเห็นที่แตกต่างว่าวงวนคือกลุ่มเดียวกันกับชนเผ่าเมือง (Moung) ที่เคลื่อนย้ายมาจากทางตอนใต้ของแขวงเหงะฮาน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองมินห์ฮวาก่อน ต่อมาได้มีกลุ่ม คนเวียดนามย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งทำให้ กลุ่มคนเวียดนาม สามารถ ซึมซับ รับเอาวัฒนธรรมภาษาของคนเมือง หรือของคนงวน ส่งผลทำให้ภาษาเวียดนาม ภาษาเมืองหรือภาษาวงวน มีความคล้ายกัน ดังนั้น Nguyen V.T. ได้สรุปว่าวงวนคือกลุ่มเดียวกันกับเมืองเป็นกลุ่มที่พูดภาษาเมืองในแขวงร่าดิง

⁴ ข้อมูลจากบันทึกการประชุมปัญหาชนเผ่าของเวียดนาม แหล่งข้อมูลอ้างอิง จากข่าวในหนังสือพิมพ์เวียดนามฉบับลงวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 2005

กลุ่มคน ฆวนที่เข้าไปอาศัย อยู่ในหมู่บ้าน ต่างๆ ในเมืองมินฮวา มีกระบวนว่าตนเองเป็น คนฆวน แต่มีบางกลุ่มระบุว่าตน เป็นคนเวียด จากข้อมูลการสำรวจประชากร (ค.ศ. 2004) ได้ระบุว่า จำนวนประชากรของฆวนมีอยู่ทั้งหมดประมาณ 35,000 คน⁵ และในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ในเมืองมินห์ฮวา (Minh Hoá) เขตเทศบาลเมืองกุกดาต (Quy Dat) มีอยู่ 15 หมู่บ้าน ซึ่งในหมู่บ้านที่มีจำนวนคนฆวนอาศัยอยู่มากที่สุด คือ หมู่บ้านรุ่ง ฮวา (Hong Hoa) เดียนฮวา (Dân Hoá) ซวนฮวา (Xuan Hoa) มินห์ฮวา (Minh Hoá) เตินฮวา (Tân Hoá) จุงฮวา (Thuong Hoá) และ ฮวาฟุก (Hóa Phúc) ต่อจากหมู่บ้านดังกล่าว มีคนฆวนอาศัยอยู่ร่วมกับคนชนเผ่ากิงญ์ ในเขตเทศบาลเมืองกุกดาต (Quy Hóa) และฮวาแทง (Hóa Thanh) นอกจากนี้กลุ่มคนฆวนจำนวนหนึ่ง ได้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับชนเผ่าแซ่ก ชนเผ่าลูก ตามหมู่บ้านเทื่องฮวา (Thuang Hoá) ฮวาเซิน (Hóa Sơn) ฮวารอบ (Hóa Hop) และฮวาเตียน (Hóa Tiên) เหยฮินฮวา (Yên Hoá) และทองฮวา (Thuang Hoá) ในเมืองมินห์ฮวา และในบริเวณเขตดงเล (Dong Le) ที่ขึ้นกับเมืองเตียนฮวา (Tuyên Hóa) ตั้งอยู่ห่างจากเส้นทางหลวงแห่งชาติเลขที่ 1 ประมาณ 40 กิโลเมตร ของแขวงกวางบิง (ดูในภาพที่ 1) ซึ่งปัจจุบัน กลุ่มคนฆวนอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่และมีเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันกับกลุ่มคนฆวนที่ดำรงชีวิตใน ส.ป.ป. ลาว เพราะคนฆวนในพื้นที่ศึกษามีนามสกุลว่า “ดิง” เหมือนกันกับกลุ่มคนฆวนในหมู่บ้านกุกดาต (ประเทศเวียดนาม)

3.3.2 ฆวนใน ส.ป.ป. ลาว

ค.ศ. 1995 ศูนย์สถิติแห่งชาติทำการสำรวจจำนวนประชากรที่มีอยู่ในลาวพบว่า จำนวนคนฆวนที่มีอยู่ในลาวทั้งหมด 1,344 คน⁶ แต่ยังไม่พบข้อมูลว่าคนฆวนในจำนวนนี้ได้ถิ่นฐานในเขตพื้นที่ใดของลาวได้อย่างชัดเจน จากแหล่งข้อมูล The Language Atlas of the Pacific Area ได้รายงานว่าการกลุ่มคนฆวนที่อาศัยอยู่ในเขตชายแดนลาว-เวียดนามในบริเวณเมืองนากาย แขวงคำม่วน มีทั้งหมด 2,000 คน ขณะที่นักวิชาการด้านชาติพันธุ์วรรณาระบุว่าพบคนฆวนบางกลุ่มดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณด้านตะวันตก-ทางภาคกลางของประเทศลาว (west-central Laos) และอยู่บริเวณทางตอนใต้ของไบ่ดิง (Bai-Dinh) ของประเทศเวียดนาม ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวถูกสร้างเป็นชายแดนลาว-เวียดนาม (ชายแดนนาฟ้าว- จารอ) (<http://www.joshuaproject.net/people-profile>)

⁵ ข้อมูลปี ค.ศ. 2004 ใน หนังสือ “*Báo Cáo về nguồn là dân tộc nguồn ở huyện Minh Hóa Quảng Bình*”

⁶ ในจำนวน 1,344 คนฆวนจะระบุตนเองว่าเป็นคนชนเผ่าฆวน เนื่องจากการสำรวจประชากรของลาวจะให้ประชาชนเป็นผู้นิยามตนเองว่าเป็นคนสัญชาติอะไร ชนเผ่าไหน เป็นต้น ในกรณีที่ชนกลุ่มน้อยของลาวไม่สามารถระบุตนเองว่าเป็นคนชนเผ่าไหน เจ้าหน้าที่ของทางการลาวก็จะจัดให้พวกเขาเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่มีลักษณะทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา คล้ายกันหรือจัดเข้าเป็นกลุ่มย่อยของแต่ละกลุ่ม

แม้ว่านักวิชาการแต่ละท่านได้รายงานข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขสถิติและแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนงวนใน ส.ป.ป. ลาว ไม่ตรงกัน แต่จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวงวนในพื้นที่ศึกษาและจากการเทียบอายุของลุงไทฮวา ซึ่งเป็นคนงวนรุ่นแรกที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้หลังจากที่ประเทศลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ปัจจุบัน ลุงไทฮวา ได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่ชาวบ้านมักใช้วิธีการนับปีปัจจุบัน (ค.ศ. 2010) ย้อนกลับไปในวันเดือนปีเกิดของลุงไทฮวา ซึ่งรวมแล้วเท่ากับ 110 ปี ซึ่งลุงไทฮวา เป็นคนงวนที่เกิดและโตในดินแดนลาวและเชื่อกันว่าเป็นคนงวนในรุ่นที่สองหรือรุ่นที่สามที่ดำรงชีวิตในทางฝั่งลาวมาเป็นเวลานาน ดังนั้น เมื่อมีการถามถึงประวัติการเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนงวนเข้ามาลาว ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะอ้างว่าตนเองเป็นลาวมาโดยการอ้างถึงอายุของลุงไทฮวา และประมาณการกันเองว่างวนเข้ามาดำรงชีวิตในประเทศลาวมานานกว่า 200 ปี แม้ว่ามีคนงวนบางกลุ่มย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลาวช่วงหลังการเกิดสงครามในอินโดจีน แต่คนงวนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันกับคนงวนในเขตชายแดนลาว-เวียดนาม

ในช่วง ค.ศ. 1945 กลุ่มคนงวนได้การเดินทางเข้ามาลาวเป็นจำนวนมาก โดยการเดินเท้าเปล่าเข้ามาผ่านเขตภูเขาแล้วเดิน ลงมาตามเส้นทางเลขที่ 12 เข้าสู่เขตพื้นที่ชายแดนลาว-เวียดนาม และตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านต่างๆ ในเขตชายแดน ซึ่งสมัยก่อนบริเวณเขตชายแดนทางฝั่งลาวจะขึ้นกับเมืองมหาไซ (ปัจจุบันแยกออกมาเป็น เมืองบัวสะพา) แขวงคำม่วน ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวงวนได้เล่าถึงการย้ายถิ่นของบรรพชนตนเอง ซึ่งเป็นความทรงจำทางสังคมน่วมกันของคนงวนในหมู่บ้านว่างวนดำรงชีวิตมาพื้นที่ของประเทศลาวมาก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่

“ช่วงก่อนฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาว ในบริเวณเขต ชายแดนลาว-เวียดนามปัจจุบันได้กลุ่มมีคนงวนอาศัยมาก่อนหน้านี้ประมาณ 7 ครอบครัว ซึ่งดำรงชีวิตในพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบและเต็มไปด้วยป่าไม้ใหญ่ คนงวนมักอยู่กันเป็นกลุ่มก้อนและมีอาชีพโดยการทำไร่ ทำสวนเป็นหลัก หากินตามธรรมชาติ ต่อมาในเขตดังกล่าวได้เปลี่ยนมาเป็นเขตกลุ่มบ้าน กวนขโยม (ตาแสงบ้าน) แบ่งออกเป็น 5 หมู่บ้านคือ บ้านปากพะนัง โพนเหล็ก ไร่กะดำนาวัว และบ้านบึงชะมัว ขึ้นกับเมืองบัวสะพา แขวงคำม่วน และในพื้นที่ดังกล่าวคนงวนอยู่ใน 3 หมู่บ้านคือ บ้านปากพะนัง โพนเหล็ก และบ้านบึงชะมัว ส่วนในหมู่บ้านไร่กะดำนาวัว เป็นหมู่บ้านของกลุ่มคนลาว (ลาวเทิง หรือลาวโซ้)” (คำสัมภาษณ์คนงวนในพื้นที่ศึกษา, 2553)

ระยะทางจากแหล่งที่อยู่อาศัยเดิมของชาวงวนในเขตภูเขาด (เวียดนาม) ถึงเขตชายแดนลาวห่างกันประมาณ 80 กิโลเมตร ไปตามเส้นทางหลวงแห่งชาติ หรือเส้นทางโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh Highway) เช่นเดียวกันกับระยะทางจากเขตดงเล (Dong Le) ถึงชายเขตแดนลาว-เวียดนามประมาณ 80 กิโลเมตร โดยเดินทางตามเส้นทางเล็กบนภูเขา (ดูในภาพที่ 1) คนงวนในสมัยก่อนใช้เวลาในการเดินทางไปมาหากันจากหมู่บ้านในเขตดงเล ถึงเขตชายแดนใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 2-3 วัน

และจากเขตหมู่บ้านกุยคาด ถึงเขตชายแดนใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 2-3 วันเช่นกัน ดังนั้น ก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ กลุ่มคนงวนที่ดำรงชีวิตอยู่ในเขตดังกล่าวต่างไม่รู้ว่าตนเองเข้ามาอาศัยอยู่ในขอบเขตของประเทศลาวตั้งแต่เมื่อไหร่ และในประเด็นการเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนงวนเข้ามาสู่ประเทศลาวมีผู้เฒ่าผู้แก่ชาววนในหมู่บ้านสมสะอาดจำนวนหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า

“ในบริเวณขอบเขตดงเล ที่ขึ้นกับประเทศเวียดนามในปัจจุบัน ในอดีตเคยเป็นดินแดนของลาวมาก่อน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มคนงวนรุ่นก่อนๆ ที่เคยดำรงชีวิตในเขตดงเล ได้เห็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่งพูดภาษาลาวและอาศัยอยู่ในเขตดังกล่าวมาเป็นเวลายาวนานพอสมควร และจากหลักฐานที่ค้นพบคือในสมัยก่อนชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเขตดงเล เคยเรียกชื่อเขตดังกล่าวว่า “ดงลาว” (Dong Lao) ที่แปลว่า “ทุ่งนาลาว” ซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของคนลาวมาก่อน ซึ่งคนเวียดนามที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณเขตดงเล ยังคงเรียกพื้นที่ดังกล่าวแบบติดปากว่า “ดงลาว””

จากข้อสันนิษฐานที่ว่าวนมีบรรพชนเป็นคนลาวหรือวงวนมีเชื้อสายมาจากกลุ่มเชื้อชาติลาวได้รับการยืนยันจาก ลุงเตียน⁷ อายุ 67 ปี เป็นคนงวนที่เกิดและโตในลาวแต่ไปเข้าโรงเรียนในประเทศเวียดนามในช่วงการปกครองของราชอาณาจักรลาวและย้ายเข้ามาลาวในช่วงหลัง การปฏิวัติ ลุงเตียนได้กล่าวถึงที่มาของกลุ่มคนงวนในพื้นที่ศึกษาโดยการอ้างถึงเอกสาร โบราณฉบับหนึ่ง มีลักษณะคล้ายกับ หนังสือ การบันทึกประวัติ ของผู้คน ทางด้านหน้าปก หนังสือเขียนตัวอักษรลาวโบราณ ส่วนทางด้านในของหนังสือมีตัวหนังสือเขียนเป็นอักษรจีน ซึ่งมีเนื้อหาบางตอนดังนี้

“ก่อนหน้านั้นหลาย ร้อยปี มีครอบครัวคนลาวในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในเมืองมหาไซ (ปัจจุบันขึ้นกับเมืองบัวละพา แขวงคำม่วน ส.ป.ป. ลาว) ครอบครัวดังกล่าว มีลูกชายด้วยกันสามคน แต่ไม่รู้ว่าเพราะเหตุใดลูกชายทั้งสามคนนี้ มักจะทะเลาะกันและอยู่ร่วมกันไม่ได้ ผู้เป็นพ่อเลยสั่งเสียกับลูกชายทั้งสามคนก่อนตายว่า “ลูกชายคนแรกให้ไปอยู่ทางภาคเหนือ ลูกคนที่สองให้ลงมาอยู่ทางภาคใต้ ส่วนลูกชายคนที่สาม ให้ไปอยู่ทางภาคตะวันออก” หลังจากที่พ่อแม่ตาย ลูกชายทั้งสามคนได้ปฏิบัติตามคำสั่งเสียของผู้เป็นพ่อ โดยแต่ละคนได้ออกเดินทางไปยังจุดหมาย ลูกชายคนที่สามได้ขี่ม้าออกเดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อมาถึงเมืองบ่า (ปัจจุบันเป็นเขตชายแดนลาว-เวียดนาม) ได้ขอพักที่บ้านของครอบครัวหนึ่งทำให้เขาได้พบกับลูกสาวของเจ้าของบ้าน ชายผู้นั้นได้ ขอหญิงสาวมาเป็นเมีย ผู้เป็นพ่อ ของหญิงสาวได้ยินคำขอแล้วเกิดโมโหและพูดว่า “ เจ้าเป็นใคร มาจากไหน มา

⁷ ลุงเตียน เป็นคนเดียวของครอบครัวชาววนในลาว ที่กลายเป็นบุคคล “ต่างด้าว” ซึ่งทางการลาวได้จัดให้เข้าอยู่ในกลุ่มของสมาคมคนเวียดนามในลาว เพื่อรอการพิจารณาให้เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาว ปัจจุบัน ลุงเตียนได้เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาวแล้ว แต่ยังคงระบุตนเองว่า เป็นคนลาว-เชื้อชาติเวียดนาม ตรงกันข้ามกับคนงวนในพื้นที่ศึกษาจะระบุตนเองว่าเป็นคนลาว-เชื้อชาติลาว ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างคนงวนที่เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาวในช่วงรับเอกราชจากการปกครองของฝรั่งเศส และช่วงที่ประเทศลาว เปลี่ยนมาเป็นประเทศ ส.ป.ป. ลาว

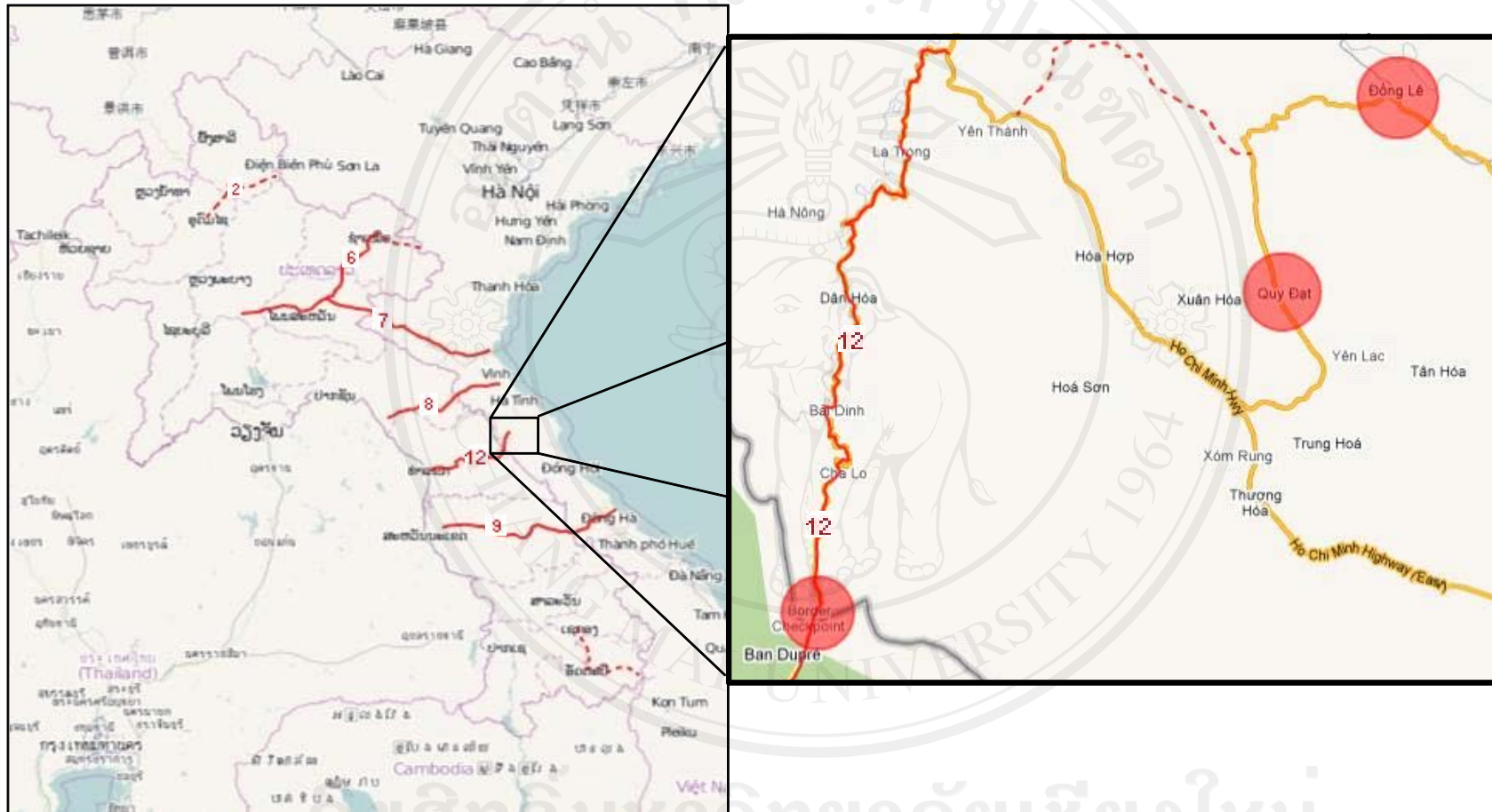
ขอพักแรมในบ้านของคนอื่นที่ไม่รู้จักกันมาก่อน เพียงคืนเดียวแล้วจะมาขอลูกสาวกันอย่างเบาๆแบบนี้ได้อย่างไร” ชายผู้นั้นตอบว่า “ข้าเห็นลูกสาวของท่านสวย ข้าจึงอยากได้นางมาเป็นลูกเป็นเมีย หากท่านไม่ให้ไม่ป็นไร” จากนั้นชายหนุ่มได้ขอน้ำล้างหน้า กับเจ้าของบ้านว่า “หลังจากข้า ล้างหน้าเสร็จก็จะออกเดินทางไปต่อ ก่อนออกไปขอเพียงได้ล้างหน้าก็พอแล้ว” หญิงงามผู้เป็นลูกสาว ได้ตักน้ำใส่กะละมังแล้ว มอบให้ชายผู้นั้น แต่ชายคนดังกล่าวกลับได้มนตร์คาถาและวางแผนให้หญิงงามหลงใหลแล้วหนีออกจากหมู่บ้านไป กับชายหนุ่มผู้มีมนตร์คาถาอาคม เมื่อผู้เป็นพ่อและชาวบ้านรู้เรื่องเข้า จึงได้พากันออกตามหาเพื่อหวังจะเอาตัวลูกสาวกลับคืนมา แต่แล้วก็ตามไปไม่ทันเพราะชายหนุ่มใช้มันเป็นพาหนะในการเดินทาง ส่วนชาวบ้านเดินทางโดยเท้าเปล่า เมื่อทั้งสองหนีออกมาได้ไกลพอสมควรแล้ว ชายหนุ่มคิดว่าชาวบ้านอาจจะมาตามรอยเท้าของม้า เขาจึงได้ม้าม้าตัวนั้นทิ้ง แล้วออกเดินทางต่อโดยเท้าเปล่าจนมาถึงเขตเมืองดงลาว (ดงเล ในปัจจุบัน) จึงได้พากันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในบริเวณนี้ จนมีลูก มีหลานเต็มบ้าน จนกลายมาเป็นเขตชุมชนลาว ซึ่งชาวเวียคนามเรียกเขตดังกล่าวว่า เขตดงลาว เมื่อมาถึงระยะการปกครองของศักดินาเวียคนาม ที่นาต่างๆ ของประชาชนถูกยึดและมีการขับไล่ชนพื้นเมืองให้ออกไปอยู่ที่อื่น ทำให้กลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่ในเขตดงลาว พากันอพยพเข้ามาอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนงวนในเขตกุดดาบ และพวกเขาเหล่านั้นได้ขอใช้นามสกุล “ดิง” กับคนงวน ต่อมาจึงขยายหมู่บ้านออกมาเป็นหมู่บ้านบาเนื่อง (Ba Nuong) คนงวนที่ดำรงชีวิตอยู่ในเขตหมู่บ้านบาเนื่องต่างเชื่อกันว่าตนเองเป็นกลุ่มที่มีเชื้อสายบรรพชนมาจากลาว (เพราะมีพ่อเป็นคนลาว-ผู้เขียน) ซึ่งคนงวนในเขตเมืองมินห์ฮวา ยังตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่างระหว่างคนงวนในหมู่บ้านบาเนื่องและงวนในหมู่บ้านกุดดาบว่างวนในหมู่บ้านบาเนื่อง จะมีหอนูซาผี (หอดีประจำหมู่บ้าน) หรือศาลพระภูมิ ที่มีรูปทรงคล้ายกันกับบ้านของนกพิราบ ซึ่งโครงสร้างของหอดีมีหนึ่งเสา ด้านบนเสาจะทำเป็นรูปบ้านเล็กตั้งไว้ หรือมีลักษณะคล้ายกันกับศาลพระภูมิของลาว ส่วนลักษณะของศาลพระภูมิของคนงวนในกุดดาบจะมีหนึ่งเสา เสาด้านบนจะมีแผ่นไม้รูปสี่เหลี่ยมวางไว้ด้านบน”

จากเรื่องราวดังกล่าว ทำให้คนงวนบางกลุ่มเชื่อว่างวนคือกลุ่มคนที่มีเชื้อสายบรรพชนมาจากลาวก่อนการเกิดพรมแดนรัฐชาติ ดังนั้น คนงวนส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษาจึงไม่รู้ว่ากลุ่มคนงวนกลุ่มแรกที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลาวในช่วง ศตวรรษใด มีจำนวนคนมากน้อยเพียงใด หรือเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลาวมาแล้วกี่รุ่น ซึ่งปรากฏการณ์การย้ายถิ่นของกลุ่มคนงวน เข้ามาลาวเป็นกลุ่มใหญ่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1945 เป็นช่วงที่ประชาชนในประเทศเวียคนามเกิดภัยอดอยากอย่างรุนแรงในทางภาคเหนือและภาคกลางของประเทศ และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับ กลุ่มทหารเวียดมินห์ (Viet - Minh) นำพาโดยท่านโฮจิมินห์ อดีตผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ได้นำพาชาวนาเวียคนามก่อการต่อต้าน อำนาจการปกครองของ ฝรั่งเศสในทางภาคเหนือและภาคกลางอย่างเข้มข้น ทำให้

ประชาชนที่ดำรงชีวิตในเขตภาคเหนือและทางภาคกลางของเวียดนาม โดยเฉพาะนับตั้งแต่แขวงห่งตั้ง กวางบิง กวางจิ ต้องเผชิญกับความอดอยากขั้นรุนแรง สงครามที่เกิดขึ้นผนวกกับเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในเวียดนามทำให้พื้นที่ทำกินของประชาชนในเขต ชนบทเสียหายกันอย่างหนัก กลุ่มคนงวนที่อาศัยอยู่ตามเขตชนบทของ แขวง กวางบิง แม้จะอยู่ในพื้นที่ราบเนินสูงแต่ก็ ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยในครั้งนั้นไม่น้อยไปกว่าชาวเวียดนามกลุ่มอื่นๆ เพราะพื้นที่ทำกินของกลุ่มคนงวนในเขตเมืองมินห์ฮัว มีลักษณะทรงกลมเหมือนกันหม้อกระทะ และมีสายน้ำจาก ห้วยน้ำน้อยใหญ่หลายสายไหลท่วมเนื้อที่ไร่นาและสวนของประชาชนเสียหายอย่างหนัก ดังนั้น ในช่วง ค.ศ. 1945 ชาวเวียดนามหลายกลุ่มรวมทั้งกลุ่มคนงวน นับตั้งแต่ชนชั้นชาวนาไปจนถึงชนชั้นกลางของเวียดนามพากันอพยพเข้ามา อยู่ลาวเป็นจำนวนมาก และตลอดระยะเวลาการเดินทางมาเวลานั้น มีคนจำนวนหนึ่งล้มตาย เพราะ ทนกับความหิวโหยไม่ไหวและมีคนจำนวนมากตายเพราะเกิดโรคระบาดขึ้นมาในระหว่างการเดินทางเข้ามาลาว (อู๋ ๒๐๐๘, 110)

การตั้งถิ่นฐานในประเทศลาว ชาวเวียดนามส่วนใหญ่จะเลือกอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่สามารถทำมาหากินตามจารีตประเพณีแบบดั้งเดิมหรือตามความเคยชินจากแหล่งที่อยู่เดิม เงื่อนไขทางด้านอาชีพที่ต่างกันระหว่างงวนและเวียด ทำให้ทั้งสองกลุ่มต่างแยกกันไป เช่น กลุ่มคนเวียดได้รวมตัวกันตั้งถิ่นฐานตามตัวเมืองใหญ่ในเขตเวียงจันทน์ สะหวันนะเขต ปากเซ และท่าแขก ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนตามเขตริมฝั่งแม่น้ำโขงโดยการทำนา ค้าขาย และเป็นช่างไม้ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นอาชีพหลัก (อู๋ ๒๐๐๘, 2008) ขณะที่กลุ่มคนงวนได้รวมตัวกันตั้งถิ่นฐานในเขต หมู่บ้านปากพะนัง กวนชะโยม โพนเหล็ก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคน งวนจำนวนหนึ่งย้ายเข้ามาอยู่ก่อนหน้า และเป็นเขตพื้นที่ที่ถูกลอย เนื้อที่ทำกินส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำไร่ คนงวนมีความเคยชินกับการดำรงชีวิตโดยการทำไร่หมุนเวียนเป็นหลัก จึงเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานในเขตชนบทของลาวมากกว่าที่จะดำรงชีวิตในเขตตัวเมืองใหญ่ เมื่อประชากรของงวนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องขยายขอบเขตพื้นที่ทำกินไปพื้นที่ใหม่ไปเรื่อยๆ อีกทั้งวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของกลุ่มคนงวนคือการทำไร่แบบเลื่อนลอย ดังนั้น กลุ่มคนงวนจำนวนหนึ่งจึงย้ายเข้าไปอยู่รวมกันกับกลุ่มคนลาวในเขต หมู่บ้านบุงเบา บ้านนาซอน บ้าน นาบัก บ้านนากะต่าย หมู่บ้านเหล่านี้ตั้งอยู่ไม่ไกลนักจากเขตชายแดนลาว-เวียดนาม และในช่วงนี้กลุ่มคนงวนยังคงประกอบอาชีพโดยการทำไร่เป็นหลัก และมีบางส่วนเริ่มเรียนรู้ในการทำนากับกลุ่มคนลาวที่อยู่ในละแวกดังกล่าว

ภาพ 3.1 แผนที่แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายของคนงานจากเวียดนามมาสู่ลาวตามเส้นทางเลขที่ 12 และแสดงที่อยู่อาศัยเดิมของคนงานจากเขตกุดคาด (Quy Dat) และ (Dong Le) ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยเดิมของคนงานที่อพยพเข้ามาอยู่ใน ส.ป.ป. ลาวในปัจจุบัน

3.4 งานในชุมชนหมู่บ้านสมสะอาด

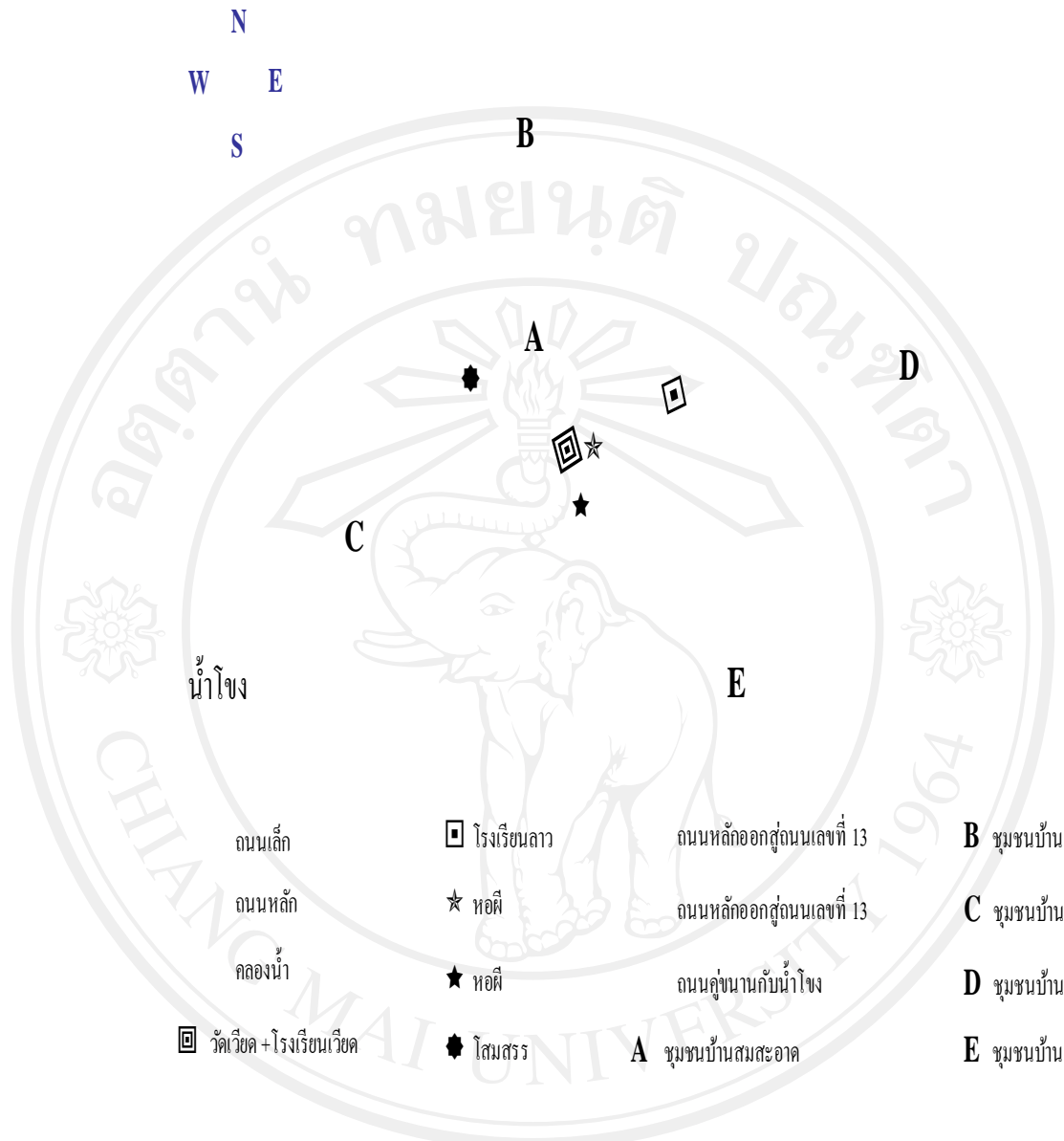
3.4.1 บริบทเชิงพื้นที่

หมู่บ้านสมสะอาด (Somsa Art) เป็นหมู่บ้านแห่งเดียวที่มีกลุ่มคนงานอาศัยอยู่ เป็นจำนวนมากที่สุดใน ส.ป.ป. ลาว หมู่บ้านสมสะอาด ตั้งอยู่ย่านใจ กลางเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านอยู่ติดกับหมู่บ้านจอมเพชร เป็นหมู่บ้านที่มีคนลาวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทางด้านทิศใต้ติดกับหมู่บ้านสมสะนุก เป็นหมู่บ้านที่มีชุมชนเวียดอาศัยอยู่ ทิศตะวันออกอยู่ติดกับบ้านนาบง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีคน ลาวที่ย้ายเข้ามาอยู่ ใหม่ได้ไม่นาน และด้านทิศตะวันตกอยู่ติดกับหมู่บ้านนาโบ เป็นหมู่บ้านที่มีแต่เฉพาะกลุ่มคนเวียดอาศัยอยู่ พร้อมทั้งเป็นที่ตั้งขององค์กรสมาคมเวียดเกี่ยว หรือสมาคมชาวเวียดนามในลาว (ดูในภาพที่ 2)

ในอดีต พื้นที่บริเวณ รอบนอกที่ติดกับหมู่บ้านสมสะอาดเกือบทั้งหมดเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกันโดยคนส่วนใหญ่ในเขต ตัวเมืองท่าแขกเป็นที่ รู้จักกันดีในชื่อหมู่บ้าน “โสไบ้” (So Bai) เพราะเป็นชื่อที่ตั้งตามความหมายในภาษาเวียดนาม ที่แปลว่าหมู่บ้านเลขที่ 7 และเป็นหมู่บ้านที่มีแต่เฉพาะกลุ่มคนเวียดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้มาเป็นเวลานาน ก่อนที่จะมีกลุ่มคนงานและ กลุ่มของลาวย้ายเข้ามาอยู่ในภายหลัง ประชาชนที่อยู่ในเมืองท่าแขกมักจะคุ้นเคยกับการเรียกชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านโสไบ้” หรือหมู่บ้านชาวเวียดนามมากกว่าจะเข้าใจว่าเป็นหมู่บ้านของชาวลาว

ค.ศ. 1954 หมู่บ้านโสไบ้แห่งนี้กลายเป็นบ้านร้าง หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ถอนกำลังทหารออกจาก ประเทศลาวอย่างเป็นทางการ เพราะท่าน โฮจิมินห์ ผู้นำการปฏิวัติเวียดนาม ทำการกวาดต้อนชาวเวียด นามอพยพในเมืองท่าแขกเกือบทั้งหมด กลับคืนสู่ประเทศ มาตุภูมิ ชาวเวียดนามบางส่วนอพยพเข้าไปอยู่จังหวัดนครพนม (ประเทศไทย) เพื่อไปตั้งถิ่นฐานยังประเทศที่สาม ส่งผลทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ ยังมีครอบครัวของกลุ่มคนเวียดเหลืออยู่ไม่กี่ครอบครัว ต่อมาไม่นาน กลุ่มคนงาน ที่อยู่กระจัดกระจายกันตาม พื้นที่ต่างๆ ของเมืองท่าแขก ได้รวมตัวกันและย้ายเข้ามาอยู่ ในหมู่บ้านแห่งนี้แทนกลุ่มคนเวียด ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่ชาวลาวในหมู่บ้านได้เล่าว่า

“สมัยที่ทหารฝรั่งเศสออกไปจากลาวในช่วงต้นๆ หรือในระบอบการปกครองของรัฐบาลเวียงจันทน์ (รัฐบาลราชอาณาจักรลาว) กลุ่มคนงานที่หลบซ่อนตัวในหมู่บ้านต่างๆ ตามตัวเมืองท่าแขกได้รับการบอกกล่าวจากท่านเจ้าแขวงในเวลานั้นว่า ตอนนี้บ้านเมืองได้ปลดปล่อยแล้ว ให้แต่ละคนเข้าไปดูว่าในเขตหมู่บ้านของคนเวียดยังเหลือกี่ครอบครัว หากบ้านไหนยังมีคนอยู่ก็ให้เขาอยู่ต่อไป แต่หากบ้านไหน ไม่มีใครอยู่แล้วก็ให้กลุ่มคนงานย้ายเข้าไปอยู่แทนได้เลย ” (คำบอกเล่าคนงานในพื้นที่ศึกษา, 2553)

ภาพ 3.2 แผนที่หมู่บ้านสมสะอาด

กลุ่มคนวงกลุ่มแรก เคลื่อน ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านโสไปได้ไม่นาน ก็มีกลุ่มคนวงจากเขตบ้านนุงเบาและบ้านเชียงซอนย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ตามเครือข่ายของตนเอง ต่อๆ กันมา จากนั้นจึงเริ่มมีกลุ่มคนลาวทยอยกันย้ายเข้ามาตามๆ กัน ดังนั้น หมู่บ้านโสไปจึงมีจำนวนคนวงมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และยังเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและหน้าที่หลักในการรับผิดชอบกิจกรรมทางด้านสังคมและเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านรวมถึงการประสานงานกับผู้ปกครองระดับท้องถิ่นของลาวมาโดยตลอด

หมู่บ้านโสไ้เปลี่ยนชื่อมาเป็นหมู่บ้านสมสะอาด เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านพบว่า ปี ค.ศ. 1957 รัฐบาลราชอาณาจักรลาว หรือชาวบ้านในชุมชนมักจะเรียกกระบวนการปกครองนี้ว่า “ระบอบรัฐบาลเวียงจันทน์” ได้มี นโยบายการปรับปรุงระบบการบริหารประเทศขึ้นมาใหม่โดยมี มติ ให้รวมหมู่บ้านเล็กเข้ากับหมู่บ้านใหญ่ และให้แยกเขตการปกครองออกเป็นแต่ละ เขต บ้าน โดยให้มีผู้ปกครองซึ่งเรียกกันว่า นายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ให้มาเป็นผู้บริหารงานในระดับชุมชน นอกจากนี้รัฐบาลยังให้ตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ที่มีความหมายในภาษาลาว หมู่บ้านโสไ้ ซึ่งเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นมาตามความหมายของภาษาเวียงจันทน์ และมีเขตการปกครองกว้างกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ถูกแบ่งออกเป็นหลายหมู่บ้าน ด้วยกัน อาทิ หมู่บ้านนาบง หมู่บ้าน นาโบ หมู่บ้าน สมสะนุก และหมู่บ้าน สมสะอาด แต่ละหมู่บ้าน ได้มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองสมาชิกภายในหมู่บ้านของตนเอง

ประวัติการตั้งชื่อหมู่บ้านสมสะอาดมีที่มาจากกลุ่มคนงวนสองกลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มคนงวนที่ย้ายมาจากบ้านบุงเบาและกลุ่มคนงวนที่ย้ายมาจากบ้านน้ำซอน ทั้งสองกลุ่มนี้มีจำนวนประชากรมากกว่ากลุ่มคนงวนที่ย้ายมาจากเขตอื่น ดังนั้น ผู้ที่เป็นตัวแทนของทั้งสองกลุ่มจึงได้ ตกลงกันว่า ให้เอาชื่อบ้านเดิมของกลุ่มคนงวนที่ย้ายมาจากเขตเชียงซอนคือบ้านสมสะอาด ใช้แทนชื่อหมู่บ้านโสไ้ ส่วนผู้ปกครองของหมู่บ้านสมสะอาดให้แต่งตั้งเอาคนงวนที่ย้ายมาจากบ้านบุงเบาขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน ข้อตกลงดังกล่าวทำให้คนงวน สามารถปกครองกันเอง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในตอนหลังจะมีกลุ่มคนลาว ย้ายเข้ามา มีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบทำงานในหน่วยงานต่างๆ ตามโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้าน แต่ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหรือรองผู้ใหญ่บ้านยังคงมีแต่กลุ่มคนงวนที่เข้ามารับผิดชอบทำงานในตำแหน่งนี้มาโดยตลอด

3.4.2 ลักษณะบ้านเรือนในเขตชุมชน

การตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านสมสะอาด ในช่วงแรกๆ กลุ่มลาว กลุ่มคนเวียด และกลุ่มคนงวนได้แยกกันอยู่ในเขตของใครของมันและ ไม่มีการปะปนกัน แต่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน เช่น ในเขตทิศตะวันออกของหมู่บ้านสมสะอาด (บ้านนาบงในปัจจุบัน) กลุ่มคนลาวปลูกบ้านอยู่ติดกันแบบไม่มีรั้วคั้น ถัดจากเขตหมู่บ้านของคนลาวประมาณ 100 เมตร จะมีแต่เฉพาะกลุ่มคนงวน ส่วนทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านสมสะอาดมีแต่กลุ่มคนเวียด ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของกลุ่มคนเวียดจะอยู่กันแบบบ้านห้องแถว ชั้นเดียว อยู่ติดกับถนนใหญ่ ต่อจากทางด้านหลังของหมู่บ้านคนเวียดเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านคนงวน กล่าวคือ หมู่บ้านของกลุ่มคนงวน ตั้งอยู่พื้นที่ใจกลางที่ล้อมรอบไปด้วยหมู่บ้านของกลุ่มคนลาวและเวียด ต่อมาไม่นานทั้งกลุ่มคนลาว เวียด และงวน มีการแต่งงาน

ข้ามกลุ่มไปมา ทำให้ในบางครอบครัวของกลุ่มคนทั้งสาม มีสมาชิกที่เป็นคนต่างชาติพันธุ์ ต่างจารีต ประเพณี และต่างความเชื่อเข้ามาอยู่ปะปนกันในครอบครัวเดียวกัน

ปัจจุบันหมู่บ้านสมสะอาดมีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 221 หลัง มีจำนวนครอบครัวอยู่ 242 ครอบครัว ประชากร 1,377 คน เป็นเพศชาย 803 คน เพศหญิงมี 576 คน ซึ่งคนงวนมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มคนเวียด และกลุ่มคนลาว (สะท๊อ๊ บ๊าวส๊ มสะอาด อ.ส. 2009) แต่ครอบครัวที่ระบุว่าตนเองเป็นคนชนเผ่างวนมีไม่มากนัก เพราะคนงวนส่วนใหญ่ได้อ้างชื่อกลุ่มชนเผ่าของลาวหลายกลุ่ม เช่น ชนเผ่าผู้ไท ชนเผ่ากะเลิง ชนเผ่าลาวลุ่ม ชนเผ่าลาวเทิง เป็นต้น หากนับจำนวนคนงวนตามการระบุตนเป็นชนเผ่าใดก็จะพบว่าชนเผ่างวนมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มอื่น แม้ว่าในความเป็นจริง ประชากรส่วนใหญ่ที่ดำรงชีวิตในหมู่บ้านสมสะอาด ชาวบ้านจะรู้ว่าในเขตไหนเป็นเขตพื้นที่ของกลุ่มคนลาว กลุ่มคนเวียด และกลุ่มคนงวน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังรู้ดีว่าบ้านไหนที่มีลูกเขยหรือลูกสะใภ้เป็นคนชนเผ่าอะไร เนื่องจากสังคมหมู่บ้านสมสะอาดเป็นสังคมเล็กๆ ทุกคนจะจำกันได้ว่าใครมาจากไหน เป็นลูกของใคร ด้วยวิธีการนำเอาเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนมาซุบซิบนินทาในกลุ่มสภากาแฟ กลุ่มวงเล่นไฟ และกลุ่มแม่ค้าขายในหมู่บ้านและในพื้นที่ตลาด ในบางกรณีชาวบ้านจะนำมาเล่าสู่กันฟังแบบเข้าไปเข้ามาทำให้สามารถจดจำเรื่องราวของผู้ที่ถูกกล่าวถึงได้อย่างดีแม้ว่าเวลาจะผ่านมานานเพียงใดก็ตาม

3.4.3 การปกครองของหมู่บ้าน

หลังการปฏิวัติสิ้นสุดลง รัฐบาล ส.ป.ป. ลาว ได้มีนโยบายปรับปรุงโครงสร้างการปกครองโดยจัดตั้งองค์กรต่างๆ ขึ้นมาใหม่ นับตั้งแต่ระดับประเทศลงมาสู่ระดับหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านสมสะอาดได้มีระบบทั้งโครงสร้างการปกครองในแบบทางการและไม่เป็นทางการดังนี้

การปกครองหมู่บ้านในแบบทางการ : ประกอบไปด้วย หน่วยงานเลขานุการฯ คณะปกครองบ้าน (รวมมีผู้ใหญ่บ้านและรองผู้ใหญ่บ้านอีกสองคน) องค์กรจัดตั้งมหาชน (รวมมี แนวโฮมบ้าน⁸ สหพันธ์แม่เฒ่าบ้าน ชาวหนุ่มบ้าน) หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้จะทำงานร่วมกันในกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน แต่หน่วยงานที่เป็นใจกลางหรือเป็นศูนย์กลางอำนาจขึ้นอยู่กับทางสายของพรรคฯ เนื่องจากสมาชิกพรรคฯ มีหน้าที่คอยสอดส่องดูแลและจัดตั้งปฏิบัติ มติ คำสั่ง นโยบายต่างๆ ของพรรคฯและรัฐ จากส่วนกลางเป็นผู้กำหนดโดยตรง ซึ่งผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคฯ ส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มคนเชื้อชาติลาวที่ทำงานในภาครัฐ หรือผู้ที่เคยร่วมงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในแต่ละระดับ

⁸ แนวโฮมคือกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มคนที่เคยผ่านการทำการให้กับพรรคฯ และรัฐบาลในแต่ละระดับมาก่อน หน้าที่รับผิดชอบส่วนใหญ่คือรวบรวมความสามัคคีชาวบ้านภายในชุมชน และเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและสังคมในชุมชน

ในตำแหน่งหัวหน้าพรรคฯ ระดับบ้านจึงมีแต่เฉพาะกลุ่มคนลาว รองลงมาเป็นกลุ่มคนงวนที่เข้าร่วมเป็นหมู่คณะ ส่วนตำแหน่งนายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) และหน่วยงานรักษาความสงบภายในเขตหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีแต่เฉพาะกลุ่มคนงวน กลุ่มคนงวนในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะต้องทำงานภายใต้การแนะนำของคณะพรรคฯ เนื่องจากคนงวนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกพรรคฯ ทำให้อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดต้องขึ้นตรงต่อทางสายพรรคฯ ดังนั้น คนงวนที่เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านจึงไม่ค่อยให้ความสนใจปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวมมากนัก ซึ่งทำให้การประสานงานกับหน่วยงานอื่นมักก่อให้เกิดความล่าช้า ชาวบ้านในชุมชนมักจะบ่นให้ฟังอยู่เสมอเกี่ยวกับระบบการบริหารงานในชุมชน

“เมื่อก่อน ในช่วงต้นของการเปลี่ยนแปลงจาก ระบบการปกครองแบบเก่า (ระบบการปกครองของรัฐบาลราชอาณาจักรลาว) มาเป็นระบบการปกครองแบบใหม่ (ระบบการปกครองของ ส.ป.ป. ลาว) หมู่บ้านสมสะอาดเป็นที่กล่าวขานกันมากที่สุดในฐานะเป็นหมู่บ้านที่มีความสามัคคีกัน มีการสร้างกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน สร้างรายได้เข้าชุมชน โดยการเป็นเจ้าของกิจการประเพณีต่างๆ นอกจากนี้สิ่งที่ทำให้ชุมชนบ้านสมสะอาดมีบทบาทมากที่สุดในช่วงนั้นคือ ผลงานจากการนำเสนอแผนการก่อสร้างโรงเรียนชั้นประถมในหมู่บ้าน⁹ ต่อรัฐบาลให้พิจารณา เพราะชาวบ้านเห็นว่าแม้แต่การศึกษาเท่านั้นก็จะทำให้คนในชุมชนสามารถหลุดพ้นออกจากความยากจนได้ ผู้ใหญ่บ้านจึงขอให้รัฐบาลสร้าง โรงเรียนชั้นประถมขึ้น ในหมู่บ้านและขอครูมาสอนหนังสือให้กับลูกหลานของคนในชุมชน หลังจากโรงเรียนสร้างเสร็จชาวบ้านได้ตั้งชื่อโรงเรียนประถมแห่งนี้ว่า โรงเรียนประถมสมสะอาด หรือ “เจื่อง ฮ็อก ลาว” (Chuang Hoc Lao) (โรงเรียนลาว) ทำให้ลูกหลานของ คนงวน ในหมู่บ้านได้เรียนหนังสือกันเพิ่มขึ้น ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้ถูกนำมาใช้เป็นสถานที่จัดงานหารายได้ต่างๆเข้าชุมชน ทำให้หมู่บ้านสมสะอาดในเมื่อก่อนมีชื่อเสียงอย่างมาก แต่ในปัจจุบัน คนในชุมชนขาดความสามัคคีกันและขาดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกในครอบครัวตนเอง ตัวอย่างที่เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุดคือหมู่บ้านสมสะอาด ไม่มีแม้แต่หอประชุมหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้าน

⁹ แผนการก่อสร้างโรงเรียนชั้นประถมในหมู่บ้านคือช่วงรัฐบาลนำขึ้นนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม ของ ส.ป.ป. ลาว ระยะที่หนึ่ง (ค.ศ. 1976-1985) ซึ่งมีการสร้างแผนงานตามกลไกแบบรวมศูนย์คือ แผนการ 1 ปี (ค.ศ. 1976-1977) เป็นช่วง “อำบาดแผลสงคราม” (ปรับปรุงชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชน) หลังสงครามโดยการฟื้นฟูการผลิตกระสิกรรมของประชาชน แผนการ 3 ปี (ค.ศ. 1978-1980 คือช่วงฟื้นฟูเศรษฐกิจ-สังคม) และแผนการ 5 ปี (ค.ศ. 1981-1985 คือช่วงเน้นในการสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจ-สังคมของชาติให้เข้มแข็งขึ้นมา) (เอกสารรายงาน “30 ปี ขบวนการสร้างและจัดตั้งปฏิบัติแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมของ ส.ป.ป. ลาว 1975-2005”, คณะกรรมการแผนการ และการลงทุน, 2005)

สมสะอาดเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดและมีจำนวนคนมากที่สุดเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น แต่กลับไม่มี
ความสามารถในการสร้างหอประชุมหมู่บ้านเหมือนกับหมู่บ้านอื่นที่อยู่ละแวกใกล้เคียงกัน”

นอกจากนี้ชาวบ้านยังยกตัวอย่างข้อบกพร่องในเรื่องการประสานงานระหว่างผู้ใหญ่บ้าน
กับหน่วยงานอื่นภายในชุมชน ซึ่งชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่าในช่วงต้นปี ค.ศ. 2010 ทางการลาวได้ให้
ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้านคัดเลือกเอาครอบครัวตัวอย่างทางวัฒนธรรมโดยมีหลักเกณฑ์ในการ
คัดเลือกคือ หนึ่ง ต้องเป็นครอบครัวผัวเดียวเมียเดียว ไม่แตกแยกกันหรือไม่ได้หย่าร้างต่อกัน
หรือไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกัน สอง เป็นมิตรต่อเพื่อนบ้าน สาม รักษาความสะอาดภายในบ้านและ
ภายในชุมชนได้ดี สี่ ประกอบอาชีพที่ถูกกฎหมาย ห้า มีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชน ดังเช่น เข้า
ร่วมประชุมบ้านไม่เคยขาดและมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทุน วัตถุประสงค์ของเพื่อช่วยส่งเสริมงาน
ประเพณีของชุมชน หากครอบครัวใดจัดอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดมานี้ให้ทางผู้ใหญ่บ้านเสนอชื่อให้
เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เพื่อรับรางวัลและรับการยกย่องสรรเสริญให้เป็นครอบครัวตัวอย่าง
วัฒนธรรมจากการลาว ซึ่งรางวัลดังกล่าวเปรียบเสมือนผลงานทางด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม
อันดีงามของลาวไว้ และเป็นครอบครัวตัวอย่างให้กับคนอื่นในสังคมต่อไป

ครอบครัวที่ได้รับรางวัลตัวอย่างทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านสมสะอาดกลับมีจำนวนน้อย
มากเมื่อเทียบกับหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง และครอบครัวที่ได้รับการคัดเลือก ส่วนใหญ่ มักมาจาก
ครอบครัวที่ทำงาน ในทางภาครัฐ ซึ่งมีหลายครอบครัว ที่จัดอยู่ในมาตรฐานข้อกำหนด แต่ไม่ได้รับ
การเสนอรายชื่อเข้าคัดเลือก เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบงานทางด้านนี้ไม่เคยสนใจและขาดการ
ประสานงานกัน และไม่เคยมีการประชุมชาวบ้าน เพื่อทำการคัดเลือก นอกจากนี้ในเรื่องการ
ช่วยเหลือกันของคนในชุมชนนับวันยังมีน้อยลงทุกที โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้เสียชีวิต การเก็บเงิน
ช่วยเหลือยังดำเนินการไปอย่างล่าช้าและไม่มีการจัดเตรียมให้เป็นระบบระเบียบเหมือนที่ผ่านมา สิ่ง
ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้คนงวนบางครอบครัวหันเหไปเข้าร่วมกับกลุ่มคนเวียดหรือเข้าไปเป็นสมาชิก
ของสมาคมคนเวียดนาม เนื่องจากเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือ เกื้อกูลกลุ่มชาวเวียดนาม อพยพในช่วง
สงครามอินโดจีน โดยมีหลักการในการบริหารของสมาคมคือ ช่วยเหลือครอบครัวที่เป็นสมาชิกของ
สมาคม (คนเวียดในลาว) ฐานะยากจน ในเรื่องของค่าเลี้ยงดู เสื้อผ้า อาหาร และช่วยเป็นเจ้าภาพใน
งานศพให้กับครอบครัวที่เป็นสมาชิก เป็นต้น จากการบอกเล่าของลุงฮวา (นามสมมุติ) ได้ให้เหตุผล
ของการเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมคนเวียดนามให้ผู้เขียนฟังว่า

“การทำอาชีพเป็นผู้ช่วยประกอบพิธีกรรมในงานศพ ทำให้ลุงได้รู้จักกับคนต่างๆ
มากมายโดยเฉพาะในกลุ่มของคนเวียด ทางหัวหน้าสมาคมฯ ได้ชวนลุงเข้าไปเป็นสมาชิก เพราะ
หากเป็นสมาชิกของสมาคมเวียดนาม แล้วได้จ่ายค่าทำเนียมในการเข้าเป็นสมาชิกเพียง 60,000 กีบ
ต่อปี แต่หลังจากเป็นสมาชิกแล้วจะได้รับ ความช่วยเหลือ ทางด้านต่างๆ เช่น หากครอบครัวไหน

ยากจน ลูกหลานก็จะได้เรียนฟรีพร้อมทั้ง สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ช่วยเหลือทางด้านเงินทอง และในกรณีที่มีสมาชิกเสียชีวิตก็จะ ช่วยเป็นเจ้าภาพจัดพิธีงานศพให้ นอกจากนี้เมื่อมีเจ้าหน้าที่ทางการเวียดนามมา เยี่ยมเยือน สมาคมฯ ก็จะได้เสื้อผ้า อาหารแห้ง เงินช่วยเหลืออุดหนุน เป็นต้น ขณะที่หมู่บ้านสมสะอาดไม่มีนโยบายเหล่านี้ ให้เลย จะมีบ้างก็แต่สมาคมคนตายที่ ให้เงินช่วยเหลือต่อครอบครัวที่เป็นสมาชิก ซึ่งบางครั้งการเก็บเงินช่วยเหลือ ในแต่ละครั้งซ้ำมาก บางกรณีงานศพเสร็จเรียบร้อยแล้วแต่ยังเก็บเงินจากคนในชุมชนไม่ครบ พาหนะที่นำมาใช้ในงานศพก็ ผุพังเกือบจะใช้การไม่ได้แล้ว การบริหารจัดการของผู้นำในชุมชน ก็ไม่ค่อยเอาใจใส่ดูแลสมาชิกในชุมชน ได้ดีเหมือนกับที่สมาคมเวียดนาม เขาทำกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ลุงตัดสินใจเข้าไปเป็นสมาชิกของสมาคมเวียดนาม แต่ลุง ก็ยังทำงานช่วยเหลือในเรื่องการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงห่อศพประจำหมู่บ้าน และยังจ่ายค่าธรรมเนียมหรือจ่ายเงิน ช่วยเหลือให้กับทางหมู่บ้าน รวมทั้งจ่ายค่าสมาคมคนตาย ด้วย เพราะหากกรณีสมาชิกในครอบครัว ของเราคนใดคนหนึ่ง เสียชีวิตลงเราก็สามารถเลือกได้ว่า จะใช้ป่าช้าของเวียดหรือป่าช้าของจน...”

จากกรณีของลุงสวา ที่หันตนเองไปเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมคนเวียดนามในลาวข้างต้น นอกจากจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเรื่องการบริหารงานของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงวิธีการเลือกรับหรือปฏิเสธอัตลักษณ์ของความเป็นจน หรือความเป็นเวียด กล่าวคือ ลุงสวา ได้หันไปเข้ากลุ่มเดียวกันกับเวียดโดยการเป็นสมาชิกของสมาคมเวียดนาม เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่ง ลุงสวา ยังคงเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มคนจนเพื่อรักษาสถานภาพของการเป็นสมาชิกของกลุ่มคนจนเอาไว้โดยการวิ่งไปมาระหว่างความเป็นเวียดและความเป็นจน

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตของผู้เขียนต่อประเด็นที่มีกลุ่มคนจนหันไปเข้าร่วมสมาคมคนเวียดนาม ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในกลุ่มคนจนที่แต่งงานกับเวียด เช่น กรณีที่ผู้ชายจนแต่งงานกับผู้หญิงเวียด หรือผู้หญิงจนแต่งงานกับผู้ชายเวียด โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้หญิงจนที่ไปแต่งงานกับผู้ชายเวียด ผู้หญิงจะเป็นผู้ปรับตัวให้เข้ากับทางฝ่ายสามีในเกือบทุกด้านรวมถึงการเข้าไปเป็นสมาชิกของสมาคมเวียดนาม ในทางตรงข้าม หากผู้ชายจนแต่งงานกับผู้หญิงเวียดในชนชั้นเดียวกัน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมคนเวียดนามหรือส่งเสริมให้ลูกหลานให้ปฏิบัติตามประเพณีแบบเวียดมากนัก ตัวอย่างเช่น กรณีครอบครัวของป้าลอก (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นผู้หญิงเวียดที่แต่งงานกับผู้ชายจนในชุมชนได้กล่าวว่า

“ป้าอยากเข้าร่วมกลุ่มในสมาคมคนเวียดนาม เพราะญาติพี่น้องของป้าเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมฯ กันหมด ซึ่งทางสมาคมก็ให้การช่วยเหลือกันดี ป้าเลยชวนสามีลองสมัครดูเพื่อว่าจะได้รับสิ่งดีๆ จากการเป็นสมาชิกดังกล่าว แต่สามีของป้าไม่ยอมเข้าร่วม โดยให้เหตุผลว่า “กว่าที่จะ

เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาวได้ไม่ใช่เรื่องง่าย แล้วทำไมถึงต้องกลับไปเป็นเวียดอีก ลูกหลานของเรา จะเข้าเรียนหนังสือได้ยาก หรือหากเรียนจบออกมาแล้ว โอกาสที่จะได้รับคัดเลือกเข้าทำงานก็มีน้อย ไม่เหมือนครอบครัวของลุงฮัว เขาสามารถเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมเวียดนามได้ ก็เพราะ ลูกหลานของเขาไม่ได้เรียนหนังสือสูงอย่างลูกของเรา จึงไม่ต้องห่วงใยว่าลูกหลานจะได้รับผลกระทบในอนาคตหรือไม่” ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ครอบครัวของป้า ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของ สมาคมฯ เพราะห่วงว่าลูกหลานจะได้รับผลกระทบตามมาทีหลัง...”

การปกครองหมู่บ้านแบบไม่เป็นทางการ : เป็นหน่วยงานที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมาเอง เช่น สมาคมเลี้ยงหอยฝิประจำหมู่บ้านและสมาคมคนตาย

หน่วยงานที่ไม่เป็นทางการนี้จะมีแต่เฉพาะสมาคมคนตาย ที่ทำให้ชาวบ้านไม่ว่าจะเป็น กลุ่มของคนลาว เวียด และงวน ได้ทำร่วมกัน ส่วนสมาคมเลี้ยงหอยฝิประจำหมู่บ้านจะมีแต่เฉพาะ กลุ่มของคนงวนและเวียดที่จัดขึ้นในแต่ละปี และ โครงสร้างที่ไม่เป็นทางการนี้กลับทำให้กลุ่ม คนงวน พอจะมีอำนาจขึ้นมาได้บ้างในเรื่องของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นพื้นที่รวบรวมความสามัคคี คนงวน ภายในหมู่บ้านเข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากคนงวนมีความเชื่อเรื่องผีบรรพชนและผู้นำความเชื่อ เรื่องผีเป็นคนงวนที่ชาวบ้านให้ความเคารพโดยเรียกท่านว่า “องค์ไทย ฮวา”¹⁰ (Ong Thai) ซึ่งองค์ ไทย ฮวา คือคนงวนรุ่นแรกที่ย้ายเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้พร้อมกับนำฝิประจำตัวของท่านเข้ามา สร้างเป็นหอยฝิประจำหมู่บ้าน ชาวงวนเชื่อว่า องค์ไทย ฮวา เป็นผู้ที่สามารถปิดเป่าความทุกข์ หรือ ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นให้ชาวบ้าน ในกรณีลูกหลานของชาวงวนเกิดป่วยหนัก รักษาไม่หาย หรือไม่ รู้สาเหตุของอาการเจ็บป่วย ชาวบ้านจะขอให้องค์ไทยฮวา ทำพิธี “ขายลูก” (พิธีกรรมยกลูกของตน ให้ไปเป็นบุตรบุญธรรมขององค์ไทยฮวา) เพื่อให้ฝิประจำตัวของท่านช่วยคุ้มครองลูกหลานให้หาย จากโรคภัยไข้เจ็บจากการกระทำของผีร้าย ดังนั้น องค์ไทยฮวา จึงมีลูกหลานที่เป็นสาวกทั้งคนงวน และคนเวียดจำนวนมากจากการทำพิธี “ขายลูก” นอกจากนี้ องค์ไทยฮวา ยังเปรียบเสมือนตัวแทน ในการสื่อสารระหว่างคนกับฝิด้วยวิธีการเข้าทรง ในแต่ละปีก่อนชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียม ประกอบพิธีเข้าทรงด้วยอาหารคาว หวาน ให้กับร่างทรงที่มีฝิประจำบ้านขึ้นมาพูดคุยกับชาวบ้าน และชาวงวนมักจะขอให้ฝิที่เข้าทรงนั้นช่วยปลดเปลื้องเคราะห์ร้ายให้กับชาวบ้าน พอเสร็จพิธีกรรม ของที่นำมาเช่น ไหว้จะถูกนำมากินมากินดื่มร่วมกัน แต่หลังจากที่องค์ไทยฮวา เสียชีวิต พิธีกรรม “ขายลูก” ได้ถูกยกเลิกจะเหลือเพียงแต่พิธีกรรมการเลี้ยงหอยฝิธรรมดา ไม่มีการเข้าทรงเรียกเจ้าที่มา รับของเช่น ไหว้เหมือนในอดีต ซึ่งชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมกรรมการเลี้ยงหอยฝิใน แต่ละปี เพียงแต่ลดพิธีกรรมบางอย่างลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

¹⁰ องค์ไทย ในภาษาเวียดนาม หรือภาษางวน หมายถึง อาจารย์ หรือจ่าน ผู้มีความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องของจิตวิญญาณ ส่วนคำว่า ฮวา ที่ต่อท้ายคำว่า องค์ไทย เป็นชื่อของบุคคล

การเข้าร่วมในพิธีกรรมการเลี้ยงหอยผิด้งกล่าว ส่วนใหญ่จะมีแต่กลุ่มคนงวนและกลุ่มคนเวียดที่นับถือศาสนาพุทธเข้าร่วมในบางปี คนเวียดที่เข้าร่วมมักเป็นกลุ่มที่เคยผ่านพิธีกรรม “ขายลูก” ให้กับลุงไทยฮวามาแล้ว เพราะกลุ่มคนเวียดจะมีหอยผิของกลุ่มตนเองต่างหากที่ถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มคนเวียดที่เข้ามาอยู่ก่อนที่จะมีกลุ่มคนงวนย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ดังนั้น พิธีกรรมการเลี้ยงหอยผิในแต่ละปี กลุ่มคนงวนจะเลี้ยงหอยผิคนงวน ส่วนคนเวียดก็จะไปเลี้ยงหอยผิเวียดต่างหาก กลุ่มคนลาวจะไม่ได้เข้าร่วมงานเลี้ยงหอยผิของกลุ่มใด ไม่ว่าจะ เป็นของคองงวนหรือเวียด

3.4.4 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์หลักๆ ในเขตหมู่บ้านสมสะอาดแบ่งออกเป็นสามกลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มของคนลาว เวียด และงวน ทั้งสามกลุ่มได้มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อต้องย้ายเข้ามาอยู่ร่วมกันความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทั้งสามมีทั้งที่เข้ากันได้ดีและเข้ากันไม่ได้

ความสัมพันธ์ที่เข้ากันได้: ลักษณะความสัมพันธ์ที่ทำให้แต่ละกลุ่มสามารถผสมผสานหรือเข้ากันคือ เรื่องสำนึกในการเป็นพลเมืองของชาติดินนั้นๆ ซึ่งกลุ่มคนลาว เวียด และงวนในหมู่บ้านสมสะอาดต่างถือสัญชาติลาว ซึ่งรัฐบาลลาวดำเนินนโยบายการส่งเสริมความสามัคคีและความเสมอภาพระหว่างกลุ่มชนเผ่าโดยเน้นมิให้มีการจำแนก แบ่งแยก ถัดกัน และการจำกัดการเข้าร่วมหรือการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลอื่นเนื่องจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและชาติพันธุ์ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนลาว เวียดและงวนดำเนินไปในลักษณะต้องทำตามหน้าที่และมีอาจหลีกเลี่ยงได้ แม้จะไม่ยินดีหรือเห็นชอบต่อการมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะนี้แสดงให้เห็นภาพรวมของระบบสังคมที่อยู่ภายใต้หน้าที่หรือสภาวะการณ์ ถูกบังคับให้แต่ละกลุ่มต้องปฏิบัติกันตามหน้าที่และภายใต้เงื่อนไขของความแตกต่างทางชนชั้นชาติพันธุ์ เพศ/เพศภาวะ ฯลฯ

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดในการปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกลุ่มคนทั้งสามมักจะเกิดขึ้นในช่วงการจัดงานบุญประเพณี งานหารายได้เข้าหมู่บ้าน ทำให้กลุ่มคนลาว เวียด และงวนต้องทำหน้าที่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบทำงานงานร่วมกัน ซึ่งการงานกันทำได้มีลักษณะของการแบ่งตามกลุ่มชาติพันธุ์และแบ่งตามเพศ/เพศภาวะ เช่น กลุ่มคนลาว (ผู้ชายลาว) ที่ทำงานในภาครัฐจะเข้ามารับผิดชอบทำงานในการติดต่อประสานงานกับองค์กรของรัฐ เพื่อประชาสัมพันธ์หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐให้มาร่วมงานและมาช่วยเป็นเจ้าภาพจัดงานร่วมกัน กลุ่มงวนเข้ามารับผิดชอบในเรื่องของการระดมทุนนำมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการจัดงาน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนงวนและเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันเกือบทั้งหมด ทำให้ง่ายต่อการระดมทุน การจัดหาสถานที่ หรือการเตรียมโต๊ะ เต้นท์ ไฟ เป็นหน้าที่ของกลุ่มคนเวียด

แต่ส่วนใหญ่กลุ่มคนงวนจะเข้ามารับผิดชอบในส่วนนี้แทนกลุ่มคนเวียดนาม เพราะกลุ่มคนเวียดนามจะค่อนข้างดีจึงเลือกที่จะสนับสนุนเป็นเงินมากกว่าจะใช้แรงงานเข้าช่วยงาน ส่วนผู้หญิงในชุมชนมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการซื้ออุปกรณ์การตกแต่ง อุปกรณ์ในการประกอบอาหารและเครื่องคั่วเพื่อใช้ในการจัดงาน และมีหน้าที่ในการทำอาหาร ทำความสะอาด และต้อนรับแขก (เป็นสาวรวางบริการอาหารและเครื่องคั่วให้กับแขกที่มาร่วมในงาน) หน้าที่เหล่านี้ โดยส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงทุกกลุ่มไม่มีการจำแนกว่าเป็นผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ใด หรือไม่จำแนกว่าต้องเป็นผู้หญิงลาว ผู้หญิงเวียดนาม หรือผู้หญิงงวน

ความสัมพันธ์ในลักษณะข้างต้นเป็นความสัมพันธ์ที่แต่ละกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นพลเมืองของลาวและในฐานะที่เป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกัน ซึ่งทำให้แต่ละกลุ่มมีพันธะและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันตามระบบโครงสร้างที่เป็นทางการ

ความสัมพันธ์ที่เข้ากันไม่ได้ : แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีความรู้สึกถึงความเป็น “เขา” แตกต่างจากความเป็น “เรา” และความรู้สึกที่แตกต่างนี้มักจะเกิดขึ้นเมื่อชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มที่ด้อยอำนาจในด้านต่างๆ มีความรู้สึกว่าถูกกลุ่มผู้มั่งคั่ง อำนาจ คุณค่า และกีดกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งทำให้กลุ่มผู้ด้อยอำนาจถูกแปลกแยกหรือไม่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ (อมรา พงศาพิชญ์, 2541: 174)

ตัวอย่างของการสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนลาว เวียดนาม และงวนที่เกิดขึ้นในชุมชนคือ การสร้างคำต่างๆ ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มคนลาวจะใช้คำที่เรียกแทนกลุ่มคนงวนว่า “เวียดนาม” (Viet Ti No) ที่มีความหมายในภาษางวนว่า “จะไปไหนหรือ” คำว่า “ติโน” เป็นคำที่คนงวนใช้ทักทายในกลุ่มคนงวน แต่กลุ่มคนลาวได้เติมคำว่า “เวียดนาม” ไว้ด้านหน้าของคำว่า “ติโน” เพื่อเป็นการบ่งบอกให้รู้ว่างวนก็คือคนเวียดนามที่ต่างไปจากกลุ่มคนเวียดนามในบ้านอื่น และมีอีกชื่อหนึ่งที่คนลาวมักใช้เรียกกลุ่มคนงวนว่า “เวียดนามสะอาด” หมายถึงกลุ่มคนงวนหรือคนเวียดนามที่มาจากหมู่บ้านสะอาด

ในทำนองเดียวกันนี้ กลุ่มของคนเวียดนามที่ดำรงชีวิตอยู่บริเวณพื้นที่รอบนอกหมู่บ้านสะอาด หรือในหมู่บ้านนาโบและหมู่บ้านสมสะนุก จะถูกกลุ่มคนลาวเรียกว่า “เวียดนามห่าง” หมายถึงกลุ่มคนเวียดนามมาจากหมู่บ้านเชียงหวาง เมืองหนองบัก (แขวงคำม่วน) ที่ย้ายมาเข้าตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ ของเมืองท่าแขก นอกจากนี้ กลุ่มคนลาวส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “เวียดนาม” (Viet Kiew) ที่แปลว่าชาวเวียดนามอพยพหรือชาวเวียดนามพลัดถิ่นในช่วงสงครามใช้เรียกชาวเวียดนามหรือกลุ่มคนลาวที่มีเชื้อสายเวียดนามทุกกลุ่ม (รวมถึงกลุ่มคนงวน) ในทางตรงกันข้าม กลุ่มคนเวียดนามจะเรียกคนงวนว่า “เวียดนาม” หรือ งวนเฉยๆ ส่วนคนงวนจะเรียกกลุ่มคนลาว “ลาว” หากเป็นคนชนเผ่าส่วนน้อยของลาว คนงวนก็จะเรียกชื่อของชนเผ่าดังกล่าวแบบตรงตัว เช่น ชนเผ่ากะเลิง ใช้

ไท เมี้ย เป็นต้น และกลุ่มของคนงวนจะเรียกคนเวียดนามว่า “หงาย ห่า บ้าน” (Ngay Ha Ban) ที่แปลว่า “คนในเมือง” หรือเรียกกลุ่มคนเวียดนามอีกชื่อหนึ่งว่า “เวียดเชียงหวาง” เช่นเดียวกันกับคนลาวใช้เรียกกัน กลุ่มของคนงวนจะเรียกตนเองว่างวน แต่ในบางครั้งจะบอกว่าเป็นคนลาวและบางครั้งก็เป็น เวียดขึ้นอยู่กับว่า ณ ช่วงเวลานั้นงวนมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มใด ในเรื่องใด จะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่ม พยายามแยกออกจากกัน โดยการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แฝงไว้ในความหมายของชื่อที่ใช้เป็น ตัวแทนของแต่ละกลุ่ม

อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทั้งสามคือการแบ่งพื้นที่ป่า ช้าง ซึ่งโดยทั่วไปหากเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันพื้นที่ป่าช้างจะถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่ สำหรับกลุ่มคนลาว เวียด และงวนในหมู่บ้านสมสะอาดจะแยกพื้นที่ป่าช้างออกจากกัน เช่น ป่าช้าง ของกลุ่มคนลาวและงวนจะตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านเดียวกัน แต่จะแยกกันอยู่กันคนละด้านคือ ป่าช้าง ของกลุ่มคนงวนตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านจอมทอง ป่าช้างของกลุ่มคนลาวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ หมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งป่าช้างของงวนมีเนื้อที่กว้างกว่าป่าช้างของลาว เนื่องจากงวนใช้ป่าช้างไว้เป็น สถานที่ฝังศพจึงต้องการใช้เนื้อที่มากกว่าคนลาวที่มีพื้นที่ป่าช้างไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมการเผา ศพหลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรม คนลาวนิยมนำเอากระดูกของผู้ตายนำไปเก็บไว้ในสถูปข้างวัด ส่วน กลุ่มคนเวียด แม้จะมีประเพณีการฝังศพเหมือนกันกับงวน แต่พื้นที่ป่าช้างกลับตั้งอยู่ในหมู่บ้านหนึ่ง ต่างหากหรือตั้งใกล้เขตตัวเมือง

กลุ่มคนงวนมักจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างงวนและเวียดโดยมักจะให้ภาพของ ความขัดแย้ง ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างงวนและลาวถูกนำเสนอในลักษณะเข้ากันได้ดี ซึ่งยาขุ (นามสมมุติ) เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ในช่วงที่ยังอยู่เขตชายแดนงวนและเวียดไม่เคยขัดแย้งกันมาก่อน แต่พอกลุ่มคนงวนย้ายเข้ามาอยู่รวมกันกับกลุ่มคนเวียดในหมู่บ้านสมสะอาด โดยเฉพาะช่วงที่รอการ พิจารณาให้เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาว งวนและเวียดเริ่มขัดแย้งกันมาตลอด เนื่องจากกลุ่มคนงวนตก ลงกันว่า จะเปลี่ยนสัญชาติมาเป็นลาวทั้งหมด ส่วนกลุ่มคนเวียดยังไม่อยากเปลี่ยนสัญชาติ เพราะไม่ อยากถูกเกณฑ์ทหาร ทำให้ทั้งสองกลุ่มมีการพูดจาเหน็บแนมกันอยู่เสมอว่า “เปลี่ยนสัญชาติแล้วก็ เท่ากับทิ้งรากเหง้าของตนเอง ทิ้งชาติ ทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน ไปเข้ากับคนอื่น” ซึ่งกลุ่มคนงวนตอบ ได้กลับไปว่า “ถ้าไปเข้ากับลาวแล้วจะทำอะไรก็สะดวก จะขึ้นรถลงเรือก็ไม่ต้องมีบัตร ลูกหลาน สามารถเข้าเรียนหนังสือ สามารถเป็นทหาร นายพล และเป็นใหญ่เป็นโตในอนาคตได้ การเปลี่ยน สัญชาติไม่ใช่ว่าจะทิ้งวัฒนธรรมทุกอย่างไป ทุกวันก็เช่นไหว้บูชาผีบรรพชนในบ้านและยังฉลองปี ไหว้ทุกปี” (คำบอกเล่าของคนงวนในพื้นที่ศึกษา, 2552)

ในเขตชุมชนกลุ่มคนงวนและเวียด แม้จะเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันมากที่สุด ซึ่งทำให้คนลาวมักมองว่างวนและเวียดเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างงวนและเวีย

ดกกลับขัดแย้งกันมาตลอด กลุ่มคนเวียดพยายามแยกกลุ่มของตนออกจากความเป็นงวนและมักจะสร้างให้งวนมีอัตลักษณ์เป็นคน “บ้านนอก” “สกปรก” “ไม่ฉลาด” สิ่งเหล่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างงวนและเวียดขัดแย้งกันมาตลอดถึงขนาดสั่งลูกหลานของตนเองห้ามไม่ให้แต่งงานกัน

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างงวนและเวียดกำลังขัดแย้งกัน กลุ่มคนงวนกลับเข้ากันได้ดีกับกลุ่มของลาว โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจในแต่ละระดับของลาว เช่น พวกทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่ทำงานในภาครัฐระดับต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หากมีการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกลุ่มคนงวนและเวียด เจ้าหน้าที่ของลาวส่วนใหญ่มักจะเข้าข้างกลุ่มคนงวนอยู่เสมอ ตัวอย่าง เหตุการณ์ทะเลาะวิวาทระหว่างวัยรุ่นชายหนุ่มในกลุ่มคนงวนและวัยรุ่นชายหนุ่มในกลุ่มคนเวียดที่เคยยกพวกตีกันจากการล้อเลียนสำเนียงเสียงในภาษาพูดของกันและกัน เช่น คำว่า “ตีโน้” (ภาษา งวน) กับคำว่า “ตีโหม่” (ภาษาเวียด) โดยทั่วไปคำดังกล่าวไม่ได้มีนัยยะใดๆ เป็นคำที่คนงวนใช้เพื่อท้าทายกันธรรมดา แต่พอมาเป็นคนเวียดใช้คำว่า “ตีโน้” เรียกคนงวนที่เดินผ่านในลักษณะพูดไม่ชัดหรือมีการพูดในลักษณะของการเน้นคำ ได้ทำคนงวนไม่พอใจ ซึ่งก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันถึงขั้นขึ้นโรงขึ้นศาลตัดสินคดีความกันอยู่บ่อยครั้ง และแต่การตัดสินว่าใครถูกใครผิดในละครึ่ง เจ้าหน้าที่ลาวในฐานะผู้ตัดสินคดีความมักมีความเอินเอียงและเข้าข้างคนงวนมากกว่าพวกคนเวียด หรือแม้แต่เหตุการณ์ที่ดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ดังเช่น แม่ค้าชาวงวนทะเลาะกับแม่ค้าชาวเวียด ในเรื่องการแย่งซื้อสินค้าจากชาวพื้นเมืองของลาว เจ้าหน้าที่ของลาวยังเข้าข้างแม่ค้างวนมากกว่าโดยให้เสียค่าปรับน้อยกว่าแม่ค้าเวียด เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ คนงวนส่วนใหญ่มักจะพูดอยู่เสมอว่า

“คนงวนกับคนลาวเข้ากันได้ดี เพราะคนงวนส่วนใหญ่จะทำตามข้อกำหนดและระเบียบการของลาวทุกอย่าง ไม่เหมือนกันกับกลุ่มคนเวียดที่มักจะต่อต้านเจ้าหน้าที่ของลาวในหลายๆ เรื่อง และลาวไม่เคยรังเกียจงวนเหมือนที่กลุ่มคนเวียดรังเกียจ ดังนั้น งวนกับลาวจึงเข้ากันได้ดีกว่างวนกับเวียด”

จากตัวอย่างข้างต้น แม้กลุ่มคนงวนจะให้ภาพความสัมพันธ์ที่เข้ากันได้ดีระหว่างงวนและลาว แต่ในทัศนะของกลุ่มคนลาว โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีอำนาจได้มีการจำแนกความต่างระหว่างลาวและงวนอยู่เสมอ จากตัวอย่างในเรื่องเล่าของยายทุที่กล่าวถึงปัญหาการทำงานของลูกชายให้ผู้เขียนฟังว่า

“งวนกับลาวไม่เคยมีปัญหากันมาก่อนและไม่เคยห้ามให้ลูกหลานของตนเองแต่งงานกัน แต่คนลาวมักจะเข้าใจว่าเราเป็นคนเวียด ยายเห็นผู้ชายลาวที่แต่งงานกับผู้หญิงงวนพูดถึงเมียตนเองกับคนอื่นอยู่เสมอว่า “เมียเป็นคนเวียด” มีอยู่ครั้งหนึ่งลูกชายของยายบอกว่าเพื่อนที่ทำงานมักจะพูดว่าครอบครัวของเราเป็นคนเวียด ซึ่งมันทำให้ลูกชายยายมีความรู้สึกเข้ากับเพื่อนที่ทำงานไม่ได้เพราะเขาไม่ชอบให้คนอื่นมาว่าเขาเป็นคนเวียด ยายจึงบอกลูกชายไปว่า หากเพื่อนพูด

อย่างนั้นอีกก็บอกกับพวกเขาไปเลยว่า เราเป็นลาวและครอบครัวเรายังได้รับใบเกียรติคุณและเหรียญชัยมาจากรัฐบาลลาว ซึ่งใบเกียรติคุณและเหรียญชัยนี้ไม่ใช่ได้มาง่ายๆ แต่มันคือผลงานที่ได้มาจากการมีส่วนร่วมปกป้องประเทศชาติที่สามีของยายเคยทำไว้ ซึ่งบางคนก็บอกว่าเราเป็นเวียดนามก็ไม่เห็นว่าจะได้รับการยกย่องจากรัฐบาลลาวแต่อย่างใด”

จากคำบอกเล่าของยายทู่ เกี่ยวกับปัญหาของลูกชายที่ถูกเพื่อนร่วมงานบางคนพูดเหน็บแนมอยู่เสมอว่าเป็นคนเวียดนาม ได้ก่อให้เกิดปัญหาในแง่ของความรู้สึกว่าถูกแปลกแยกในพื้นที่ทำงานอยู่เสมอ เพราะการถูกมองว่าเป็นคนเวียดนามมักทำให้คนงานมีความรู้สึกว่าการได้รับการจ้างเข้าทำงานทางด้านการเมือง หรือการได้รับคัดเลือกให้เลื่อนตำแหน่งต่างๆ ได้ถูกจำกัดมากขึ้นจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ชนเผ่า ดังนั้น ยายทู่จึงใช้วิธีการตอบโต้โดยการอ้างอิงถึงใบเกียรติคุณและเหรียญชัยที่ทางครอบครัวตนเองได้รับจากรัฐบาลลาว ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการรับรองสถานภาพของความเป็นลาวให้กับลูกชายตนเอง นอกจากนี้ผู้เขียนยังสังเกตเห็นยายทู่ ได้นำเอาใบเกียรติคุณและเหรียญชัยออกมาตั้งโชว์ในบ้าน โดยใส่กรอบไว้เป็นอย่างดี เพื่อแสดงให้คนอื่นเห็นว่าครอบครัวของเธอได้รับการยอมรับจากรัฐบาลลาวในฐานะที่เป็นคนลาว และเพื่อให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานใช้ในการอ้างอิงถึงผลงานที่บรรพชนเป็นผู้สร้างไว้ ใบเกียรติคุณและเหรียญชัยที่ทางครอบครัวยายทู่ได้รับถูกนำมาใช้ในการบ่งบอกถึงความเป็นลาว หรือบ่งบอกว่างานเป็นกลุ่มเดียวกันกับลาว

จากข้อมูลที่ผู้เขียนค้นพบเกี่ยวกับใบเกียรติคุณและเหรียญชัยที่รัฐบาลลาวมอบให้ครอบครัวยายทู่กลับไม่ได้มีแต่เฉพาะกลุ่มคนงาน กลุ่มคนเวียดนามในเมืองท่าแขกหลายครอบครัวต่างได้รับใบเกียรติคุณและเหรียญชัยจากรัฐบาลลาวในฐานะผู้มีคุณงามความดีและมีส่วนร่วมในการต่อสู้กับพวกลัทธิอาณานิคม ดังนั้น ใบเกียรติคุณและเหรียญชัยที่กลุ่มคนงานได้รับจากรัฐบาลลาวจึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน ซึ่งด้านหนึ่งใบเกียรติคุณและเหรียญชัยที่กลุ่มคนได้รับในฐานะคนลาว แต่อีกด้านหนึ่งเป็นการตอกย้ำว่างานเป็นกลุ่มเดียวกันกับเวียดนามที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อต้านพวกลัทธิอาณานิคม

3.5 สังคมและวัฒนธรรมของคนงาน

3.5.1 งานกับวัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน

สมัยก่อนคนงานมักมองหาแหล่งที่ตั้งบ้านเรือนโดยเลือกพื้นที่ที่จะสามารถทำการเกษตรได้แล้วปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ กับพื้นที่ทำกิน แต่ก่อนที่จะเริ่มปลูกสร้างบ้าน สิ่งแรกที่คนงานมักจะทำก็คือ การเสี่ยงทายเพื่อหาพื้นที่วางเสาหลักของตัวบ้าน โดยเอาเหรียญโยนขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่ได้เตรียมไว้ หากเหรียญตกอยู่ในด้านใดของพื้นที่ก็หมายความว่าหลักเขตหมายของตัวบ้านตั้งอยู่บน

พื้นที่ดังกล่าว จากนั้นก็ทำพิธีกรรมไล่ผีเจ้าถิ่นหรือขอร้องให้ผีที่เคียดแค้นอยู่ในบริเวณดังกล่าวให้
ออกไปอยู่ที่อื่นแล้วจึงปลูกบ้าน

วัฒนธรรมการสร้างบ้านของคนวงม้งมีลักษณะเป็นบ้านแบบยกพื้นสูง ด้านล่างใช้เก็บข้าว
ของเครื่องใช้ทางการเกษตร มีชานออกไปทางด้านหน้า หลังคามุงด้วยหญ้า ลักษณะโดยรวมดู
คล้ายกันกับบ้านของกลุ่มคนลาวลุ่ม คนวงม้งจะเรียกบ้านในลักษณะนี้ว่า “ชาจอน” (Nha Chon) ซึ่งผู้
เฒ่าผู้ชาววงม้งในหมู่บ้านมักมีคำพูดประจำว่า

“ลักษณะพิเศษของคนวงม้งไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน หรืออยู่กับคนกลุ่มใดก็จะปรับตัวให้เข้ากับ
กลุ่มนั้นได้อย่างรวดเร็ว เช่น คนวงม้งที่ใกล้กับกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ในเขตชายแดนของลาวได้ปลูก
บ้าน แต่งกาย ใช้ภาษาเดียวกันกับกลุ่มที่อยู่ใกล้กัน แม้ว่าวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี
บางอย่างของคนวงม้งจะมีลักษณะแตกต่างจากประเพณีแบบลาวก็ตาม”

รูปแบบการปลูกบ้านของคนวงม้งในหมู่บ้านสมสะอาด ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจาก
วัฒนธรรมของชาวลาวลุ่ม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักในสังคมลาว ทำให้ลักษณะบ้านเรือนในเขต
หมู่บ้านสมสะอาดมีทั้งแบบของลาว เวียด และแบบผสมผสานในแบบบ้านของลาวและเวียดปะปน
กันไป เนื่องมาจากในช่วงก่อนสงคราม บ้านเรือนในเขตหมู่บ้านสมสะอาดถูกปลูกสร้างขึ้นมาจาก
กลุ่มคนเวียด ซึ่งรูปทรงของบ้านเป็นบ้านแบบชั้นเดียวติดดิน หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาเป็น
ส่วนใหญ่ คนวงม้งเรียกบ้านในลักษณะนี้ว่า “ชาตุด” (Ya Tut) เมื่อกลุ่มคนเวียดอพยพออกไปอยู่ที่อื่น
กลุ่มคนวงม้งได้เข้ามาอยู่แทน โดยไม่ได้คัดแปลงอะไร นอกจากจะซ่อมแซมในส่วนที่ผุพังเท่านั้น แต่
เมื่อประชากรชาววงม้งขยายตัวเพิ่มมากขึ้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างบ้านเรือนขึ้นมาใหม่
ในพื้นที่ว่างเปล่า ซึ่งคนวงม้งเลือกที่จะสร้างบ้านด้วยรูปแบบทรงลาวตามแบบวัฒนธรรมของกลุ่ม
ลาวลุ่ม ทำให้หมู่บ้านสมสะอาดมีบ้านในแบบทรงลาวและทรงเวียดสลับกันไปมา แต่สิ่งที่ทำให้รู้
ว่าบ้านในแบบของคนวงม้งต้องดูจากวิธีการตกแต่งภายในบ้านหรือการจัดวางพื้นที่ต่างๆ ภายในบ้าน
เช่น คนวงม้งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ใจกลาง /ตรงกลางของบ้านมากเป็นพิเศษ เพราะเป็น
พื้นที่ที่จัดไว้สำหรับทำเป็นห้องบูชาผีบรรพชน ในภาษาวงม้งเรียกว่า “บันเธอร์” (Ban Ther) และใน
ห้องกลางนี้ยังใช้ไว้สำหรับเป็นห้องรับแขก ซึ่งการให้แขกนอนในห้อง “บันเธอร์” ถือว่าเป็นการให้
เกียรติแขกมากเป็นพิเศษ ส่วนห้องนอนของพ่อแม่เรียกว่า “ปวางบ่อเหม่” (Puang Bor Mae) จะอยู่
ทางด้านขวามือที่ติดกับห้องบูชาผีบรรพชนอยู่เสมอ รวมถึงการจัดวางตำแหน่งของคู่หมั้นเมียใน
ห้องนอนโดยกำหนดให้ผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวนอนอยู่ทางด้านขวามือติดกับห้องบูชาบรรพ
ชน ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะนอนอยู่ทางด้านซ้ายมือถัดจากสามีของตัวเอง ส่วนห้องนอนของพวกเขา
ลูกๆ หรือสมาชิกในครอบครัวอยู่ถัดจากห้องนอนของพ่อแม่ คนวงม้งเรียกห้องนอนของพวกเขา
ว่า “ปวางกอน” (Puang Con) หากบ้านไหนมีทั้งลูกสาวและลูกชาย การจัดเรียงลำดับของห้องนอน

ถูกจัดตามเพศภาวะมากกว่าการแบ่งตามอายุ เช่น เมื่อลูกสาวหรือลูกชายอายุได้ประมาณ 10-12 ปี จะแยกห้องนอนออกจากพ่อแม่โดยห้องแรกจัดให้เป็นห้องของลูกชาย ห้องถัดไปเป็นห้องนอนของลูกสาว แม้ลูกสาวจะอายุมากกว่าลูกชายก็ตาม เนื่องจากกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของงวนที่ถือลูกชายสำคัญกว่าลูกสาว เช่นเดียวกันกับการจัดห้องนอนของลูกชายให้อยู่ติดกับห้องของพ่อแม่ได้มีนัยยะว่าลูกชายจะเป็นผู้ดูแลพ่อแม่และเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายวงศ์ตระกูลต่อไป ส่วนลูกสาวเปรียบเสมือนผู้มาพักอาศัยอยู่แบบชั่วคราวและรอวันที่จะออกไปดูแลครอบครัวอื่นหรือครอบครัวของฝ่ายสามี ดังนั้น ห้องนอนของลูกสาวจึงถูกจัดให้อยู่ห่างจากห้องของลูกชาย นอกจากนี้ข้อสังเกตในวิธีการแบ่งพื้นที่ของห้องนอนแต่ละห้อง คนงวนมักนิยมใช้ฝ้าม่านมาทึบระหว่างห้องต่อห้อง ซึ่งฝ้าม่านยังถูกนำมาใช้คั่นระหว่างห้องต่อห้องและใช้แทนประตูห้อง ส่วนห้องครัวจะอยู่ทางด้านนอกติดจากตัวเรือนใหญ่

ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนของคนงวน เริ่มมีการก่อสร้างด้วยปูนและมีรูปทรงทันสมัยมากยิ่งขึ้น หากเป็นบ้านของคนมีฐานะก็จะสร้างบ้านแบบสองชั้น มีหลายห้องนอน มีห้องน้ำติดอยู่ในบ้านหรือสร้างห้องน้ำติดกับห้องนอนตามกระแสนิยม ซึ่งต่างจากอดีตที่กลุ่มคนงวนมักสร้างห้องน้ำที่แยกออกจากตัวเรือนใหญ่ของบ้าน หรือในบางบ้านไม่ได้ให้ความสนใจในการสร้างห้องน้ำไว้ใช้โดยเฉพาะห้องส้วม เพราะคนงวนนิยมใช้สวนหลังบ้านแทนการสร้างห้องส้วมเหมือนกันกับกลุ่มคนงวนในเวียดนามที่ผู้เขียนเพิ่งไปเห็นมา (เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2010) พบว่าคนงวนหลายครอบครัวยังไม่นิยมสร้างห้องส้วมใช้กัน แม้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจดี สามารถสร้างบ้านหลังใหญ่ สร้างห้องอาบน้ำที่มีเครื่องทำน้ำอุ่นอย่างดี แต่ไม่นิยมสร้างห้องส้วมไว้ใช้กัน ซึ่งในประเด็นนี้คนงวนในลาวหรือคนงวนในพื้นที่ศึกษาพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า

“...ก็คนงวนยังมีแนวคิดล้าหลังอยู่มาก พวกเขาไม่คิดหรอกว่ามีห้องส้วมไว้ทำไม เพราะความเคยชินกับการเอาอุจจาระไว้ใช้เป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ใบหญ้า ก็เพราะคนงวนยังมีแนวคิดที่ล้าหลังแบบนี้ไงคนอื่น (คนเวียดนามในพื้นที่ราบ-ผู้เขียน) จึงรังเกียจคนงวนมาโดยตลอด...” (คำพูดของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา, 2552) การมีห้องส้วมหรือไม่มีห้องส้วมไว้ในบ้านได้กลายมาเป็นเครื่องวัดว่าใคร “ล้าหลัง” หรือ “ไม่ล้าหลัง”

การสร้างบ้านเรือนสำหรับคนงวนไม่ว่าจะเป็นบ้านแบบชั้นเดียว หรือสองชั้นไม่มีความสำคัญใดๆ หากบ้านนั้นไม่มีหิ้งบูชาบรรพชน เพราะการจัดพื้นที่ของตัวบ้านมักให้ความสำคัญกับการจัดวางตำแหน่งหิ้งบูชาบรรพชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าหิ้งบูชาของ “องต้าว” (Ông Táo) หรือเทพเจ้าแห่งเตาไฟ คนงวนเชื่อว่า “องต้าว” เป็นเทพเจ้าที่คอยสอดส่องดูแลความเป็นไปทุกอย่างภายในบ้าน ดังนั้น หากเป็นบ้านชั้นเดียว สิ่งแรกที่เราจะเห็นเมื่อเดินเข้าไปในตัวบ้านของคนงวนคือการจัดวางหิ้งบูชาบรรพชนตั้งอยู่ทางด้านบนของห้องรับแขกและอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าหิ้งบูชา

“องต้าว” เพียงเล็กน้อย หรือในบางบ้านได้จัดตั้งหิ้งบูชาของ ของ “องต้าว” ให้อยู่กันคนละด้านกับ หิ้งบูชารรพชน ขึ้นกับประตูเข้าออกของตัวบ้านตั้งอยู่ทางทิศใด แต่ หากเป็นบ้านแบบสองชั้น คนงานจะตั้งหิ้งบูชารรพชนไว้ในห้องแรกของชั้นบน ถัดจากห้องดังกล่าวเป็นห้องนอนของพ่อแม่ ส่วนห้องนอนของพวกเขาอยู่ถัดจากห้องนอนพ่อแม่หรืออยู่ห้องด้านล่างโดยจัดตามลำดับ ความสำคัญของคนในครอบครัว

3.5.2 งานกับความเชื่อเรื่องผีบรรพชน

คนงานนับถือผีพ่อแม่ ผีบรรพชนอย่างเคร่งครัด ด้วยความเชื่อที่ว่าผีอยู่ต่างจากคนเฉพาะ ในเรื่องของเวลา ซึ่งเวลากลางวันเป็นเวลาของมนุษย์ในการทำกิจกรรมประจำวันต่างๆ ส่วนผีหรือดวงวิญญาณต่างๆ จะออกมาช่วงกลางคืน และช่วงเวลาที่คนจะสามารถสื่อสารกับผีได้คือ เวลาที่เรานอนหลับโดยผ่านทางความฝัน ดังนั้น คนงานจึงเชื่อว่าดวงวิญญาณของ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ จะวนเวียนอยู่ในบริเวณบ้าน หากมีสมาชิกในครอบครัวฝันเห็นดวงวิญญาณของพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายหมายถึงดวงวิญญาณเหล่านั้นต้องการให้ญาติทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ ซึ่งผู้หญิงคนหนึ่งในหมู่บ้านได้เล่าเหตุการณ์ในความฝันของเธอให้ผู้เขียนฟังว่า

“ญาติพี่น้องที่ตายไป ดวงวิญญาณพวกท่านยังคงอยู่กับเราจนกว่าจะได้ไปเกิดใหม่ เพราะดวงวิญญาณของผู้ตายจะทำทุกอย่างเหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ หากผู้ตายเคยชอบอะไรหรือไม่ชอบอะไร ก็จะมาเข้าฝันคนในครอบครัว เพื่อบอกกล่าวให้คนในครอบครัวรับทราบกัน มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เคยฝันเห็นยายพูดว่า “สายแล้ว ทำไม่ถึงยังไม่ลุกขึ้นมาทำงานบ้าน เห็นไหมว่าบ้านสกปรกไปหมด” พอตื่นขึ้นมามีคนมารายงานว่าในบริเวณหลุมฝังศพของคุณยาย ได้มีต้นไม้ใบหญ้าขึ้นเต็มไปหมด แอมรรุ่งรังไปบดบังรูปภาพของยายที่ติดไว้บนหน้าหลุมศพ จากนั้นทุกคนได้ไปทำความสะอาดบริเวณหลุมฝังศพของยาย และทำพิธีกรรมเช่นไหว้เพื่อขอขมา...”

เหตุการณ์หลังความฝันมักเป็นปริศนาให้คนในครอบครัวคิดว่าผีบรรพชนต้องการบอกอะไรหรือต้องการให้เราสร้างสิ่งใดให้ หากสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเกิดเจ็บป่วยแบบไม่รู้สาเหตุ รักษาไม่หายเป็นเวลานาน ชาวบ้านมักสอบถามกับญาติพี่น้องว่ามีใครฝันเห็นญาติคนใดในครอบครัวบ้าง หลังจากประมาณการได้ว่าเป็นดวงวิญญาณของญาติพี่น้องคนใดก็จะทำพิธีกรรมเรียกขึ้นมาสอบถามผ่านทางร่างทรง หรือ “เกาต้อง” (Cao Dong) เพื่อสอบถามว่าเกิดอะไรขึ้น ป่วยเพราะอะไร ทำอย่างไรถึงจะหาย หรือลูกหลานทำอะไรผิด เป็นต้น

การทำพิธี “เกาต้อง” มักทำขึ้นเมื่อมีสมาชิกในบ้านเจ็บป่วย เพื่อขอให้ผีบรรพชนปกป้องรักษาและทำให้มีสุขภาพแข็งแรง แต่มีบางกรณีสามารถทำขึ้น เพื่อเรียกดวงวิญญาณมาดูแลสิ่งของที่พวกลูกหลานจัดเตรียมไว้ให้ อาทิ บ้านจำลองที่ทำด้วยไม้ หรือกระดาษเงินทอง เสื้อผ้า ข้าวของ

เครื่องใช้ภายในบ้าน ฯลฯ จะถูกจัดส่งไปให้ผู้ตายผ่านการประกอบพิธีกรรม “เกาต้อง” ซึ่งการทำพิธี “เกาต้อง” อย่างเต็มรูปแบบใช้เวลาทั้งหมดสองวัน โดยมีร่างทรงเป็นคนในครอบครัวหรือลูกหลานในวงศ์ตระกูลของผู้ตายเอง เพราะคนงวนเชื่อว่าดวงวิญญาณจะเข้าทรงในร่างของลูกหลานที่ผู้ตายรักมากที่สุด โดยไม่ได้กำหนดว่าจะเป็นผู้หญิงหรือชาย หากพิธีกรรมดังกล่าวผ่านมาแล้วสองวันดวงวิญญาณยังไม่สามารถเข้าทรงในร่างของญาติพี่น้องคนใด พิธีกรรมต่อมาคือการใช้ตัวช่วยโดยนำร่างทรงที่เป็นลูกศิษย์ของผู้ประกอบพิธีกรรม ขึ้นมานั่งแทนลูกหลานของผู้ตาย ซึ่งการเข้าทรงในลักษณะนี้เรียกว่า “เกาต้อง เทือง” (Cao Dong Touang) เพื่อช่วยให้ดวงวิญญาณของผู้ตายสามารถขึ้นมาสอบถาม และขึ้นตอนสุดท้ายคือ ทำพิธีกรรมส่งสิ่งของไปให้โดยการเผาไฟ การประกอบพิธีกรรม “เกาต้อง” ส่วนใหญ่ทำขึ้นหลังจากครบรอบหนึ่งปีของผู้ตาย

ความเชื่อเรื่องศิบรรพชน คนงวนให้ความสำคัญในการเคารพเซ่นไหว้บรรพชนทุกๆ วัน สิ้นหรือในทุกเทศกาลตามประเพณีของคนงวน เพื่อขอให้พวกท่านช่วยปกป้องคุ้มครองและลดบันดาลให้สมาชิกในครอบครัวมีความสุขและความเจริญรุ่งเรืองต่อไป ลูกหลานจะได้สามารถนำสิ่งของมาเซ่นไหว้ต่อไปได้

จากการสังเกตของผู้เขียนในพิธีกรรม “เกาต้อง” ในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่พบว่า วิธีการจัดเตรียมร่างทรงจะเริ่มนับจากญาติทางฝ่ายบิดาก่อน โดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นผู้ชายขึ้นมานั่งทรง จนกว่าจะครบทุกคน หากดวงวิญญาณยังไม่ขึ้นมาก็จะเปลี่ยนให้สมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้หญิงขึ้นมานั่งแทน โดยมีลักษณะของการจัดลำดับขั้นของผู้คนผ่านระบบเครือญาติคือ ให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายบิดาและสมาชิกที่เป็นเพศชายก่อนอยู่เสมอ ด้วยความเชื่อที่ว่าญาติทางฝ่ายบิดามีความใกล้ชิดกับผู้ตายมากกว่าญาติสมาชิกที่เป็นเพศหญิง โดยเฉพาะญาติทางฝ่ายแม่ แม้ว่าในพิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้ห้ามให้ผู้หญิงเป็นร่างทรง แต่สมาชิกเพศชายมักได้รับบทบาทสำคัญกว่าอยู่เสมอ ส่วนผู้หญิงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมมักมีหน้าที่ร้องไห้คร่ำครวญเรียกหาดวงวิญญาณผู้ตายให้ขึ้นมาเข้าร่างทรง

3.5.3 งวนกับวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

ช่วงแรกๆ ที่กลุ่มคนงวนย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านสมสะอาดส่วนใหญ่ดำรงชีวิตโดยการทำไร่ทำสวนเป็นหลัก เนื่องจากบริเวณพื้นที่รอบนอกของหมู่บ้านเป็นพื้นที่เนินเขาในทางทิศตะวันออก ทางทิศเหนือของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ป่าดงดิบเป็นเขตลาดชัน คนงวนในหมู่บ้านได้พากันบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากิน จากการสัมภาษณ์ กลุ่มคนงวนในชุมชนได้ ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า สมัยก่อนยังไม่มีการซื้อขายที่ดิน ชาวบ้านทุกกลุ่มสามารถใช้ทรัพย์สินในป่าและจับจองที่ดินทำกินกัน หากใครมาก่อนหรือมีความขยันขันแข็งก็จะสามารถบุกเบิกพื้นที่ได้มากกว่าของคนอื่นๆ โดยไม่ต้องซื้อ

หรือเช่าใคร ซื้อสะดวกเหล่านี้ทำให้คนงวนในชุมชนที่ย้ายเข้ามาช่วงแรกๆ ยังคงยึดอาชีพในการทำไร่เป็นหลัก รองลงมาเป็นการทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสมัยก่อนยังไม่มี การนำใช้เอกสาร โฉนดที่ดินเพื่อแสดงความเป็นเจ้า ชาวบ้านจึงเปลี่ยนพื้นที่ทำกินไปเรื่อยๆ แต่หลังจากประเทศลาวมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็น ส.ป.ป. ลาว (ช่วงหลังการปฏิวัติ) รัฐบาลมี มติ ให้มีการขยายตัวเมืองท่าแขกให้กว้างออกไป ทำให้พื้นที่ทำกินของคนงวนในหมู่บ้านถูกนำมาสร้างหมู่บ้านต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ที่ดินบางส่วนถูกนำมาสร้างเป็นเส้นทางสัญจรไปมาจากหมู่บ้านสู่เส้นทางในเมืองและจากตัวเมือง ไปถึงเขตแขวง หรือจากแขวงคำม่วนเชื่อมต่อเขตจังหวัดอื่นๆ และบางส่วนถูกนำมาใช้สร้างเป็นคลองระบายน้ำเสีย

หลังจากพื้นที่ทำกินลดน้อยลง กลุ่มคนงวนจากที่เคยทำไร่ทำนาต้องเปลี่ยนมาทำอาชีพรับจ้างต่างๆ เช่น ผู้ชายในชุมชนมักประกอบอาชีพ โดยการเป็นกรรมกรรับจ้างแบกหาม ขุดดิน ขุดห้องน้ำ ขนไม้ รับจ้างทำสวน รับจ้างเลี้ยงหมูให้กับครอบครัวของคนเวียด และรับจ้างถีบสามล้อในเขตตัวเมืองท่าแขก ส่วนผู้หญิงจะออกไปรับจ้างซักผ้า รับจ้างเลี้ยงลูก และรับจ้างทำงานบ้านให้กับครอบครัวชาวจีน ซึ่งการรับจ้างทำงานบ้านให้กับคนอื่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในอดีตถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ลำบากและต่ำต้อยสำหรับคนในเมือง เพราะเป็นงานที่ต้องไปรับใช้คนอื่นเพื่อแลกกับเงิน หรือข้าวของเครื่องใช้ มีแต่เฉพาะกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายจากชนบทเข้ามาทำงานรับจ้างในเมือง แต่กลุ่มคนงวนซึ่งมีวิถีชีวิตแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทมารับจ้างทำงานลักษณะนี้ จึงมีการดูถูก ดูแคลน และถูกมองว่า “สกปรก” “ล่าหลัง” และ “ยากจน” ในทัศนะของกลุ่มคนเวียดและคนจีนในเมืองท่าแขก มาโดยตลอด แม้ว่าการทำงานของกลุ่มคนงวนส่วนใหญ่มีลักษณะการเป็นลูกจ้างชั่วคราว (ไปเช้าเย็นกลับ) ต่างจากการทำงานของกลุ่มคนเวียดชนชั้นล่างที่ถูกขายเป็นแรงงานตลอดชีวิต แต่กลุ่มคนเวียดเหล่านี้ถูกจัดให้อยู่เหนือกว่ากลุ่มคนงวน เนื่องจากคนเวียดได้ทำงานให้กับคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งทำให้พวกเขามีความรู้สึกว่าเป็นการทำงานให้กับกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องที่ช่วยเหลือกันมากกว่า ตรงกันข้ามกับกลุ่มคนงวนที่ทำงานให้กับคนอื่นเพื่อแลกกับเงิน วัตถุสิ่งของจึงถูกจัดให้อยู่ต่ำกว่ากลุ่มชนชั้นล่างของเวียด

กล่าวโดยสรุปแล้ว ช่วงหลังการปฏิวัติเป็นต้นมา กลุ่มคนงวนที่เคยมีอาชีพทำไร่ได้เปลี่ยนมาทำอาชีพหลายอย่างด้วยกัน เพื่อให้หลุดพ้นจากการถูกดูถูก ดูแคลนจากกลุ่มอื่น ซึ่งทำให้คนงวนพยายามต่อสู้ คดิรน ทำงานหาเงินจากหลากหลายอาชีพ หรือทำงานหนัก เช่น กลุ่มผู้หญิงต้องออกไปทำการค้าขาย รับจ้างทำงานบ้านให้กับคนอื่น ผู้หญิงบางคนยึดอาชีพขายไก่ ขายปลา ขายผัก ขายของใช้ในชีวิตประจำวัน และออกไปรับจ้างขนของ ส่วนกลุ่มผู้ชายไปเป็นแรงงานกรรมกร รับจ้างเลี้ยงหมู เลี้ยงงัวให้กับคนเวียด กล่าวได้ว่าคนหนึ่งต้องทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกันมาโดยตลอด ปัจจุบันฐานะทางเศรษฐกิจของคนงวนในหมู่บ้านเริ่มค่อยๆ ดีขึ้นตามๆ กันมา

มีบางครอบครัวได้กลายมาเป็นเจ้าของบริษัทวัสดุก่อสร้าง เจ้าของโรงเลื่อย เจ้าของโรงแรม เจ้าของร้านค้าต่างๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านั้นกลายเป็นตัวแทนหรืออัตลักษณ์ของวงวนขึ้นมาใหม่จากที่เคยถูกมองว่า “สกปรก” “ล้าหลัง” มาเป็นกลุ่มคนที่มีความขยันขันแข็ง ทำให้คนวงวนเริ่มเป็นที่ยอมรับของคนในเมืองมากขึ้น เพราะส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันเกือบทั้งหมดจึงทำให้วงวนในชุมชนให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

3.5.4 งานกับงานบุญประเพณีต่างๆ

3.5.4.1 ประเพณีงานบุญปีใหม่

ภาษาวงวนเรียกวันขึ้นปีใหม่ว่า “อันเซต” (An Thet) หากออกเสียงในภาษาเวียดนามเป็น “อันเต็ต” (An Tet) วันขึ้นปีใหม่หรือเทศกาล “อันเซต” ของกลุ่มคนวงวน มักจัดขึ้นสองครั้งของทุกปี ครั้งที่หนึ่งจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 1 ของเวียดนาม (อยู่ในระหว่างเดือน 3 ของลาว) คนวงวนให้ความสำคัญกับเทศกาล “อันเซต” มากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นวันรวมญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้และไกลให้มาพบประสังสรร ค่ำกัน ซึ่งวันแรก ลูกหลานทุกคนจะต้องไปอวยพรผู้อาวุโสสุดหรือญาติฯ ทางฝ่ายพ่อก่อน เช่น ปู่ ย่า ครอบครัวของลุงแต่ละคนตามลำดับ จนถึงคนสุดท้าย ในวันที่สอง ลูกหลานจึงเริ่มไปอวยพรญาติฯ ทางฝ่ายแม่โดยเริ่มจากผู้อาวุโสสุด ทำในลักษณะเดียวกันกับการไปอวยพรญาติทางฝ่ายพ่อ และวันที่สามจะเป็นวันสำหรับรับแขกคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติของตน

เทศกาล “อันเซต” คนวงวนจะฉลองกัน 3 วัน 3 คืน แต่ละบ้านต้องจัดเตรียมอาหารหลากหลายชนิด เพื่อใช้ในวันเทศกาลเฉพาะ เช่น “แบ่งห์ จิ่ง” (Banh Chung) ที่มีส่วนผสมของข้าวเหนียว เนื้อหมูสามชั้น ถั่วเหลือง นมมาห่อด้วยใบตอง และอาหารที่ควรรับประทานควบคู่กันกับแบ่งห์จิ่งคือ เยื่อหมอน (Yeu Mon) ที่มีส่วนผสมของหัวกระเทียม หัวหอมแดง หัวผักกาดขาว และมะละกอดิบที่หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากแห้งแล้วนำมาดองรวมกันในน้ำเชื่อม และที่ขาดไม่ได้เลยคือไก่ต้มทั้งตัวหรือหมูหัน ส่วนเครื่องดื่มจะมีเหล้า เบียร์ และน้ำหวานหลากหลายชนิด อาหารและเครื่องดื่มทั้งหมดเหล่านี้ถูกนำมาใช้เช่นไหว้ “องค์้าว” ฆีบรรพชน ฆีบ้านฆีเรือน ในช่วงเทศกาลปีใหม่ หลังจากทำพิธีการเช่นไหว้เสร็จสมบูรณ์นำไปต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือน

การเตรียมของเช่นไหว้ด้วยอาหารหลากหลายชนิดมาในเทศกาล “อันเซต” มักปรากฏให้เห็นในกลุ่มคนวงวนในลาวหรือกลุ่มคนวงวนชนชั้นกลาง ซึ่งในอดีตกลุ่มคนวงวนฐานะยากจนไม่ค่อยเน้นในเรื่องของการนำอาหารหลากหลายชนิด เพราะการเช่นไหว้บรรพชนมีเพียง แบ่งห์ จิ่ง แกงผักเพียงถ้วยเดียว และน้ำดื่มก็สามารถใช้มาเป็นของไหว้ได้ หากครอบครัวไหนนำอาหารหลากหลายชนิดมาเช่นไหว้ในช่วงเทศกาล “อันเซต” เป็นการแสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว เพราะ

อาหารที่ใช้เช่น ไหว้จะถูกนำมาเลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมบ้าน ซึ่งแขกที่มาเยือนสามารถรับรู้สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดังกล่าวได้ผ่านอาหารและเครื่องดื่มที่ทางเจ้าภาพจัดเตรียมไว้ต้อนรับแขก

ในช่วงเทศกาล “อันเซด” กลุ่มคนงวนมี ข้อห้ามต่างๆ ที่เคยปฏิบัติกันมาตลอด เช่น ก่อนถึงเทศกาล “อันเซด” หนึ่งวัน หรือ 1 ค่ำ เดือน 3 (ก่อนวันขึ้นปีใหม่) งวนได้มีความเชื่อเรื่อง “เกียง ” (Kieng)¹¹ ตั้งแต่เวลา 1-7 โมงเช้า ซึ่งอยู่ในช่วงที่ห้ามไม่ให้คนนอกครอบครัวมาเยี่ยมบ้านของตน หรือห้ามมิให้คนในครอบครัวขึ้นเรือนของคนอื่นในช่วงเวลานี้ด้วย (เว้นเสียแต่เจ้าของบ้านได้ขอร้องหรือเชื่อเชิญบุคคลที่เชื่อว่าจะนำโชคลาภมาให้ครอบครัว) ซึ่งโดยปกติ ทุกคนในครอบครัวจะอยู่กันอย่างเงียบๆ ในบ้านของใครของมันจนกว่าขอบเขตเวลาของการ “เกียง” ผ่านพ้นไป จึงเรียกถามไถ่กันและเข้ามาอวยพรกันและกันได้ ผู้แต่ผู้แก่ชาววนมักห้ามลูกหลานไม่ให้พูดในสิ่งไม่ดีและไม่ให้สวมใส่เสื้อผ้าสีดำหรือสีขาวทั้งชุดในช่วงเทศกาล “อันเซด” เพราะการสวมชุดสีขาวหรือดำตามประเพณีของวนมักใช้ในงานศพ ดังนั้น ในช่วง เทศกาล “อันเซด” คนงวนมักสวมใส่เสื้อผ้าใหม่มีสีสันหลากหลาย เพราะการสวมใหม่เสื้อผ้าใหม่เปรียบเสมือนการนำสิ่งใหม่เข้ามาในชีวิต และเป็นสิริมงคลต่อชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีโชคลาภตลอดทั้งปี นอกจากนี้ ใน 3 วันของการฉลองเทศกาล “อันเซด” คนงวนยังห้ามมิให้มีการกวาดบ้านหรือกวาดขยะออกนอกบ้าน หากมีความจำเป็นที่จะต้องกวาดเข้าก็ให้กวาดไปในบ้านหรือขยะมากองรวมกันไว้ไม่ให้ให้นำออกไปจากบ้านจนกว่าจะครบสามวัน ด้วยความเชื่อที่ว่าหากกวาดขยะออกจากบ้านไปในช่วงฉลองปีใหม่ ความ โชคดีต่างๆ ที่พวกลูกหลานและเพื่อนๆ นำมาอวยพรจะถูกนำออกจากบ้านเช่นเดียวกันกับขยะที่ถูกกวาดออกไป ดังนั้น หลังจากที่ผ่านช่วงเทศกาลไปจึงจะนำเอาขยะในบ้านออกไปทิ้งกัน

งานบุญ “อันเซด” ครั้งที่สองจะจัดขึ้นอยู่ในช่วงกลางปี ในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 ตามปฏิทินของเวียดนาม (ตรงกับเดือน 7 ขึ้น 5 ค่ำของเดือนลาว) โดยเรียกกันว่า “เซดห้อย” (Thet Nho) แต่จะเป็นการฉลองรวมกันกับคนในชุมชนหรือฉลองในบ้านตนเองไม่มีพิธีอะไรมากมาย เป็นเพียงการเลี้ยงผีธรรมดา ปัจจุบันเทศกาล “เซดห้อย” ถูกนำไปจัดรวมกันกับวันทำพิธีเช่น ไหว้หอผีประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจะออกเงินกันซื้อหมูหรือไก่มาเช่น ไหว้กัน หลังจากเสร็จพิธีกรรมก็จะนำมากินร่วมกันเหมือนเดิมแต่จะทำกันเฉพาะกลุ่มคนงวนด้วยกันเท่านั้น

การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายในช่วงเทศกาล “อันเซด” ยังคงเป็นไปอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา เช่น คนงวนได้ให้ความสำคัญต่อการทำความสะอาดบ้านหรือล้างบ้านก่อนถึงวันเทศกาล การทำความสะอาดบ้านสำหรับคนงวนคือ การปิดกวาดเช็ดถูบ้าน นำเสื้อผ้า ผ้าห่มออกมาซัก และนำเอาถ้วย จาน ช้อนส้อม แก้วน้ำทั้งหมดออกมาล้างทั้งหมด เพราะคนงวนเชื่อว่าการทำความสะอาดบ้านหรือล้างบ้าน เป็นการชะล้างสิ่งสกปรกภายในบ้านรวมถึงความ โชคร้ายต่างๆ ที่

¹¹ ข้อห้ามไม่ให้ทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามจารีตประเพณีของกลุ่มคนงวน

เคยเกิดขึ้นในบ้านจะถูกล้างออกไปให้หมดก่อนถึงวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เพื่อเตรียมรับโชค และรับสิ่งใหม่เข้ามาในครอบครัว ดังนั้น การทำความสะอาดบ้านหรือล้างบ้าน ก่อนถึงเทศกาลจึง เป็นกิจกรรมของคนในครอบครัวโดยใช้วิธีการแบ่งงานกันทำตามเพศ/เพศภาวะ ดังเช่น ผู้ชายจะเป็นคนปิดกวาด เช็ดถูหิ้งบูชาผีบรรพชน และหิ้งบูชาผีเทพเจ้าภายในบ้าน ซึ่งถูกจัดวางให้อยู่ใน ตำแหน่งสูงสุดในเรื่องความเชื่อทางจิตวิญญาณจึงห้ามมิให้ผู้หญิงปีนขึ้นไปในพื้นที่สูง แต่ผู้หญิงจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์หรือช่วยนำสิ่งของไปล้าง การทำความสะอาดบ้านในความ รับผิดชอบของผู้ชายจึงหมายถึงการทำหน้าที่เป็นผู้ปิดกวาดดูแลในส่วนที่สำคัญที่สุดภายในบ้านคือ หิ้งบูชาต่างๆ ภายในบ้านและมีหน้าที่ออกไปทำความสะอาดบริเวณหลุมฝังศพของบรรพชนในเขต ป่าช้า ส่วนหน้าที่หลักของผู้หญิงคือ การกวาดบ้าน ซักผ้า ล้างบ้าน และจัดบ้านใหม่ หลังช่วง เทศกาลผ่านไป ผู้หญิงในต้องทำความสะอาดบ้านอีกครั้ง ขณะที่ผู้ชายไม่มีหน้าที่ทำอะไรในช่วง หลังเทศกาล

การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายในช่วงก่อนเทศกาล “อันเชด” ยังปรากฏให้เห็น ในกระบวนการทำ “แบ็งจิง” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและขาดไม่ได้ สำหรับชาววน เพราะ “แบ็งจิง” ถูก นำมาใช้เป็นอาหารหลักในวัน “อันเชด” และเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมการเช่น ไหว้ ดังนั้น การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายในขั้นตอนการจัดเตรียมรวมไปถึงขั้นตอนการทำ “แบ็งจิง” จึงมีลักษณะของการแบ่งงานกันทำตามเพศวิถีคือ ผู้ชายเป็นผู้ออกไปหาหาพื้นที่มี ขนาดใหญ่ไว้ทำเป็นเชื้อเพลิง ไปตัดไม้ไผ่แล้วนำมาซอยเป็นเส้นบางๆ ไว้สำหรับทำเป็นเชือกมัด ต้องเตรียมจัดเตรียมถึงขนาดใหญ่หรือ ถังน้ำมันที่มีขนาดบรรจุ 200 ลิตรขึ้นไป มีความสูงประมาณ 120 เซนติเมตร ไว้ใช้สำหรับต้ม “แบ็งจิง” นอกจากนี้พวกผู้ชายต้องเป็นคนฆ่าหมู เพื่อนำเนื้อ หมูมาเป็นส่วนประกอบของการทำ “แบ็งจิง” หลังจากที่ผู้หญิงห่อแบ็งจิงเสร็จแล้ว หน้าที่สุดท้ายที่ ผู้ชายจะต้องทำคือ นอนเฝ้าหม้อ “แบ็งจิง” เพราะการต้ม “แบ็งจิง” ส่วนใหญ่จะต้มอยู่นอกบ้าน หรือ ในพื้นที่โล่งและใช้เวลาต้มนานถึง 12 ชั่วโมง ผู้ชายจึงต้องนอนเฝ้าดูเฝ้าไม่ให้ดับ และคอยดูน้ำใน หม้อไม่ให้แห้ง พอตอน “แบ็งจิง” ต้มสุกกลุ่มผู้ชายช่วยกันนำออกจากหม้อให้พวกผู้หญิงนำมาล้าง และห้อยไว้ตามเสาบ้าน ซึ่งหน้าที่ของผู้ชายได้เสร็จสิ้นลง งานของผู้ชายจึงเป็นงานที่ต้องใช้แรง แยกหายของหนักๆ เป็นงานที่ต้องใช้ความแข็งแกร่งและมีความกล้า อย่างเช่น การฆ่าหมู แต่ หลังจากที่ผู้ชายฆ่าหมูเสร็จ ผู้หญิงจะทำหน้าที่ต่อจากงานของผู้ชายเกือบทั้งหมด เช่น เป็นคนแยก ชิ้นส่วนเนื้อหมูว่าจะเอาเนื้อส่วนไหนไปทำอะไรบ้าง การทำ แบ็งจิง หมูสามชั้นเป็นส่วนประกอบที่ สำคัญที่สุด ส่วนหัวหมูเอาไว้สำหรับต้มเช่น ไหว้ในพิธีกรรม งานของผู้หญิงในขั้นตอนของการทำ “แบ็งจิง” จึงไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะการเตรียมเนื้อหมูเท่านั้น แต่ยังหมายถึงงานทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น การหาใบตอง การตัด การเช็ดใบตอง และจัดเป็นเส้นๆ ขนาดพอดีที่จะใช้ห่อ “แบ็งจิง” และ

ขั้นตอนของการหมักถั่ว และเตรียมข้าวเหนียวมาล้างและแช่ ซึ่งต้องดูรายละเอียดว่าควรแช่ข้าว และถั่วไว้นานแค่ไหน หรือล้างอย่างไรถึงจะทำให้ถั่วไม่เหม็นกลิ่น หรือแม้แต่วิธีการห่อ “แป้งจิ้ง” อย่างไรก็ตามเพื่อให้แตกและเก็บรักษาไว้ได้นาน ดังนั้น งานของผู้หญิงดูเหมือนเป็นงานเบา และเป็น งานที่ผู้หญิงทำกันเป็นประจำ จึงถูกมองว่าไม่มีความสำคัญอะไรมากนักเมื่อเทียบกับงานของผู้ชาย แต่ทว่างานของผู้หญิงทำกลับเป็นงานที่ต้องใช้เวลามาก เป็นงานละเอียด มีความรับผิดชอบสูง และ ที่สำคัญเป็นงานที่ทำแบบต่อเนื่องไม่สิ้นสุด

ก่อนถึงวัน “อันเซด” 1 วัน ผู้หญิงต้องมีหน้าที่จัดเตรียมอาหารและเครื่องคั่วหมักแรกทุกอย่าง ต้องแล้วเสร็จก่อนหนึ่งทุ่ม เพื่อนำมาเช่น ไหว้บรรพชน พอถึงสี่ทุ่มของวันเดียวกัน ผู้หญิงต้อง ลุกขึ้นมาหุงข้าวและต้มไก่ เพื่อเตรียมไว้เช่น ไหว้ผีบ้าน ผีเรือน ผีต้นตระกูลในตอนเที่ยงคืนของวัน สักท่ายี่สิบเก้าต้อนรับวันปีใหม่ หลังจากทำพิธีกรรมเช่น ไหว้สิ้นสุดลง ผู้หญิงมีหน้าที่นำของเช่น มา จัดให้คนในครอบครัวได้กินพร้อมกัน เพื่อเป็นการอวยพรปีใหม่ของคนภายในครอบครัว หาก ครอบครัวไหนมีแขกมาเยี่ยมบ้านในคำคืนของวันดังกล่าว เจ้าของบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงจะต้อง เตรียมอาหารไว้สำหรับแขก ส่วนผู้ชายทำหน้าที่รับแขกโดยการนั่งพูดคุยและดื่มกินกับแขก ดังนั้น การฉลองปีใหม่สำหรับผู้ชายและผู้หญิงมีความหมายต่างกันตรงที่ผู้ชายเป็นผู้รับแขกที่มา เยี่ยมบ้านโดยการนั่งดื่มกินกับแขก ส่วนผู้หญิงเป็นผู้รับแขกโดยการหาอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแขก และคอยสอดส่องดูแลในการเตรียมอาหารและเครื่องคั่วหมักไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

3.5.4.2 ประเพณีงานแต่งงาน

จากการบอกเล่าของกลุ่มคนงวนในเมืองมินห์ฮวา (ประเทศเวียดนาม) ในช่วงก่อนการ ปฏิวัติเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ตามประเพณีดั้งเดิมผู้ชาย ไปทาบทามผู้ขอหมั้นหมายผู้หญิงจากพ่อ แม่ผู้ปกครอง ฝ่ายหญิงด้วยตนเองและในช่วงที่หมั้นหมายทางฝ่ายหญิงเป็นคนเตรียมงานทั้งหมด ด้วยตัวเอง หลังจากพิธีการหมั้นเสร็จลง ผู้ชายจะเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเพื่อทำงานให้กับครอบครัว ทางฝ่ายหญิงก่อน เมื่ออยู่ด้วยกันครบสองปี ฝ่ายชายต้องจัดทำพิธีแต่งงานทั้งหมดด้วยตัวเองและทำ พิธีเช่น ไหว้บรรพชน เพื่อรับเอาสะใภ้เข้าบ้านของตน

นับตั้งแต่ช่วงหลังการปฏิวัติมา การแต่งงานระหว่างหญิงชายจะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านความเห็นชอบจากครอบครัวทั้งสองฝ่าย ซึ่งทางฝ่ายชายจะเป็นผู้มาสู่ขอฝ่ายหญิงด้วยคำสินสอดตาม เงื่อนไขข้อตกลงกันของทั้งสองฝ่าย ตัวอย่างเช่น หากทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าคำสินสอดถูกกำหนด ว่าเป็นควายหรือวัว 1 ตัว ก็ต้องได้ปฏิบัติตามนั้น แต่ควายหรือวัวที่เป็นคำสินสอดจะไม่นำมา ทำอาหารเลี้ยงแขกในงานแต่งงาน เพราะพ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะนำสินสอดที่ได้จากทางฝ่ายชาย ลูก สาวเก็บไว้เป็นมรดก

เครื่องแต่งกายของเจ้าสาวและเจ้าบ่าวในวันแต่งงาน ผู้หญิงจะแต่งกายคล้ายกับชุด ประจำชาติของเวียดนามหรือ “อาวาย” (Ao Yai) ประกอบไปด้วยผ้าคาดหัว มีลักษณะรูปหมวก เสื้อแขนยาวแนบตัว มีคอเสื้อลักษณะแบบเดียวกับ จีนหรือเรียกว่าเสื้อคอจีนและจะมีกางเกงขายาว สวมอยู่ทางด้านในของตัวเสื้อ ความแตกต่างระหว่างชุดแต่งงานของผู้หญิงวนและผู้หญิงเวียดนาม จะต่างกันตรงที่ความยาวของตัวเสื้อคือ เสื้อแบบเวียดนามมีความยาวเกือบถึงพื้น ส่วนตัวเสื้อแบบวนมีความยาวเพียงส่วนหรือยาวเลยเข้าไปนิดเดียว ส่วนการแต่งกายของเจ้าบ่าวเป็นแบบชุดยาว มีผ้าคาดหัว ลักษณะโดยรวมของชุดแต่งกายของผู้ชายคล้ายกันกับชุดจักรพรรดิจีนในอดีต

สถานที่จัดพิธีแต่งงาน จัดขึ้นที่บ้านเจ้าสาวหลังจากเสร็จพิธีการต่างๆ เจ้าบ่าวและเจ้าสาวต้องจุดธูปเช่นไหว้บรรพชนทางฝ่ายหญิง เพื่อให้เจ้าสาวบอกลาบรรพชนของตนเองก่อนจะย้ายออกไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว ในทำนองเดียวกัน ทางฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นผู้จัดเตรียมของเช่น ไหว้เพื่อให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวกราบไหว้โดยมีพ่อของเจ้าบ่าวเป็นผู้บอกกล่าวบรรพชนรับรู้ว่า มีสมาชิกเข้ามาอยู่ในครอบครัวในขณะที่ทำพิธี เมื่อเจ้าสาวแต่งเข้าไปอยู่ในบ้านของเจ้าบ่าวถือว่าเป็นคนในตระกูลของฝ่ายชายและต้องเปลี่ยนไปนับเครือญาติทางฝ่ายชายโดยละทิ้งผีทางฝ่ายของตน หรือผู้หญิงได้กลายเป็นคนนอกของครอบครัวเดิมหลังแต่งงานออกไป ซึ่งหมายถึงการไม่ได้รับสืบทอดมรดกของครอบครัวเดิมของตนเองไปด้วย เพราะพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงได้มอบคำสินสอดทองหมั้นมองให้เป็นของขวัญให้กับลูกสาวในวันแต่งงานย่อมหมายถึงเป็นการสิ้นสุดพันธะของพ่อแม่ที่มีต่อลูกสาว หากในกรณีที่ผู้หญิงเป็นลูกคนเดียวของครอบครัวจะต้องรองานกว่าพ่อแม่ตายก่อนจึงจะสามารถแต่งงานออกไปอยู่บ้านสามีได้ หรือให้ผู้ชายแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านเจ้าสาวเพื่อให้ฝ่ายชายนับเครือญาติทางฝ่ายหญิงและสืบทอดมรดกของพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงได้

กลุ่มกลุ่มคนงานในหมู่บ้านสมสะอาดยังคงปฏิบัติประเพณีการแต่งงานตามธรรมเนียมปฏิบัติกันมาโดยเฉพาะในเรื่องของการแต่งเข้าและการแต่งออกไปนับเครือญาติทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งปัจจุบัน ประเพณีการแต่งงานของกลุ่มคนงานมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและสภาพแวดล้อม เช่น หากเป็นการแต่งงานระหว่างคนงานด้วยกัน ประเพณีปฏิบัติยังคงยึดในจารีตดั้งเดิม แต่มีการลดพิธีกรรมบางส่วนลง เพื่อให้เข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน หากเป็นการแต่งงานระหว่างวนกับเวียดนาม พิธีกรรมต่างๆ มีความคล้ายกันคือ ผู้หญิงแต่งเข้าไปอยู่บ้านฝ่ายชาย เพื่อนับเครือญาติทางฝ่ายชายเป็นหลัก

หากเป็นการแต่งงานระหว่างวนกับลาว (ผู้หญิงวนกับผู้ชายลาว หรือผู้ชายวนกับผู้หญิงลาว) ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสมสะอาดส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมแบบลาวมากกว่าในแบบของวน เช่น เครื่องแต่งกายของคู่บ่าวสาวจะใส่ชุดแต่งงานแบบลาว การประกอบพิธีกรรมจะมีการผูกแขน และแต่งเอาลูกเขยเข้าบ้านมากกว่าการแต่งลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชาย การ

แต่งงานระหว่างผู้หญิงงวนกับผู้ชายลาว ดูเหมือนว่าจะทำให้ผู้หญิงยังคงสามารถถือสิทธิบรรพชนของตนเองไว้ได้ หรือในกรณีที่ผู้หญิงแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากหลังจากแต่งงาน ผู้หญิงสามารถนำหิ้งบูชาบรรพชนตั้งไว้ที่บ้านของตนเองได้ เนื่องจากประเพณีของลาว ผู้ชายจะแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของภรรยาและไม่นิยมตั้งหิ้งบรรพชนไว้ในบ้าน ซึ่งทำให้ผู้หญิงงวนที่แต่งงานกับผู้ชายลาว ยังคงรักษาประเพณีของตนเองไว้ได้ พร้อมทั้งรับเอาความเชื่อแบบลาวมาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่ละทิ้งประเพณีความเชื่อของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น คู่แต่งงานระหว่างงวนและลาวจึงไม่ค่อยมีปัญหาในการนับถือผีหรือการนับญาติทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเหมือนกันกับคู่แต่งงานระหว่างงวนกับเวียด หรือระหว่างคนงวนด้วยกัน

3.5.4.3 ประเพณีการคลอดลูก

ในอดีตคนงวนมักจะนิยมคลอดลูกที่บ้านเพื่อให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวดูแลกันได้ อย่างทั่วถึง ในวันใกล้คลอดสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อของสามีต้องจัดรูปเพื่อบอกกล่าวให้บรรพชนปกป้องคุ้มครองจากผีร้ายและช่วยให้คลอดลูกอย่างปลอดภัย ช่วงที่เตรียมคลอด ผู้หญิงที่มีประสบการณ์เคยคลอดลูกหรือผู้หญิงที่เคยเลี้ยงลูกคนอื่นมาก่อนจะเข้ามาช่วยแนะนำข้อควรปฏิบัติต่างๆ ให้กับแม่ลูกอ่อนและการเตรียมข้าวของอุปกรณ์ที่จำเป็นใช้ในช่วงอยู่ไฟ เช่น เตาไฟ รากยาตากแห้ง เปลือกส้ม โอดากแห้ง ขมิ้นคองเหล้า เกลือสด เป็นต้น หลังจากคลอดลูกเสร็จผู้หญิงเหล่านั้นจะเข้ามาช่วยแนะนำแม่ลูกอ่อนในเรื่องการกิน การอยู่ วิธีเลี้ยงดูเด็กทารก ซึ่งผู้หญิงที่มีประสบการณ์การเป็นแม่หรือผู้หญิงที่เคยเลี้ยงเด็กมาก่อนจะผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยดูแลตลอดระยะเวลาของการอยู่ไฟ จนกว่าจะแน่ใจว่าแม่ลูกอ่อนสามารถเลี้ยงลูกด้วยตนเองได้แล้วจึงถือว่าเสร็จสิ้นภารกิจ กลุ่มผู้หญิงที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาช่วยดูแลแม่ลูกอ่อนยังทำหน้าที่เป็นผู้คอยสอดส่องดูแลห้ามไม่ให้สามีและภรรยาที่เพิ่งคลอดลูกไม่ให้ร่วมประเวณีกันจนกว่าจะครบกำหนด 3 เดือนกับอีก 10 วัน หากมีการฝ่าฝืนจะถือว่าสามีและภรรยาคู่นั้นทำผิดผี ซึ่งจะต้องถูกปรับโดยการนำเอาไก่ต้มหรือเนื้อหมูต้มมาทำพิธีแก้

ตลอดระยะเวลาที่ผู้หญิงอยู่ไฟ สามีจะต้องนั่งอยู่ด้านข้างเตาไฟเพื่อดูแลไม่ให้ไฟในเตาดับและจะต้องนำผ้าที่ห่อตัวเด็กอ่อนและผ้าเลือดของภรรยาไปซักด้วยตนเอง หากช่วงผู้หญิงคลอดลูกสามีไม่อยู่บ้าน หน้าที่เหล่านี้จะตกอยู่ในความรับผิดชอบของแม่สามี เพราะคนงวนเชื่อว่าช่วงที่ผู้หญิงคลอดลูกและอยู่ไฟคือ ช่วงที่ผู้หญิงต้องทุกข์ทรมานมากที่สุดและเป็นช่วงที่ผู้หญิงมีคุณค่ามากที่สุดสำหรับคนในครอบครัว ดังนั้น สามีและแม่สามี จึงพร้อมที่จะลดบทบาทของตัวเองลงมาทำหน้าที่ในการซักผ้าเลือดให้แก่แม่ลูกอ่อน โดยไม่ได้รังเกียจ แต่หน้าที่นี้จะสิ้นสุดลงทันทีหลังจากพ้นช่วงอยู่ไฟไป ซึ่งผู้เป็นภรรยาหรือแม่ลูกอ่อนต้องกลับมาทำหน้าที่ทุกอย่างในครอบครัวตามเดิม

พร้อมทั้งมีหน้าที่ใหม่เพิ่มเข้ามาคือ รับผิดชอบต่อความเป็นเมีย เป็นแม่ และลูกสะใภ้ให้กับครอบครัวทางฝ่ายสามี

3.5.4.4 ประเพณีงานศพ

กรณีมีผู้เสียชีวิตในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องมานั่งด้านข้างของโรงศพ โดยเริ่มนับจากลูกชายคนโตนั่งทางด้านขวามือของผู้ตายและตามด้วยลูกชายคนสองและสาม จนกว่าจะครบทุกคน ส่วนลูกสะใภ้จะนั่งทางด้านซ้ายมือของผู้ตาย โดยเริ่มจากลูกสะใภ้คนโตและคนถัดไปจนถึงลูกสะใภ้คนสุดท้ายแล้วจึงต่อด้วยลูกสาวของคนในครอบครัวนั้น พิธีกรรมในงานศพของคนงวนคล้ายกันกับพิธีกรรมของคนเวียดนาม แต่มีบางสิ่งที่ทำให้รู้งวนและเวียนปฏิบัติต่างกัน ในพิธีงานศพคือ คนงวนได้ให้ลูกหลานของตนเองมานั่งล้อมโลงศพและร้องไห้คร่ำครวญถึงดวงวิญญาณของผู้ตายให้ขึ้นมากินของเช่น ไหว้ในแต่ละมือ คนงวนเชื่อว่าเสียงร้องไห้คร่ำครวญของลูกหลานเปรียบเสมือนเสียงดนตรีหรือบทเพลงที่สามารถทำให้ดวงวิญญาณของผู้ตายเดินกลับมากินข้าวร่วมกันกับคนในครอบครัวอีกครั้งและรับรู้ในสิ่งที่ลูกหลานตั้งใจทำให้ เสียงร้องไห้คร่ำครวญถึงดวงวิญญาณผู้ตายจะดังขึ้นมากกว่าปกติในช่วงที่นำอาหารมาเช่น ไหว้ ซึ่งเนื้อหาที่ร้องคร่ำครวญออกมาส่วนใหญ่เป็นการกล่าวถึงบุญคุณที่ผู้ตายเคยทำไว้ให้ตั้งแต่เกิดจนโต การเรียกดวงวิญญาณของผู้ตายให้มากินข้าวพร้อมหน้าพร้อมตาของคนในครอบครัว เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณผู้ตายก่อนที่จะส่งดวงวิญญาณของผู้ตายไปอยู่บ้านหลังใหม่

พิธีกรรมงานศพในแบบของงวนแตกต่างจากพิธีกรรมงานศพแบบเวียดนามเชิงสัญลักษณ์ เช่น งานศพแบบเวียดนามมักจะใช้ “ไธกุง” (Thay Kiong) หรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเป็นผู้สื่อสารและเชื่อมดวงวิญญาณของผู้ตายกับโลกปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมในงานศพไม่ว่าจะเป็นการเรียกดวงวิญญาณของผู้ตายขึ้นมารับของเช่น ไหว้หรือการกล่าวถึงประวัติของผู้ตาย “ไธกุง” จะเป็นผู้ดำเนินการด้วยตัวเอง ส่วนลูกหลานในครอบครัวของผู้ตายจะทำหน้าที่จัดเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม และของใช้ต่างๆ ในการประกอบพิธีกรรมและมีหน้าที่ในการรับแขกที่มาร่วมงาน

สัญลักษณ์ต่างๆที่ใช้ในพิธีงานศพ บ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นงวนซ่อนอยู่ ตัวอย่างเช่น ชุดแต่งกายไว้ทุกข์ที่ลูกหลานสวมใส่ในงานศพ โดยภาพรวมแล้วมีลักษณะเช่นเดียวกันกับชุดไว้ทุกข์ของกลุ่มคนเวียดนาม เป็นชุดขาวสีขาว ตัดเป็นชุดหลวมๆ แล้วมีเชือกผูกที่เอว ความหมายของเครื่องแต่งกายในงานศพของงวนมักเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของความเป็นแม่ เช่น การใส่ชุดที่หลวมๆ หมายถึงแม่ที่กำลังตั้งท้องลูกอยู่จึงจำเป็นต้องใส่ชุดที่หลวมเพื่อความสบาย ส่วนตัวเสื้อและกางเกงที่ใส่ไว้ทุกข์จะไม่เย็บตรงริมแขนเสื้อและริมขากางเกง เพราะหมายถึงตอนที่แม่คลอดลูกเสร็จ แม่จะดึงเอาผ้าที่แขนเสื้อและขากางเกงมาหุ้มห่อลูกไว้ ส่วนสายคาดที่หวมกและสายคาดที่เอว

ที่ทำด้วยเส้นฟางนั้น หมายถึงสายรกของแม่และลูกที่ผูกติดไว้ด้วยกัน ส่วน ไม้เท้าที่ลูกถือในมือ หมายถึง ในยามที่แม่แก่ตัวลง แม่จะใช้ไม้เท้าเพื่อประคับประคองช่วยเหลือตัวเองไม่ว่าจะเป็นการ ลูก นั่ง หรือเดินไปที่ต่างๆ เป็นต้น

ในเครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ของผู้หญิงและผู้ชายสวมใส่จะแตกต่างกันคือ ทางด้านส่วนหัวของผู้ชายต้องสวมหมวกผ้าสีขาวที่พันด้วยเชือกฟาง ซึ่งเส้นเชือกฟางที่นำมาใช้ประกอบเข้าในชุดแต่งกายของลูกชายได้สื่อความหมายว่า เชือกฟางเปรียบเสมือนสายรก (สายสะดือ) ที่แม่และลูก (ลูกชาย) ผูกติดไว้ด้วยกัน ส่วนทางด้านหลังของตัวเสื้อที่ผู้ชายสวมใส่จะมีผ้าเล็กๆ เย็บเป็นรูปสามแฉก หมายถึงกรรมของผู้ตายมีอยู่สามปี และลูกชายมีหน้าที่ในการช่วยปลดกรรมให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้หลุดพ้น โดยการทำพิธีกรรมในทุกๆ 6 เดือนจนกว่าจะครบสองปี การประกอบพิธีกรรมจะนับจากปฏิทินจีนหรือปฏิทินของเวียดนามคือ 6 เดือนแรกจะเท่ากับ 1 ปีของผี จึงจะสามารถดึงผ้าที่เย็บทางด้านหลังเสื้อของลูกชายออกชิ้นหนึ่ง และทำต่อๆ กันมาจนกว่าจะครบ 3 ครั้ง และครั้งสุดท้ายเป็นการทำบุญใหญ่โดยการก่อสร้างสุสานของผู้ตายให้ดูสวยงาม นอกจากนี้ลูกชายยังเป็นคนถือไม้เท้า หมายถึงในยามที่แม่แก่ตัวลงแล้วจะต้องใช้ไม้เท้าเพื่อประคับประคองช่วยเหลือตัวเอง ซึ่งไม้เท้าที่ลูกชายถือในงานศพของพ่อและงานศพของแม่จะต่างกันตรงที่ประเภทของไม้เท้า กล่าวคือ ในงานศพของแม่ ลูกชายจะถือไม้เท้าที่ทำมาจากกิ่งไม้ของต้นจิว ส่วนงานศพของพ่อ ลูกชายจะถือไม้เท้าที่ทำจากไม้ไผ่ ซึ่งความต่างระหว่างไม้สองชนิดนี้อยู่ที่น้ำหนัก ซึ่งมีความหมายว่า ไม้ไผ่มีน้ำหนักมากกว่าไม้จิวเปรียบเสมือนการนับถือพ่อบิดมีมากกว่าแม่ หรือบุญคุณของพ่ออยู่สูงกว่าบุญของแม่

ส่วนชุดที่ผู้หญิงสวมใส่ในงานศพมีเพียงหมวกสีขาว ไม่มีเชือกคาดไว้ที่หัวและเอวเหมือนชุดของผู้ชาย ทางด้านหลังเสื้อของผู้หญิงไม่มีผ้าที่เป็นรูปสามแฉกเย็บไว้ด้านหลัง เพราะผู้หญิงไม่มีหน้าที่ช่วยปลดปล่อยกรรมให้กับดวงวิญญาณของผู้ตายและผู้หญิง ไม่ได้ถือไม้เท้า เพราะไม่ได้เป็นผู้สืบสกุลและไม่ได้อยู่ดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่าเหมือนลูกชาย

เรื่องราวความเป็นแม่นอกจากจะแฝงอยู่ในเครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ที่ลูกหลานสวมใส่กันแล้ว สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นแม่ได้แสดงออกในขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมงานศพ เช่น ช่วงที่เคลื่อนศพออกจากบ้านเพื่อนำไปฝังที่สุสาน ลูกหลานแต่ละคนจะต้องมานอนเรียงกันตามเส้นทางที่เคลื่อนศพออกจากบ้านเพื่อให้ชาวบ้านแบกโลงศพของผู้ตาย เดินข้ามร่างกายของลูกหลานที่นอนเรียงกันอยู่ (จัดเรียงตามลำดับความสำคัญของสมาชิกในครอบครัวโดยเริ่มจากลูกชายคนโตและตามด้วยคนอื่นๆ ตามลำดับ) โดยมีทั้งหมดอยู่สามท่าคือ ท่าแรกจะเป็นท่านอนตัวตรงเอาหน้าหมอบลงดินเพื่อเป็นการระลึกถึงตอนที่แม่กำลังนอนอยู่ไฟหลังจากคลอดลูกมาใหม่ๆ ท่าที่สองและสามจะเป็นท่านอนตะแคงซ้ายและนอนตะแคงขวา หมายถึงตอนที่แม่กำลังนอนกอดลูก

และปกป้องดูแลลูกในยามที่ลูกยังเป็นเด็กอ่อน พิธีกรรมในงานศพจะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อลูกหลานนำศพไปถึงที่หมายหรือถึงสุสาน เพราะถือว่าเป็นการส่งดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปอยู่บ้านหลังใหม่ หากเส้นทางที่เคลื่อนศพเป็นทางสามแยกหรือสี่แยกหรือมีสะพานข้าม ลูกหลานทั้งหมดต้องไปนั่งคุกเข่าตามเส้นทางสามแยกหรือทางสะพาน เพื่อขอใช้เส้นทางจากดวงวิญญาณอื่นในการเคลื่อนศพไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้สำเร็จ

3.5.5 ระบบเครือญาติและการแต่งงาน

การศึกษาเกี่ยวกับสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ใดหนึ่ง นักมานุษยวิทยามักจะให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติและการแต่งงานที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชนเผ่า เนื่องจากโครงสร้างของระบบเครือญาติเป็นจุดที่ช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าวัฒนธรรมได้สร้างความหมายหรือลักษณะทางเพศสรีระ เพศภาวะ และการเจริญพันธุ์ของผู้คนในสังคมนั้นอย่างไร Levi-Strauss ได้อธิบายข้อถกเถียงในเรื่องข้อห้ามการมีความสัมพันธ์ทางเพศในสังคมในเครือญาติหรือ “Incest taboo” ในหนังสือ *Elementary Structures of Kinship* (1969) ไว้ที่น่าสนใจว่า เนื่องจากผู้ชายในเผ่าไม่สามารถแต่งงานกับพี่น้องผู้หญิงของตนเองจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนพี่น้องผู้หญิงกับกลุ่มอื่นเพื่อแสวงหาภรรยา การแลกเปลี่ยนผู้หญิงเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด ระบบเครือญาติเป็นการสะท้อนกฎเกณฑ์พื้นฐานของการแต่งงาน เพราะเป็นการจัดกลุ่มทางสังคมว่าใครสามารถแต่งงานกับใครได้ (Lavi-Strauss, 1969 อ้างในปราณี วงษ์เทศ, 2549: 61) ซึ่งระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนานและเป็นระบบของเครือญาติ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดหรือการแต่งงาน การจะนับว่าใครเป็นญาติของเราได้บ้างขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ในแต่ละวัฒนธรรม เช่นเดียวกันกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนงวน ซึ่งมีวิธีการจัดระบบเครือญาติทางสายพ่อและแม่ที่ผ่านการใช้คำเรียกญาติของทั้งสองฝ่าย เช่น คำที่ใช้เรียกญาติ ทางสายพ่อใช้คำว่า “โหนย” (Nôi) แปลว่า “ภายใน” ส่วนญาติทางสายแม่เรียกว่า “หงวาย” (Ngõai) แปลว่า “ภายนอก” ซึ่งคำว่า “โหนย”/ “หงวาย” มีลักษณะคล้ายกันกับอุดมการณ์เรื่อง หนี/เหว่ย ในลัทธิขงจื้อของจีน¹² ซึ่งหนี/เหว่ย มีบทบาทสำคัญในการจัดลำดับญาติบนฐานของเพศภาวะ เช่น หนี = ผู้ชาย หมายถึงคนใน ขณะที่ เหว่ย = ผู้หญิง แปลว่าคนนอก การจัดระบบเครือญาติว่าใครสามารถแต่งงานกับใครได้

วัฒนธรรมของงวน ได้มีกฎข้อห้ามไม่ให้ลูกหลานแต่งงานในเครือญาติเดียวกัน ซึ่งเครือญาติทางสายพ่อ ห้ามมิให้ลูกหลานแต่งงานกันใน 7 รุ่นคนโดยเริ่มนับญาติจากรุ่นคนที่หนึ่งไป

¹² ดูเพิ่มเติมในบทความ “ฝืนคนละเรื่องในเตียงเดียวกัน: ปฏิสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ เพศภาวะและเพศวิถีในกลุ่มคนจีนพลัดถิ่น ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ” (Jiemin Bao, ใน กาญจนา แก้วเทพและพิศรา แซ่ก้วย, 2547)

จนถึงรุ่นคนที่เจ็ดคือ ในรุ่นคนที่หนึ่งในเครือญาติทางฝ่ายพ่อ จะสามารถแต่งงานกับลูกหลานในระบบเครือญาติเดียวกันได้ในรุ่นที่ 8 เช่นเดียวกันกับ ห้ามไม่ให้ลูกหลานทางฝ่ายแม่แต่งงานกับญาติพี่น้องในสายเดียวกันใน 5 รุ่นคนหรือจนกว่าจะถึงรุ่นคนที่หกจึงจะสามารถแต่งงานกับลูกหลานของญาติในรุ่นแรกได้ กลุ่มคนงานยังมีวิธีการนับญาติผ่าน คำหรือชื่อที่ใช้เรียกญาติแต่ละฝ่ายแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น คำที่ผู้เขียนใช้เรียกญาติทางสายพ่อและแม่ มีดังนี้

- คำที่ใช้เรียกเครือญาติทาง สายพ่อ เขียนจะเรียกคุณ ปู่ว่า “องค์ โหนย” (Ông Nôi) เรียกคุณย่าว่า “ป้า โหนย” (Bà Nôi) เรียกพี่ชายของพ่อหรือลุงของผู้เขียนว่า “ป้าก” (Pác) และเรียกพี่สาวของพ่อหรือป้าว่า “ป้า” (Pà) ส่วนน้องชายของพ่อหรืออาผู้ชายจะ เรียกว่า “จู้” (Chu) และน้องสาวของพ่อหรืออาผู้หญิงจะเรียกว่า “อ” (O) และผู้เขียนเรียกพ่อของตนเองว่า “บ่อ” (Bò) และเรียกแม่ว่า “เหม” (Mè)

- คำที่ใช้เรียกเครือญาติทาง สายแม่ ผู้เขียนจะเรียกคุณ ตาว่า “องค์ หงวาย” (Ông Ngoai) และเรียกคุณยายว่า “หมู่ หงวาย” (Mù Ngoai) ส่วนพี่ชายของแม่หรือลุงเรียกว่า “ป้าก” (Pác) พี่สาวของแม่หรือป้าเรียกว่า “ป้า” (Pà) เหมือนกันกับเรียกป้าและลุงทางฝ่ายของบิดา ส่วนน้องชายของแม่หรือน้าชายเรียกว่า “กู” (Cù) น้องสาวของแม่หรือน้าสาวเรียกว่า “ซี” (Di)

- หากในกรณีที่ตัว ผู้เขียนแต่งงานเข้าบ้านของสามี คำที่ญาติๆ ทางฝ่ายสามีใช้เรียก ตัวผู้เขียนคือ โดย เริ่มจากพ่อแม่ของสามีจะเรียก ผู้เขียนในฐานะลูกสะใภ้ จะมีอยู่สามคำด้วยกัน อาทิ “กอน ยู” (Con Giu) “กอน เตื่อ ถือ ฮาน” (Con Tura Thù Hăn) และ “เหม เหม้ย” (Mè Moéi) ส่วนพี่สาวและพี่ชายของสามีจะ เรียกน้องสะใภ้ที่มีอยู่สามคำเช่นกันคือ “แอม ยู” (Em Giu) “อุน ยู” (Ùn Giu) และ “ไค อุน” (Cai Ùn) น้องสาวและน้องชายของสามีจะเรียก พี่สะใภ้ที่มีอยู่สองคำคือ “จี ยู” (chi Giu) หรือ “ไค แอ้ง” (ài Anh) นอกจากนี้ ลูกของพี่สาวสามีจะเรียก น้าสะใภ้ว่า “มื่อ” (Mù) ส่วนลูกของพี่ชายสามีจะเรียก อาสะใภ้ว่า “ทิม” (Thim) หรือ “อ” (O) และ ผู้ที่เป็น สามีจะเรียก ภรรยาของตนเองว่า “ไค” (Cai) และภรรยาก็จะเรียกสามีตนเองว่า “ไช้ง” (Giông)

- ส่วนคำที่พ่อแม่ของผู้เขียนใช้ เรียกสามี ของผู้เขียนว่า “กอน เย” (Con Gie) หรือ “บ่อ เหม้ย” (Bò MÓi) พี่ชายและพี่สาว จะเรียกสามีของผู้เขียนว่า “อุน เย” (Ùn Gie) ส่วนน้องชายและน้องสาวจะเรียกสามีของผู้เขียนว่า “แอง เย” (Anh Gie)

- หากในกรณีที่ผู้เขียนมีลูก คำที่พวกญาติๆ ทางฝ่ายสามีจะเรียกลูกของ ผู้เขียนในฐานะที่เป็นหลานว่า “เจา โหนย” (Chao Nôi) ส่วนญาติทางแม่ของผู้เขียนจะเรียกลูกของผู้เขียนว่า “เจา หงวาย” (Chao Ngoai) ซึ่งตามหลักแล้วในรุ่นลูกของผู้เขียนจะใช้คำเรียกญาติทางฝ่ายพ่อและแม่ของตนเองในแบบเดียวกันกับผู้เขียนที่ใช้เรียกญาติทางฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่เหมือนกัน

จากคำเรียกญาติ ในแต่ละคำได้ให้แสดงให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งถูกนำมา ใช้เป็นสัญลักษณ์ว่าใครเป็นญาติกับใครและเป็นญาติของฝ่ายไหน และใครสามารถแต่งงานกับใคร โดยไม่ไปทับซ้อนกับญาติของตนเอง คนงานให้ลูกหลานใช้คำเรียกญาติตามลำดับชั้นของการนับญาติ แม้ว่าผู้ที่เรียกผู้เขียนว่า พี่ ป้า น้า อา อายุจะมากกว่าหรือน้อยกว่า มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมมากกว่าหรือน้อยกว่าตัวผู้เขียนก็ตาม ดังนั้น การใช้คำเรียกเครือญาติตั้งจึงมีความซับซ้อนในการนับเครือญาติในแต่ละรุ่นคน

การกำหนดคำที่ใช้เรียกเครือญาติไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อแยกระหว่างญาติทั้งสองฝ่ายหรือแบ่งตามวัยและเพศเพียงอย่างเดียว แต่คำที่ใช้เรียกญาติ ของแต่ละฝ่ายยังเป็นการบ่งบอกสถานภาพบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว และ ยังเป็นการให้เกียรติผู้ที่มีตำแหน่งทางเครือญาติสูงกว่า ดังนั้น การรับรู้และตระหนักของสมาชิกในกลุ่มเครือญาติว่าใครเป็นญาติทางฝ่ายใดและใครสามารถแต่งงานกับใครได้นั้นเปรียบเสมือนผลผลิตที่ถูกสร้างขึ้น โดยกลุ่มผู้นำเครือญาติ ยุทธวิธีที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือการกระทำผ่านพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันแล้วมีการถ่ายทอดต่อกันมาทั้งในรูปแบบของการใช้คำศัพท์เรียกญาติที่มีการจัดลำดับชั้นตำแหน่งของสมาชิกในครอบครัวและเป็นการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนของสมาชิกในกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ (ประสิทธิ์ ธิปรีชา อังใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546: 214)

สังคมของคนงานภายในหมู่บ้านสมสะอาด ส่วนใหญ่อยู่ในระบบเครือญาติเดียวกันเกือบทั้งหมด และเนื่องจากงานได้มีข้อห้ามไม่ให้ลูกหลานแต่งงานในระบบเครือญาติเดียวกันในเจ็ดรุ่นคนทาง สายพ่อหรือในห้ารุ่นคนทาง สายแม่ ทำให้ลูกหลานของคนงานต้องออกไปแต่งงานกับกลุ่ม คนอื่นๆ หรือกลุ่มที่มีความต่างทางชาติพันธุ์ในหมู่บ้านเดียวกันและในพื้นที่อื่นๆ การแต่งงานระหว่างงวนกับลาว (ผู้หญิงงวนแต่งงานกับผู้ชายลาวหรือผู้ชายงวนแต่งงานกับผู้หญิงลาว) มีจำนวนมากที่กว่ากลุ่มอื่นๆ ในแต่ละรุ่นคน ซึ่งตามประเพณีของลาว ผู้ชายจะแต่งงานเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิง แต่เมื่อลูกที่เกิดจากผู้หญิงงวนกับผู้ชายลาว จะถูกเรียก ว่า “ลูกลาว” ดังนั้น ผู้หญิงงวนที่แต่งงานกับผู้ชายลาว-เวียด-งวน มักสร้าง ให้ผู้หญิงตกเป็นรองของผู้ชายในเรื่องความเชื่อ ระบบเครือญาติและการแต่งงานบนฐานของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์และเพศภาวะ

3.6 งวนกับกระบวนการสร้างความเป็นผู้หญิงงวน

“...เมื่อเกิดมาเป็นหญิงต้องรู้จักงานบ้านงานเรือนสิ ถึงจะเรียกว่าเป็นหญิง ผู้หญิงอย่างเราต้องทำมาค้าขายให้เป็น เมื่อแต่งงานมีครอบครัวจะได้ไม่ลำบาก หน้าที่ของผู้หญิงอย่างเราคือการทำให้ครอบครัวอยู่ดีกินดี” (คำร่ำฟังก่อนพิธีแต่งงานของยายผู้เขียน)

จากประโยคคำพูดหรือชุดคำอธิบายความเป็นผู้หญิงข้างต้นไม่ได้เป็นเพียงคำพูดที่กล่าวขึ้นมาแบบลอยๆ แต่ทุกคำในประโยคเหล่านั้นเปรียบเสมือนหลักธรรมคำสอนและเป็นอุดมการณ์ทางความคิดให้กับผู้หญิงในสังคมจนถึงปฏิบัติกันมาจนกลายมาเป็นสูตรสำเร็จที่คอยหล่อหลอมความเป็นผู้หญิงงวนขึ้นมาให้มีคุณลักษณะดังกล่าว แม้ว่าคุณลักษณะบางอย่างของความเป็นหญิงดังเช่น ในเรื่องทำมาค้าขายเป็นหรือค้าขายเก่งได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ผู้หญิงงวนมาในช่วงการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองในลาว หากมองย้อนกลับไปดูในเรื่องประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นของคนงวนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านสมสะอาดในช่วงแรกๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนงวนในหมู่บ้านสมสะอาดมีอาชีพในการทำอะไรทำนาเป็นหลัก แต่หลังจากพื้นที่ไร่นาของชาววนถูกเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่ของการขยายตัวเมืองและทำการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งทำให้กลุ่มคนงวนเริ่มปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำอาชีพรับจ้างและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ มาโดยตลอด ดังนั้นความเป็นผู้หญิงที่ขยันขันแข็ง ทำมาค้าขายเก่ง มีความอดทนอดกลั้น มีความเป็นเมีย เป็นแม่ และเป็นผู้ดูแลที่ดี กล่าวได้ว่าเพิ่งกลายมาเป็นอัตลักษณ์ของผู้หญิงงวน ซึ่งอัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงงวนได้ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการอบรมสั่งสอนจากผู้หญิงรุ่นหนึ่งไปสู่ผู้หญิงอีกรุ่นหนึ่งจนกลายมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังปฏิบัติกันมาจนดูเหมือนว่าคุณลักษณะของความเป็นผู้หญิงเกิดขึ้นมาเองตาม “ธรรมชาติ” หาก “ธรรมชาติ” ของผู้หญิงได้มีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้ดูแล เป็นเมีย เป็นแม่ เหมือนกันในทุกสังคม เส้นแบ่งทางด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชั้น เพศภาวะ อายุ คงไม่มีความสำคัญใดๆ อีกต่อไป แต่ทว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้คนรอบๆ ตัวผู้เขียน โดยเฉพาะในเขตชุมชนที่ผู้เขียนอาศัยอยู่นั้นกลับเต็มไปด้วยความแตกต่างระหว่างผู้หญิงด้วยกัน

ในสภาวะของความเหมือนที่ถูกสร้างขึ้นมาให้ผู้หญิงดูเหมือนกันดังกล่าวกลับเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายในความเป็นผู้หญิง เช่น ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ผู้หญิงลาว ผู้หญิงเวียดนาม ผู้หญิงงวน หรือความแตกต่างระหว่างชนชั้นมีทั้งผู้หญิงรวย ผู้หญิงจน ผู้หญิงชนชั้นกลาง ชนชั้นสูง และภายในกลุ่มผู้หญิงยังถูกแยกย่อยออกไปในเรื่องความแตกต่างระหว่างวัยและสภาพร่างกาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้ทำให้ความเป็นผู้หญิง กล่าวโดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงงวนในระบบเครือญาติเดียวกันกับผู้เขียนทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศเวียดนามและอาศัยอยู่ในประเทศลาวได้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ตัวอย่างในเขตหมู่บ้านกุยคาด (ประเทศเวียดนาม) ผู้หญิงงวนในกลุ่มที่มีสามีทำงานเป็นข้าราชการ งานหลักของผู้หญิงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ดูแลลูก ดูแลสามี และพ่อแม่ของสามี มีหน้าที่คอยบริการสมาชิกทุกคนในครอบครัวโดยไม่ได้ออกไปทำงานในไร่นาหรือทำมาค้าขายแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกับผู้หญิงงวนที่มีสามีในกลุ่มทำมาค้าขาย หรือทำงานในไร่นา หน้าที่หลักของผู้หญิงเหล่านี้นอกจากจะต้องทำงานบ้านงานเรือนแล้วยังต้องช่วยสามีทำไร่นา

นาและในยามว่างจากการเก็บเกี่ยวพวกผู้หญิงจะนำของประเภทผักผลไม้ในสวน ไปขายต่อที่ตลาด หรือในกลุ่มผู้หญิงโสด ที่มีการศึกษาจะออกไปทำงานเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยในเขตหมู่บ้านหรือในตัวเมือง ขอบเขตของแขวงกว้างบึง หากเป็นผู้หญิงโสดและไม่มีการศึกษาจะช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่ในสวนจนกว่าจะแต่งงานออกไปอยู่กับครอบครัวทางฝ่ายสามี

ในขณะที่ผู้หญิงวนในหมู่บ้านสมสะอาด กล่าวเฉพาะในครอบครัวของยายผู้เขียนที่มีลูกสาวและลูกชายหลายคน แต่ละคนได้มีชีวิตคู่ที่แตกต่างกันไป เช่น ลูกสาวคนโตแต่งงานกับผู้ชายลาวในกลุ่มชนชั้นแรงงานทำให้มีชีวิตต้องดิ้นรนมากกว่าคนอื่นและเป็นเสาหลักในการสร้างเศรษฐกิจของครอบครัว ส่วนลูกสาวคนที่สองของยายแต่งงานกับผู้ชายเวียดในกลุ่มชนชั้นกลางจึงมีชีวิตอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเวียดมากกว่าวน โดยมีหน้าที่ดูแลครอบครัวทางฝ่ายสามีมากกว่าจะออกไปสู่โลกภายนอกเหมือนกันกับพี่สาวตนเอง ขณะที่ลูกสาวคนที่สามของยายที่แต่งงานกับผู้ชายวนด้วยกันกลับมีชีวิตแบบกึ่งลาวกึ่งวน เนื่องจากสามีเป็นคนทำงานในระบบราชการลาว ทำให้การแสดงออกในพื้นที่สาธารณะมีลักษณะของความเป็นลาว แต่ยังคงไว้รูปแบบของความเป็นวนในพื้นที่ครัวเรือน นอกจากนี้ลูกสาวของยายคนอื่นๆ ที่ยังไม่แต่งงานได้มีชีวิตในรูปแบบของผู้หญิงยุคใหม่ มีความทันสมัยตามกระแสนิยม รักในความมีอิสระมากกว่าการเข้าสู่สถาบันครอบครัว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าลูกสาวของยายแต่ละคนแม้จะเกิดในครอบครัวเดียวกัน แต่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพการสมรส วัยวุฒิ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการสร้างความเป็นผู้หญิงวนในแต่ละปัจเจกมีความซับซ้อนและมีความยืดหยุ่นตลอดเวลา

3.6.1 กระบวนการสร้างความเป็นหญิงในสังคมของวน

จากประโยคข้างต้นทำให้ผู้เขียนเริ่มเข้าใจในสิ่งที่ยายของผู้เขียนชอบพร่ำบ่น คำว่า และสั่งสอนลูกหลานตนในเรื่องลักษณะของความเป็นหญิงโดยใช้มโนทัศน์ในเรื่อง “ผู้หญิงดี” และ “ผู้หญิงไม่ดี” เป็นเครื่องมือไว้คอยขัดเกลาความเป็นผู้หญิงวนขึ้นมาทีละเล็กละน้อยจนทำให้ลูกหลานสามารถซึมซับรับเอาวิธีคิดดังกล่าวมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันแบบไม่รู้ตัว จากประสบการณ์ของผู้เขียนที่เคยได้ยินและเห็นยายอบรมเลี้ยงดูลูกหลานด้วยวิธีเปรียบเทียบระหว่างผู้หญิง “ดี” และ “ไม่ดี” ซึ่งยายผู้เขียนมักจะนำเอาคุณลักษณะของความเป็นหญิงของตนเองมาเป็นบรรทัดฐานในกำหนดให้กับผู้หญิงคนอื่นๆ และนำเอาจุดเด่นของผู้หญิงแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน เพื่อเป็นตัวอย่างของสร้างความเป็น “ผู้หญิงดี” ให้กับลูกหลานปฏิบัติตาม แต่ทว่าในครอบครัวของยายมีทั้งลูกสาวและลูกชายหลายคน และแต่ละคนมีชีวิตคู่ที่แตกต่างกันไปคือ บางคนแต่งงานกับคนภายในกลุ่มเดียวกันหรือบางคนแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์จึงทำให้ยายมีลูกเขยและลูกสะใภ้

เป็นคนลาว เวียดนาม และงวน ดังนั้น ในครอบครัวของยายกลายเป็นพื้นที่รวบรวมความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการปะทะประสานระหว่างความรู้ชุดเก่ากับความรู้ชุดใหม่และในเรื่องของความแตกต่างทางความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม

ยายผู้เขียนมักจะพูดอยู่เสมอว่า “ชีวิตจะนอนตายตาหลับหากได้เห็นพวกลูกหลานเป็นฝั่งเป็นฝาทั้งหมด” แต่สิ่งที่ยายห่วงยิ่งกว่านั้นคือ กลัวลูกสาวไม่ได้แต่งงานหรือหากลูกสาวแต่งงานออกไปแล้วก็จะกลัวว่าจะปฏิบัติต่อกันในครอบครัวฝ่ายสามีไม่ดีพอ ขณะที่ยายไม่เคยสนใจว่าลูกชายเมื่อแต่งงานไปแล้วจะเป็นอย่างไร หรือปฏิบัติต่อครอบครัวของตนเองอย่างไร ซึ่งยายจะให้ความสนใจต่อลูกสะใภ้ว่าปฏิบัติต่อยายและปฏิบัติต่อลูกชายของยายอย่างไรมากกว่า ดังนั้น ภาระในการสร้างความเป็น “ผู้หญิงดี” เป็นเมีย เป็นแม่ และลูกสะใภ้ที่ดี จึงตกเป็นหน้าที่ของยายในฐานะแม่/แม่พี่ และเป็นผู้อาวุโสสุดในครอบครัว ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ยายมักจะพูดเน้นย้ำลักษณะของความเป็นหญิงอยู่เสมอว่า “เป็นผู้หญิงต้องทำงานบ้านเรือน ทำกับข้าว เลี้ยงดูลูก ดูแลสามี และครอบครัวของสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ลูกสาวยายแต่ละคนมีความขยันขันแข็ง ทำมาค้าขายเป็น” ในทำนองเดียวกันนี้ ลูกสะใภ้ของยายแต่ละคนมักจะถูกนำมาเปรียบเทียบกันอยู่เสมอว่าใครปฏิบัติต่อยายได้ดีกว่า ขณะที่ยายไม่เคยเอาลูกชายหรือลูกเขมาพูดเปรียบเทียบกันว่าใครดีกว่ากันเพื่อให้ผู้ชายเปลี่ยนแปลงตนเองเหมือนกันกับที่ยายพยายามอบรมสมาชิกผู้หญิงในครอบครัวของยาย

ยายของผู้เขียนเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของผู้หญิงงวนที่ถูกขกข่องจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้หญิงที่เก่งและแกร่งจนกลายเป็นตัวแบบของการเป็นผู้หญิงดี ความเป็นผู้หญิงดีในตัวของยายคือ จากผู้หญิงชาวไร่ชาวนา ฐานะยากจน ไม่มีการศึกษา แต่มีความสามารถเป็นได้ทั้งเมีย แม่ และลูกสะใภ้ที่ดีของครอบครัว และแม้ว่าสามีของยายเสียชีวิตไปแล้วแต่ยายยังคงความเป็นหม้าย ไม่แต่งงานใหม่ และยังสามารถเลี้ยงดูลูกหลายคนให้เติบโตใหญ่มีความรู้ทั้งในด้านการศึกษา ทำการค้า เป็นข้าราชการในองค์ของรัฐ และสามารถเลื่อนสถานะภาพทางเศรษฐกิจ สังคมมาเป็นชนชั้นกลาง (เทียบกับกลุ่มคนเวียดนามในเมืองท่าแขก) ซึ่งการเป็นผู้หญิงดีในแบบของยายได้ถูกอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก

“ตอนเด็กๆ ยายมักจะออกไปไร่กับแม่ เพื่อไปช่วยพ่อถอนหญ้าในไร่จนค่ำ พอกลับมาถึงบ้านแม่ของยายจะทำอาหารให้ทุกคนกินกัน งานบ้านงานเรือนก็มีแต่ยายกับแม่ของยายเป็นคนทำ เช่น ตักน้ำ เก็บฝืน ฝ่าฝืน ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า ทำอาหาร แต่ก็ไม่ได้ยุ่งยากอะไรหรอก แค่ทำอาหารเหมือนทุกๆ วัน ยายก็ไม่ว่าทำอาหารเป็นตอนไหน รู้เพียงว่าตั้งแต่จำความได้ยายก็ทำงานบ้านงานเรือนและช่วยแม่ทำอาหารมาตลอด...” (คำบอกเล่าของยาย, 2553)

ยายของผู้เขียนไม่รู้ตัวว่าเริ่มทำงานบ้านเป็นตั้งแต่เมื่อไหร่ ซึ่งยายไม่เคยรู้ลึกว่าตนเองทำอะไรไม่เป็น ตอนยายแต่งงาน ยายได้ทำทุกอย่างเหมือนกันกับแม่ของยายเคยทำไว้เกือบทุกอย่าง

เพราะตัวยายได้ซึมซับรับเอาวิธีการทำงานบ้านงานเรือนจากแม่ของตนมาตั้งแต่เด็กๆ ทำให้ยายไม่รู้ตัวว่าได้ผ่านกระบวนการกล่อมเกลาคือความเป็นหญิงที่ต้องรับผิดชอบทำงานในพื้นที่ครัวเรือน งานบ้านงานเรือน ดังนั้น การทำงานบ้าน คุณแลดูและสามี สำหรับยายคือการได้มาโดย “สัญชาตญาณ” ของความเป็นหญิงและไม่มี ความจำเป็นต้องผ่านการฝึกอบรมในสถาบันใดๆ และการทำงานบ้านไม่ใช่เรื่องยากสำหรับยาย ตรงกันข้าม งานในไร่ในนาซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานและทักษะในเรื่องของการไถ การคราด การปลูก และการเก็บเกี่ยวกลับทำให้ยายมีความรู้สึกว้างงานในไร่ในสวนควรเป็นงานของผู้ชาย

ยายถูกยกย่องว่าเป็น “ผู้หญิงดี” โดยมีมาตรวัดจากการเป็นเมีย เป็นแม่ และยังเป็นผู้หญิงทำมาค้าขายเก่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ของความเป็น “ผู้หญิงดี” ให้ลูกหลานเจริญรอยตามในแบบที่เรียกว่า “ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น” แต่ทว่าต้นไม้ต้นนั้นมีลูกไม้อยู่ด้วยกันหลายลูกและกระแสดวงกลมที่พัดมามีความแรงไม่เท่ากัน ย่อมทำให้ลูกไม้บางลูกหล่นอยู่ใกล้ บางลูกหล่นอยู่ไกล หรือบางลูกหล่นลงไปคนละทิศละทาง อาจมีในสวนที่เหมือนกันและแตกต่างจากต้นฉบับเดิม เช่นเดียวกับลูกสาวของยายแต่ละคนมีบางอย่างที่คล้ายกันแต่ก็มีหลายๆ อย่างที่ต่างกัน แม้ว่าเป็นผู้หญิงงวนเหมือนกันและเป็นลูกสาวของยาย ซึ่งถูกเลี้ยงดูมาให้มีความเหมือนกัน เช่น ยายมักจะเอาตัวเองเป็น บรรทัดฐาน ในจัดรูปแบบของความเป็น “ผู้หญิงดี” ตามแบบฉบับของผู้หญิงงวนในตัว ของยาย เพื่อถ่ายทอดให้กับพวกลูกหลานดำเนินชีวิตไปตามแบบแผนที่ยายกำหนดไว้

ความเป็นผู้หญิงงวนที่ยายผู้เขียนพยายาม ขัดเกลามาให้กับลูกสาวมาตลอดชีวิตกลับมีการเปลี่ยนแปลงไปตามได้เงื่อนไข ของสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่พวกเขากำลังเผชิญอยู่ เช่น กรณีของ ป้าเฮียง (นามสมมุติ) ลูกสาวคนแรกของยายแต่งงานกับผู้ชายลาวในกลุ่มชนชั้นแรงงาน ฐานะทางครอบครัวค่อนข้างลำบาก ป้าเฮียงกลายเป็นเสาหลักของครอบครัว เนื่องจากรายได้ของสามีไม่พอกับค่าใช้จ่ายในบ้านและค่าเลี้ยงดูพวกลูกๆ หน้าที่หลักของป้าเฮียง ต้องออกเดินทางไปค้าขายในเขตชานเมืองหรือบางครั้งต้องออกเดินทางค้าขายในเขตชานเมืองอยู่เป็นประจำ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะทำงานบ้าน คุณแลดูและลูกๆ ป้าเฮียงจึงผิดแปลกไปจากบรรทัดฐานของความเป็นผู้หญิงดีในแบบของยาย แม้ว่าป้าเฮียงจะเก่งในเรื่องการค้าขาย แต่มีความอ่อนด้อยในเรื่องของงานบ้านงานเรือน การดูแลสามีและลูกให้ดีตามแบบที่ยายต้องการไม่ได้ บ่อยครั้งที่ผู้เขียนเคยได้ยินยายบ่นที่ป้าเฮียงเคยให้แม่และน้องสาวของสามีผลิตเปลี่ยนกันมาทำงานบ้านงานเรือนและช่วยเลี้ยงดูให้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ยายไม่พอใจ และยายมักจะพูดอยู่เสมอว่า

“เลี้ยงลูกแบบลาวไม่เหมือนกับแบบของเราหรอก คนลาว (ลาวบ้านนอก) ส่วนใหญ่มักจะเลี้ยงข้าวเหนียวให้เด็กกิน ตอนขงนมก็มักจะเอาน้ำเย็นมาชง เมื่อเด็กกินเข้าไปมันทำให้เด็ก

ห้องว่างได้ง่าย ใจ ยายเลี้ยงลูกมาตั้งหลายคนไม่เคยห้องว่างเลยซักคน เพราะเราเลี้ยงลูกเองไม่ให้ใครมาเลี้ยงแบบปล่อยปละละเลยให้คนอื่นที่ไม่เคยเลี้ยงลูกหรือเลี้ยงไม่เป็นมาทำแทน”

ขณะที่ป้าลาน (นามสมมติ) ลูกสาวคนที่สองของยาย มีสามีเป็นคนเวียด ฐานะปานกลาง ป้าลานจึงแตกต่างจากป้า อี้อย่างสิ้นเชิง เช่น ป้าลานต้องทำงานบ้านทุกอย่างด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหาร เลี้ยงลูกเอง ดูแลสามีและสมาชิกในครอบครัวของสามี แม้ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของสามีป้าลานสามารถจ้างคนอื่นมาทำงาน บ้าน ได้ แต่ด้วยความเชื่อที่ว่า การ เป็น “ผู้หญิงดี” หรือ “สะใภ้ที่ดี” ทำให้ป้าลานต้องปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าว ซึ่งมันทำให้ยายพอใจมากเป็นพิเศษ ยายจะไม่ค่อยว่ากล่าวป้าลานในเรื่องบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่ควรปฏิบัติต่อคนในครอบครัว และยายยังบอกให้ลูกหลานดูป้าลาน ไว้เป็นแบบอย่างทุกครั้งในงานรวมญาติในช่วงเทศกาล

สิ่งที่ป้าลานทำทั้งหมด ได้ตรงกันข้ามกับแม่ของผู้เขียน (เป็นหนึ่งในลูกสาวของยาย) ในเกือบทุกเรื่อง แม่ของผู้เขียนเรียนรู้ ในการทำงานบ้านงานเรือนมาจากยาย แต่สิ่งที่แม่ทำกลับไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือทำไม่ได้ดีเหมือนกันกับป้าลาน ทุกครั้งที่ยายมาบ้านของผู้เขียน มักจะพร่ำบ่นและดูค่าลูกหลานเป็นประจำในเรื่องการทำความสะอาดบ้านเสมอ

“มาบ้านนี้ที่ไรต้องได้ปิดกวาดเช็ดถู และจัดบ้านใหม่ให้ตลอด ไม่รู้ว่าคนบ้านนี้อยู่กันได้อย่างไร ดูสติของวางเรียงรายไปทั่ว รกรุงรังไปหมด บ้านนี้มีแต่ผู้หญิงยังปล่อยให้บ้านสกปรก แต่ก็ไม่แปลกหรอกนะ แม่ของพวกมันไม่เคยสนใจในงานบ้านงานเรือน พวกลูกๆ จึงมีแต่คนขี้เกียจ ทำอะไรไม่เป็นกัน”

คำพูดว่ากล่าวของยายได้กลายเป็นยุทธวิธีที่ทำให้พวกลูกหลานจดจำและซึมซับรับเอา สิ่งที่ยายพยายามอบรมสั่งสอนในเรื่องบทบาทและหน้าที่ของการเป็นผู้หญิงดีโดยใช้วิธีการพูดแบบเปรยเปรยหรือพูดแบบประชดประชันอยู่เสมอ เพื่อทำให้ลูกหลานรู้สึกผิดในความเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” ที่ผิดไปจากแบบแผนของความเป็นหญิงตามมาตรฐานที่ยายกำหนดไว้ ผลที่ตามมาคือ ลูกหลานต้องยอมจำนนและปฏิบัติตามในสิ่งที่ยายต้องการ

การสร้างความเป็นผู้หญิงงามในแบบฉบับที่ยายใช้อบรมบ่มเพาะลูกหลานอยู่เสมอ นั้นยังถูกนำมาใช้กดดันลูกสาวหรือหลานสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานในวัยที่ควรมีครอบครัว ดังเช่น ลูกสาวของยายคนหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า น้ำสาว ปัจจุบันอายุ 34 ยังไม่แต่งงาน เนื่องจากชีวิตช่วงวัยรุ่นมุ่งมั่นแต่การเรียนหนังสือ หลังจากน้ำสาวเรียนจบได้มาช่วยพี่สาวตนเองขายของ หลังจากเลิกงานต้องกลับมาทำงานบ้านงานเรือนและต้องดูแลแม่ จึงไม่คิดที่จะแต่งงานมีครอบครัว แต่เนื่องจากคนในสังคมส่วนใหญ่มักให้ภาพผู้หญิงไม่มีสามีและมีลูกว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่สมบูรณ์แบบ ในสังคมของงานมักจะพูดถึงผู้หญิงที่ไม่แต่งงานว่า

“เป็นผู้หญิงต้องมีสามีสิ จึงจะมีความสุข ถ้าไม่มีสามีและลูกแล้ว จะพบความสุขในชีวิตที่แท้จริงได้อย่างไร ผู้หญิงที่ไม่แต่งงานมักจะเป็นผู้หญิงไม่ดี ครอบครัวมีปัญหา และร้ายกาจจนเกินไปจนไม่มีใครอยากเอามาเป็นลูกเป็นเมีย” (คำกล่าวของชาวบ้านในหมู่บ้าน)

จากคำนิยามหรือชุดคำอธิบายถึงผู้หญิงที่ไม่แต่งงานข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นวิถีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ที่ต้องการดึงผู้หญิงให้เข้าสู่สถาบันครอบครัว เพื่อทำการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบผู้หญิง จากอุดมการณ์ของการเป็น “ผู้หญิงดี” โดยมีคู่ตรงข้ามคือความเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” ซึ่งความเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” ในที่นี้ถูกจำกัดความจากการเป็นผู้หญิงที่ไม่แต่งงานเพราะมีความ “ร้ายกาจ” จนเกินไปทำให้ไม่มีใครอยากเอาไปเป็นเมีย ทั้งหมดนี้เป็นการผลิตซ้ำวิถีคิดของระบบชายเป็นใหญ่ที่ไม่เคยให้โอกาสผู้หญิงได้แสดงความคิดหรือเลือกใช้ชีวิตในแบบที่ตนเองต้องการ ทุกอย่างได้ดำเนินไปอย่างมีเงื่อนไข แม้ว่าในกรณีของน้ำสาว ที่ไม่ยอมแต่งงาน โดยให้เหตุผลว่า

“เพราะเห็นพี่สาวของตนเองและเพื่อนๆ หลายคนแต่งงานแล้ว ต้องเอาอกเอาใจสามี ทำงานหาเงินแทบตายเพื่อมาเลี้ยงสามี และแต่ละวันคนพวกนี้มักจะพูดถึงแต่เรื่องสามีไปมีเมียหน่อย ถ้ามีผิวแล้วทำให้ชีวิตยุ่งยาก น่าเบื่อถึงขนาดนี้ไม่มีเลยจะดีกว่า” (คำรำพึงรำพันของน้ำสาว)

แต่ดูเหมือนว่าไม่มีใครเข้าใจหรือรับฟังเหตุผลของน้ำสาวเลย ในทางตรงข้ามเหตุผลดังกล่าวกลับถูกมองว่าเป็นการกล่าวอ้างเพื่อปกป้องใจตนเองหรือเพื่อกลบเกลื่อน ปมด้อยที่เป็นผู้หญิง “ไม่มีใครเอา” ซึ่งยายและพวกพี่ๆ ของน้ำสาวมักสงสัยกันว่าทำไมน้ำสาวถึงไม่มีแฟน ไม่มีผู้ชายคนไหนอยากได้ไปเป็นลูกเป็นเมีย ทุกคนจะตั้งข้อสงสัยต่างๆ นานา เพื่อหาข้อดีของน้ำสาวว่าทำไมไม่มีใครเอา

“ดูผู้หญิงคน โนนสิ หน้าตาทำทางก็จี๊วจี๊วห่วยกว่าน้องสาวของเรา แต่เขาก็ได้แต่งงานมีสามี ผิดจากน้องของเราหน้าตาก็พอใช้ได้ มีทั้งความรู้ความสามารถหลายอย่าง หาเงินก็เก่ง นิสัยก็เข้ากับคนอื่นได้ มีเพื่อนตั้งเยอะตั้งแยะ ทำไมมันถึงไม่มีผู้ชายคนไหนอยากได้ไปเป็นเมีย หรือว่าเทวดาไม่ได้สร้างคู่มาให้เขา...” (คำกล่าวของพวกป้าๆ น้าๆ ของผู้เขียน)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาญาติๆ ผู้หญิงรวมถึงยายของผู้เขียนต่างพยายามหาสามีให้กับน้ำสาวโดยการตั้งคำถามแบบซ้ำๆ ว่าทำไมถึงไม่มีใครเอา หลายครั้งหลายหนจนทำให้น้ำสาวรู้สึกมีปมด้อยที่ไม่มีสามีเหมือนผู้หญิงคนอื่นในรุ่นราวคราวเดียวกันและถูกแปลกแยกจากคนในครอบครัวและจากเพื่อนที่แต่งงานมีสามีและลูก จึงทำให้น้ำสาวพูดกับผู้เขียนในอารมณ์ที่เบื่อหน่ายกับคำถามซ้ำๆ ซากๆ ว่าเมื่อไหร่จะแต่งงาน

“แอมป์ เล่นอินเทอร์เน็ตอยู่บ่อยๆ หากคนลาวอยู่ต่างประเทศให้น้ำด้วยนะ น้ำจะได้แต่งงานให้มันจบๆ ไป ชีวิตจะได้ไม่ต้องวุ่นวายแบบนี้อีก” (คำกล่าวของน้ำสาว)

น้ำสาวได้เปลี่ยนแปลงความคิดของตนเองจากที่เคยคิดว่าจะไม่แต่งงาน เพราะไม่ต้องการที่จะตกอยู่ในวงจรชีวิตของการเป็นเมีย เป็นแม่ ที่ต้องเอาใจสามีและต้องทำงานหาเลี้ยงผู้ชายเหมือนกันกับเพื่อนและพี่สาวของตัวเอง แต่ปัจจุบัน น้ำสาวกลับต้องการที่จะแต่งงาน เพราะทนกับแรงกดดันจากครอบครัวและสังคมไม่ไหว ซึ่งความหมายของการแต่งงานสำหรับน้ำสาวเพียงต้องการทำให้มันเสร็จสิ้นกระบวนการของความเป็นผู้หญิง ตรงกันข้ามกับแนวคิดของคนในชุมชนที่ให้ความหมายของการแต่งงานว่า “ทำให้ผู้หญิงพบกับความสุขในชีวิต” ซึ่งความสุขที่ว่านั้นเคยเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงภาพมายาที่ลวงตาให้คนเชื่อว่าการแต่งงานสามารถทำให้มีความสุขขึ้นมาได้จริงๆ

โดยสรุป ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงงาน (Female Identity) ได้มีความแตกต่างหลากหลายโดยมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเป็นองค์ประกอบ สำคัญในการหล่อหลอมความเป็นผู้หญิงงานให้มีความเป็นเมีย เป็นแม่ และเป็นคนทำมาค้าขายเก่ง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แต่ มันมีกระบวนการจัดเกลาทางสังคม (Socialization) ด้วยวิธีการที่ซับซ้อน โดยเริ่มตั้งแต่วิธีการเลี้ยงดู ในตอนเด็ก การสั่งสอนและฝึกอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อมของผู้ปกครอง เพื่อให้สมาชิกของกลุ่ม หรือคนในครอบครัวได้เรียนรู้และซึมซับรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติก และค่านิยมต่างๆ ซึ่งได้ สะสมมานานจนดูเหมือนว่าเป็นเรื่อง ของธรรมชาติที่กำหนดบทบาทให้ผู้หญิงมีลักษณะดังกล่าว

3.7 สรุป

จากเนื้อหาที่นำเสนอมาทั้งหมด สะท้อนภาพเรื่องราวของความสัมพันธ์ทางทางชาติพันธุ์ ในทางการเมืองของชีวิตประจำวัน มีทั้งการต่อต้านและการผสมผสานร่วมมือระหว่างกลุ่มคนงานและกลุ่มอื่นๆ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาสำคัญในบทนี้สรุปเป็นหลักๆ ดังนี้

ตำนานการเกิดความเป็นงวน จาก เรื่องเล่าที่เป็นตำนาน ของผู้เฒ่าผู้แก่ นิทานปรัมปรา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยรวมแล้วให้ภาพของความเป็นงวนในลักษณะของความ คลุมเครือและความเป็นงวนที่ไปซ้อนทับกับความเป็นชาติพันธุ์อื่นทางด้านความเป็นมา วัฒนธรรมทางด้านภาษา การตั้งถิ่นฐาน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านที่ทำวิจัยในเวียดนามยังคงถกเถียงกันในเรื่องของที่มาของกลุ่มคนงวนมีต้นกำเนิดมาจากชนกลุ่มใด ระหว่างชนเผ่า ก้อย ชนเผ่าจืด ชนเผ่าเมือง ชนเผ่ากิ่งญี่ หรือชนเผ่าลาว เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ได้ มีตำนานการ กำเนิด เป็นชนเผ่า มีระบบภาษาและวัฒนธรรม ที่คล้ายกันและแตกต่างกันกัน ดังนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่เหมือนหรือความแตกต่างกัน ได้ ก่อให้เกิดพื้นที่ของการช่วงชิงหมายของความเป็นชาติพันธุ์ผ่านปฏิบัติการทางด้านภาษา การนิยามตนเองว่าเป็นใคร และการแสดงออกทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน สิ่งต่างๆ

เหล่านี้ได้สร้างอัตลักษณ์ของชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางเพศภาวะ ซึ่งทำให้กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจตกอยู่ในสภาวะความเป็นชายขอบของชนกลุ่มใหญ่ตามการขยายตัวของอำนาจรัฐ (Anna Tsing, 1993 อ้างในยศ สันตสมบัติ, 2551) หากพิจารณาจากข้อมูลจากการลงพื้นที่ เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ในตอนต้นว่าวงวนคือใคร คำตอบที่ผู้เขียนค้นพบแยกออกเป็นสองส่วนคือ ในพื้นที่ของประเทศเวียดนามวงวนคือกลุ่มที่ถูกกำหนดให้เป็นกลุ่มชนเผ่าไม่เป็นทางการของเวียดนาม ซึ่งการไม่ถูกรวมเข้าเป็นชนเผ่าหนึ่งของเวียดนาม หมายถึงโอกาสในการเข้าถึงเรื่องของสิทธิต่างๆ จากนโยบายของรัฐมีโอกาสน้อยกว่ากลุ่มอื่น ตรงกันข้ามกลุ่มคนวงวนในประเทศลาวถูกจัดเข้าเป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งของลาวอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2008 ซึ่งการถูกรวมเข้าเป็นกลุ่มชนเผ่าของลาว หมายถึงการได้รับสิทธิจากนโยบายต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันกับกลุ่มอื่น ในฐานะพลเมืองลาวตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้

การจัดสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนวงวนกับชาติพันธุ์อื่นๆ ในระบบโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านพบว่า ระยะเวลาของการปกครองหมู่บ้านมีแต่เฉพาะกลุ่มคนวงวนที่เข้ามามีบทบาทในการบริหารงานและจัดการกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน แต่หลังจากรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว มีการปรับเปลี่ยน โครงสร้างการปกครองใหม่โดยมีหน่วยงานพรรคฯ เป็นศูนย์กลางของอำนาจ ทำให้กลุ่มคนลาวที่ย้ายเข้ามาอยู่รวมกันกับกลุ่มคนวงวนและเวียด ได้เข้ามามีบทบาทและรับผิดชอบการบริหารงานหมู่บ้านแทนกลุ่มคนวงวน โครงสร้างการปกครองของหมู่บ้าน หน่วยงานที่สำคัญสุดจะขึ้นตรงต่อสายพรรคฯ ซึ่งผู้ที่เข้ามามีบทบาททำในสายนี้จึงมีแต่เฉพาะกลุ่มคนลาวในตำแหน่งผู้นำสูงสุด รองลงมาเป็นกลุ่มคนวงวน (ผู้ชายวงวน) เข้ามาร่วมในหมู่คณะ แม้ว่ากลุ่มคนวงวนเข้ามารับผิดชอบต่อหลายหน่วยงาน แต่อำนาจในการบริหารจัดการระบบการปกครองต่างๆ ในชุมชนจะขึ้นตรงต่อหน่วยงานทางสายพรรคฯ ส่วนกลุ่มผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมทำงานในชุมชนในหน่วยงานสหพันธ์แม่ยังบ้านที่ถูกออกแบบมาให้สำหรับเพศหญิง โดยเฉพาะ ผู้หญิงจึงถูกจัดเข้ามาทำงานในสายการเมือง แม้ว่าผู้หญิงที่เข้ามามีส่วนร่วมเพียงในนามก็ตาม ดังนั้น ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนลาว เวียด และวงวน ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีลักษณะปฏิบัติตามหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองของลาวและเป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน แม้ว่าแต่ละกลุ่มจะรู้กันเองว่ากลุ่มของตนแตกต่างจากกลุ่มอื่นและกลุ่มใดมีอำนาจเหนือกว่าหรือด้อยกว่า ซึ่งแสดงออกในกิจกรรมที่ทั้งสามกลุ่มทำร่วมกัน เช่น กลุ่มคนลาวเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสูงในฐานะที่เป็นตัวแทนและผู้มีอำนาจจากทางการ กลุ่มคนเวียดเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจจึงมีบทบาทในการช่วยสนับสนุนเป็นทุน และกลุ่มคนวงวนมีจำนวนประชากรมากที่สุด แต่มีอำนาจน้อยสุดในด้านสังคมและเศรษฐกิจจึงมีหน้าที่ทำตามคำสั่งของกลุ่มอื่นๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนทั้งสามยังแสดงให้เห็นในวิธีการสร้างคำต่างๆ ที่ใช้เป็นตัวแทนของกลุ่ม เช่น กลุ่มคนลาวจะเรียก กลุ่มคนงวนว่า “เวียดดีโน้” และเรียกกลุ่มคนเวียดว่า “เวียดเซียงหวาง” ขณะที่กลุ่มคนงวนจะเรียกกลุ่มคนลาวว่า “ลาว” และเรียกคนเวียดว่า “หงาย ฮา บ่าน” กลุ่มคนเวียดจะเรียกกลุ่มคนงวนว่า “เวียดงวน” และเรียกกลุ่มคนลาวว่า “คนลาว” เป็นต้น การเรียกชื่อในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันดังกล่าว ผู้เขียนมองว่าเป็นยุทธวิธีในการสร้างความเป็น “เรา” กับความเป็น “เขา” ในความสัมพันธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนงวน คนเวียด และคนลาว ซึ่งคำที่แต่ละกลุ่มใช้แรกแทนความหมายของแต่ละกลุ่มได้มีนัยยะของความเหลื่อมล้ำค่าสูงไม่เท่ากันแฝงอยู่ในความหมายของแต่ละคำ

ประเด็นความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ได้ซ่อนเร้นอยู่ในทุกมิติของความสัมพันธ์ที่อิงอยู่กับระบบจารีตประเพณี ระบบเครือญาติและการแต่งงาน ซึ่งสร้างให้ลักษณะความเป็นชายหรือการยกบทบาทของเพศชายในฐานะผู้สืบทอดเชื้อสายในความหมายของคำว่า “โหนย”/ “หงวย” ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับอุดมการณ์ของลัทธิขงจื้อเรื่อง “หนี/เหวย” ที่จัดให้เพศชายอยู่เหนือเพศหญิง หรือสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงให้ด้อยกว่าอัตลักษณ์ของความเป็นชาย แต่เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวันของผู้หญิงแต่ละคน ได้สัมพันธ์กับปัจจัยอื่นๆ ทำให้ผู้หญิงแต่ละกลุ่มมีการยอมรับและต่อต้านกับระบบชายเป็นใหญ่แตกต่างกันไป ดังนั้น อัตลักษณ์ของความเป็นหญิงจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สังคมหนึ่งๆ ประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางเพศภาวะของหญิงและชายแตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องในวลีที่ว่า “เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง แต่เราถูกทำให้กลายเป็นผู้หญิง” (Simone de Beauvoir อังใน อลิซ ชวร์สเซอร์, 2534) โดยเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เริ่มแรกให้กับหญิงและชายแตกต่างกัน

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ จึงเป็นผลผลิตทางสังคมที่สร้างขึ้นมาจากฐานของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่ากันของกลุ่มผู้มีอำนาจและผู้ด้อยอำนาจ ในความแตกต่างทางชาติพันธุ์และแตกต่างทางเพศ/เพศภาวะกลายเป็นแรงผลักดันจากภายในและภายนอก โดยมีกระบวนการสร้างขึ้นมาที่ซับซ้อนและต่อเนื่อง มีทั้งการเลือกรับและปฏิเสธอัตลักษณ์ของกลุ่มต่าง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มตนขึ้นมาใหม่อยู่ตลอดเวลา